

ŽENE U CENTRALNIM
INFORMATIVNIM
EMISIJAMA JAVNOG
MEDIJSKOG SERVISA I
LOKALNE TELEVIZIJE U
SRBIJI



Centar za humanističke studije

Izdavač
Centar za humanističke studije
Niš
chs@chs.org.rs
<http://chs.org.rs>

✱

Uredila
Ana Andrejić

✱

Dizajn i prelom
Milo Raković

✱

Publikacija je objavljena kao deo projekta „Monitoring javnih medijskih servisa“.
Objavljivanje je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.
Mišljenja u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Fondacije.



FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

ŽENE U CENTRALNIM INFORMATIVNIM
EMISIJAMA JAVNOG MEDIJSKOG
SERVISA I LOKALNE TELEVIZIJE U SRBIJI

*

Uredila
Ana Andrejić

Centar za humanističke studije

2016.

SADRŽAJ

<i>Ana Andrejić</i> Monitoring zastupljenosti žena u centralnim informativnim emisijama: teorija i metodologija	5
<i>Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić</i> Žene kao izvor informacija u centralnoj informativnoj emisiji Dnevnik Radio-televizije Srbije	19
<i>Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić</i> Žene kao izvor informacija u centralnoj informativnoj emisiji Slike dana 3 televizije Belle amie iz Niša	47
<i>Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić</i> Kandidatkinje u centralnoj informativnoj emisiji Dnevnik Radio-televizije Srbije u vreme predizborne kampanje 2016. godine	70
<i>Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić</i> Kandidatkinje u centralnoj informativnoj emisiji Slike dana 3 Televizije Belle amie iz Niša u vreme predizborne kampanje 2016. godine	88
<i>Ana Andrejić</i> Žene u centralnim informativnim emisijama: glavni nalazi i preporuke	103

MONITORING ZASTUPLJENOSTI
ŽENA U CENTRALNIM
INFORMATIVNIM EMISIJAMA:
TEORIJA I METODOLOGIJA

Ana Andrejić



U ovoj publikaciji objavljeni su nalazi četiri istraživanja o zastupljenosti i predstavljanju žena u centralnim informativnim emisijama dve televizije u Srbiji: Dnevniku Radio-televizije Srbije i Slikama dana 3 niške Televizije Belle amie.¹ Istraživanja o ženama kao izvoru informacija rađena su na uzorcima od po 24 emisije, a o ženama

kao kandidatkinjama na uzorcima od po 14 emisija iz poslednje dve nedelje predizborne kampanje 2016. U ovom uvodnom tekstu izloženi su teorijski kontekst i pretpostavke sprovedenog monitoringa i opisani su metodološki instrumenti koji su korišćeni u monitoringu.

MONITORING RODA U MEDIJIMA

Televizijske vesti pretenduju na objektivnost, ali zapravo ne reprezentuju stvarnost kakva jeste, već učestvuju u procesima njene (re)konstrukcije. Mediji su hijerarhijski organizovane institucije u kojima se proces proizvodnje medijskih sadržaja odvija pod uplivima političkih i ekonomskih interesa, kao i rodne ideologije koja u društvu je dominantna. Snježana Milivojević objašnjava kako se dominantna i široko rasprostranjena shvatanja (a među njima i ideologija rodne neravnopravnosti) umnožavaju i pojačavaju medijskim predstavljanjem. Ona piše da utvrđena činjenica da „slične poruke generišu veoma različiti mediji, upućuje na postojanje dominantne politike predstavljanja koja je

u skladu sa važećim kulturnim obrascima.“ (Milivojević, 2004, p. 13) Interpretativni okviri u kojima mediji kodiraju svoje poruke korespondiraju sa interpretativnim okvirima koje publika koristi da dekodira značenje medijskih poruka, jer su već rasprostranjeni i „često podrazumevajući i upravo zato lako prepoznatljivi među pripadnicima iste kulture.“ (p. 13) lako je ideologija rodne neravnopravnosti locirana i van i unutar medijske predstave, ulogu medija u održavanju obrazaca rodne neravnopravnosti ne smemo potceniti, jer upravo „[č]uvanjem svakodnevnog poimanja rodnosti, informativni mediji socijalizuju za nejednakost.“ (p. 15)

¹ Tekstovi objavljeni u ovoj publikaciji nastali su kao rezultat rada na projektu Centra za humanističke studije, koji se sastojao u monitoringu programa javnih medijskih servisa i lokalnih medija. Projekat CHS-a realizovan je u saradnji sa Novosadskom novinarskom školom, posebno sa profesoricom Dubravkom Valić Nedeljković, a podržala ga je Fondacija za otvoreno društvo, Srbija. Na istraživanjima, čiji su rezultati objavljeni u ovoj publikaciji, radili su glavna istraživačica, Ana Andrejić, i još dvoje istraživača, Ana Jovanović i Dragan Nikolić. Veliku zahvalnost za pomoć u tehničkoj izradi instrumenata i obradi podataka dugujemo Dušanu Rakoviću.

Pristup definisanju realnosti je, kao i pristup ostalim važnim resursima, u društvu neravnomerno raspodeljen i predmet je borbe između predstavnika različitih interesa, kao što piše Džeјms Keri u knjizi „Communication as Culture“, a u savremenom medijatizovanom društvu moć da se „definiše, raspodeli i pokaže“ (Carey, 1989, navedeno u: Milivojević, 2003, p. 15) određena definicija stvarnosti fundamentalni je resurs. Evidentiranje obrazaca u medijskom predstavljanju žena feministički je i politički projekat, jer dokumentuje postojanje trajnih struktura nejednake moći, koje iznova (re)produkuju obrasce rodne nejednakosti u društvu i u medijskom predstavljanju.²

Kao što navodi Milivojević, 1978. „Geј Takman (Geyе Tuchman) objavila je prvi veliki ogled u potpunosti posvećen analizi medijskih sadržaja o, i namenjenih ženama“ (p. 14). Poјam koji je popularizovala Takman u osnovi je mnogih projekata medijskog monitoringa predstavljanja žena. Prema ovoj sociološkinji, medijske predstave žena karakteriše njihova „simbolička anihilacija“ (symbolic annihilation), koja uključuje to da su žene u medijima nevidljive, da se njihove aktivnosti predstavljaju kao trivijalne i da se njihova ponašanja osuđuju (Milivojević, 2004, p. 14) (omission, trivialisation, condemnation). U tradiciji drugog talasa feminizma, ovaj pristup naglašava da medijsko predstavljanje žena, sa jedne strane, ne korespondira stvarnosti, u kojoj žene više nisu isključivo vezane za porodicu i brak, a

sa druge strane, utiče da se stereotipne³ predstave o ženama održavaju i vrše socijalizatorski uticaj na publiku, i pre svega žene, tako da prihvata nerealne i neadekvatne stavove o ženskom identitetu.

Aspekti ne/vidljivosti žena u medijima i pitanje da li mediji neadekvatno predstavljaju žene, ili reflektuju stvarnost osoba ženskog pola, sa razvoјem feminističkih studija medija dopunjeni su novim uvidima o tome kako mediji konstruišu rod i muškaraca i žena. Usled uticaja poststrukturalističkih teorija u društvenim naukama, postalo je moguće da se krene dalje od „poziva medijima da više reflektuju ‚realistične‘ slike žena (sa svim pratećim problemima vezanim za definisanje toga šta je stvarno, i sledstveno tome, šta je realistično)“ (Carter, 2012, p. 374). Ovo znači da se polazi od stava da rodne kategorije ženskosti i muškosti nemaju fiksno i unapred određeno značenje, koje mediji odražavaju, nego da su mediji „aktivno umešani u proizvodnju roda“ (Gill, 2007, navedeno u: Carter, 2012, p. 374).

Koncepcije uticaja medija na publiku takođe su se menjale, od transmisije sadržaja pasivnoj publici, ka „aktivnoj publici“, o kojoj je pisao Stjuart Hol (Stuart Hall), koja dekodira medijske sadržaje na različite načine, u zavisnosti od svog društvenog konteksta. Ipak, tumačenje publike ne možemo smatrati neograničeno fleksibilnim i zanemariti da su „poruke masovnih

² Feministički projekti dokumentovanja diskriminacije na osnovu pola i roda, koji su započeti u drugom talasu feminizma, još uvek su aktuelni. Danas se u tu svrhu koristi internet, kao što pokazuje primer sajta Everyday sexism (<http://everydaysexism.com/>), na kome korisnice/i objavljuju primere iz svog svakodnevnog iskustva.

³ „Stereotipi su pogrešna, preterano uproščena i najčešće negativna slika o određenoј društvenoj grupi, pri čemu se određene osobine i načini ponašanja pripisuju svim pripadnicima te grupe.“ (Beker, 2012, p. 12) Grupe i pojedinci/ke se stereotipiziraju u odnosu na vidljivo ili prepoznatljivo svojstvo, a stereotipi mogu da vode predrasudama i diskriminaciji. (p. 12)

medija strukturisane ideološkim okvirom medijskih institucija, koje se, u najvećem delu, konformiraju dominantnim strukturama moći u društvu“. (Carter, 2012, p. 374)

Da li je moguće da izveštavanje medija bude objektivno i rodno neutralno, pitanje je po kome feministkinje imaju različite stavove. Neke smatraju da je moguće i poželjno da novinari izveštavaju rodno neutralno i nepristrasno o onome što se stvarno dogodilo. (Allan, 1998, p. 121) Za druge, objektivnost je zasnovana na shvatanju realnosti i ličnom iskustvu, specifičnom za osobe muškog i ženskog pola. Kako samo žene imaju pristup ženskom iskustvu, cilj je da se postigne balans u zastupljenosti žena kao autorki medijskog sadržaja i paritet u ženskim i muškim glasovima u svakom sadržaju. Treća grupa feministkinja smatra da sam pojam objektivnosti služi da legitimiše mušku tačku gledišta kao neutralnu i racionalnu, nasuprot ženskoj, subjektivnoj i emotivnoj, iako su činjenice i vrednosti uvek neodvojivo povezane. (p. 122)

Feministička teorija i aktivizam međusobno su povezani, a polje feminističkih studija medija je specifično po tome „što ima poreklo i stimulus van akademije, u aktivističkim krugovima feminizma drugog talasa“. (Buonanno, 2014, p. 8) Zamajac istraživanju odnosa roda i medija dala je Četvrta svetska konferencija o ženama Ujedinjenih Nacija, održana u Pekingu 1995. godine, koja je kao jednu od 12 oblasti Platforme za akciju, usvojila sekciju J, koje se tiče žena u medijima. U njoj su istaknuta dva strateška cilja: da se poveća učešće i pristup žena izražavanju i odlučivanju u, i kroz

medije i nove tehnologije komunikacije; i da se promoviše balansirano i nestereotipno predstavljanje žena u medijima. (United Nations, 1995)

Kao deo akcije u ostvarivanju ovih ciljeva sprovodi se monitoring prisustva žena kao autorki medijskih sadržaja i osoba predstavljenih u medijima. Monitoring reprezentacije žena u medijima potekao je iz feminističkog aktivizma u mnogim lokalnim kontekstima tokom 1980-ih i 1990-ih, a široka mobilizacija rezultovala je jednim od najdalekosežnijih kolektivnih globalnih poduhvata žena. Global Media Monitoring Project (GMMP)⁴ uključuje monitoring reprezentacije žena u svim vrstama medija u toku jednog „običnog“ dana, u što većem broju zemalja istovremeno. (Gallagher, 2014, p. 29) Rezultati prvog GMMP-a predstavljeni su 1995. na konferenciji u Pekingu. Od tada je GMMP izveden 5 puta, na svakih 5 godina, poslednji put 2015. Ovaj projekat je preciznim kvantitativnim pokazateljima otkrio da je reprezentacija žena u medijima u različitim zemljama procentualno slična, kao i da veoma sporo raste tokom perioda od 20 godina. Žene su u medijima bile prisutne kao osobe koje se vide i čuju sa 17% 1995. godine, a 2015. na globalnom nivou su dostigle prosečnu zastupljenost od 24%. GMMP pruža značajne podatke o realnom stanju zastupljenosti žena u medijima, i kao i ostali projekti monitoringa, služi da se ukaže na odgovornost (Gallagher, 2004) medijskih institucija i donosilaca odluka u dostizanju ravnopravnog prisustva žena. Na osnovu rezultata GMMP moguće je da se evaluiira globalni napredak u ostvarenju ciljeva Pekinške deklaracije, koji je još uvek spor. (Klaus, 2009)

⁴ Global Media Monitoring Project koordiniše organizacija WACC (World Association for Christian Communication), a sajt projekta nalazi sa na adresi: <http://whomakesthenews.org/>

Žene tradicionalno više gledaju televiziju, nego što se na njoj vide. Televizija i danas, u vremenu digitalizacije i medijske konvergencije, ostaje glavni izvor informacija, koji definiše realnost za mnoge ljude. (Buonanno, 2014, p. 7) Ironična izreka koja je obeležila period prelaza iz 1970-ih u 1980-e, kada je reprezentacija žena u medijima preokupirala feministkinje, kaže: „Gde su žene na [javnoj] televiziji? Ispred televizora.“ (navedeno u: Buonanno, 2014, p.8) A kakve slike žena gledateljice televizije vide? Kao što je pionirka feminističkih studija medija Takman tvrdila, na televiziji su žene nedovoljno reprezentovane i neadekvatno reprezentovane. Pojavljuju se kao majke i domaćice, a retko u profesionalnim ulogama i javnim funkcijama. Isto tako, prikazane su kao „slabe i ranjive, bespomoćne žrtve muškog nasilja, i uopšte se činilo da su zavisne i submisivne u njihovom odnosu sa muškarcima“. (p. 9)

Kada je reč o medijskom predstavljanju žena političarki, istraživanja se oslanjaju na koncept „simboličke ani-

hilacije“, ali i druge. Tamo gde se žene kao političarke u većem broju pojavljuju u medijima, ili u sadržajima koji neke kandidatkinje i političarke obimnije predstavljaju, u prvi plan dolaze pitanja stereotipizacije na osnovu roda. (Fountaine i McGregor, 2010) Budući da su politika i javnost tradicionalno pripadali muškarcima, osobine koje se očekuju od političara ostale su tipično „muške“. Predstavljanje žena političarki u medijima ima veliki uticaj na percepciju birača. U medijima se često diskutuje izgled i privatni život žena političarki, više nego politički stavovi koje zastupaju. (Ross, Evans, Harrison, Shears i Wadia, 2013) Ukoliko su prikazane kao previše ženstvene, postoji rizik da birači procene da nisu kvalifikovane za obavljanje javne funkcije (Klaus, 2009, p. 109), a nasuprot tome, ako se ponašaju manje ženstveno, mogu da budu doživljene kao „kompetentne, ali hladne“ (Bligh, Schlehofer, Casad i Gaffney, 2012, p. 560), što im takođe neće doneti poverenje glasača.

PRETHODNA ISTRAŽIVANJA I POLAZNE PRETPOSTAVKE

U postavljanju polaznih pretpostavki o pojavljivanju i predstavljanju žena kao izvora informacija u centralnim informativnim emisijama oslanjala sam se na nalaze globalnog i srpskog istraživanja Globalnog monitoring project-a iz 2015. godine i nalaze istraživanja na obimnom uzorku središnjih informativnih emisija tri televizije u Hrvatskoj. (Leaković, Stević i Stipović, 2015)⁵

Rezultati monitoringa svih vrsta medija u 114 zemalja

GMMP iz 2015. pokazali su da, globalno gledano, žene čine 24% osoba koje su pojavljuju u medijima. (Global Media Monitoring Project, 2015c) Rezultati monitoringa koji je u okviru GMMP 2015. izveden u Srbiji, pokazali su da se u medijima u Srbiji pojavljuje 22% žena, što je ispod svetskog (24%) i evropskog proseka (25%). (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 5) U ranijim monitorinzima u okviru GMMP u Srbiji žena je bilo 21% u 2005., a u 2010. godini 28%.

⁵ Rezultati naših istraživanja o ženama kao izvoru informacija mogu da se porede sa prethodnim istraživanjima, uz naznaku da korišćeni metodološki instrumenti nisu identični.

Kada se radi o zastupljenosti žena kao autorki medijskih sadržaja u Srbiji, nalazi su daleko iznad svetskog proseka. U Srbiji je među reporterima i novinarima u medijima 58% žena (svetski prosek je 37%), 80% presenterki su žene (svetski prosek je 49%), dok je na televiziji utvrđena ravnopravna zastupljenost polova među novinarima. (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 6)

Žene su kao subjekti u medijima u Srbiji slabo zastupljene u političkim temama (14%), dok su mnogo zastupljenije u temi o poznatim ličnostima, umetnosti i sportu (44%). Žene su više zastupljene u ulogama i zanimanjima koje imaju niži društveni status, a ženski glas se „najmanje čuje kao stav stručnjakinje i ekspertkinje (samo 7%), što je ispod evropskog proseka koji iznosi 18%, i proseka Severne Amerike u kojoj su najprisutnije u čitavom svetskom uzorku sa 32%.“ (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 6) Pitanja rodne ravnopravnosti u srpskim medijima su se pojavila u samo 3% analiziranih tekstova i priloga. U ovom monitoringu pronađena je „statistički značajna korelacija između broja žena u vestima u zavisnosti od toga da li vesti prave muškarci ili žene (13% prema 24%).“ (p. 8)

Na poslednji nalaz nadovezuje sa jedna od pretpostavki,⁶ koju sam postavila u monitoringu žena kao izvora informacija: da će žena kao subjekata u prilogu biti više u priložima autorki. Rezultati GMMP iz 2015. na svetskom nivou pokazali su da je žena u priložima autorki bilo 29%, a u priložima autora 26%. Na osnovu kretanja ovog pokazatelja u prošlim monitorinzima, navedeno je da se može očekivati „da progres u smanjenju rodnog

jaza u izvorima informacija može biti napravljen, ako se utiče na smanjenje rodnog jaza među reporterima.“ (Global Media Monitoring Project, 2015c, p. 54)

Slična pretpostavka bila je postavljena i u istraživanju centralnih informativnih emisija tri hrvatske televizije, da „novinari u većoj mjeri od novinarki imaju muškarce kao nositelje vijesti/izvora informacija.“ (Leaković, Stević i Stipović, 2015, p. 11) Rezultati ovog istraživanja su pokazali da i autorke i autori imaju u priložima veći broj subjekata muškog pola (p. 40), a kod autora je prevaga muškaraca još veća (1:16,7) nego kod autorki (1:6). (p. 42) Takođe, utvrđeno je da nema značajne razlike u „tretmanu žena/muškaraca s obzirom na rod autora/autorica priloga“ (p. 47) u pogledu tonskih izjava žena kao izvora informacija u prilogu.

Na osnovu istraživanja hrvatskih televizija postavila sam i pretpostavke o tome da će se autori priloga češće pojavljivati u prilogu u slici i tonu, javljati uživo u svojim priložima i da će duže govoriti u kameru. Nalazi tog istraživanja su potvrdili da se veći procenat od muških autora pojavljuje u slici i tonu i da ukupno duže govore u javljanjima uživo. (p. 22) Slične pretpostavke su potvrđene i u vezi subjekata muškog pola, pa su istraživačice zaključile: „muškarci su i kao autori vijesti i kao njihovi nositelji i izvori informacija vidljiviji.“ (p. 73) Kao nositeljice vesti (istraživačice su identifikovale jednog glavnog nositelja/nositeljicu vesti, a ne sve subjekte u prilogu, što je bio slučaj u našem istraživanju) žene su činile 8,3%, a muškarci 33,4%. (p. 73)

⁶ Sve pretpostavke postavljene u istraživanjima navedene su pre izlaganja nalaza za svako od četiri istraživanja.

Istraživanje o zastupljenosti žena u Dnevniku RTS-a (tada još uvek Dnevnik 2), koje je 2014. uradio REM (Regulatorno telo za elektronske medije, tada pod imenom Republička radiodifuzna agencija), pokazalo je da u 75 analiziranih priloga u 7 emisija Dnevnika 2 žena kao sagovornica ima najmanje od svih posmatranih emisija javnog medijskog servisa, i manje nego u drugim izdanjima ove emisije (Jutarnjem dnevniku i Dnevniku 1). Istraživanje navodi: „U emisijama ‚Dnevnika 2‘ žene su u ukupnom broju izjava zastupljene sa svega 17,83%.“ (Republička radiodifuzna agencija, 2014, p. 17) U odnosu na temu priloga, REM je utvrdio da su žene ravnopravno zastupljene samo u priložima na temu kulture, a više od muškaraca bile su zastupljene samo u temi obrazovanja, dok izjava žena na teme poljoprivrede, međunarodnih odnosa i rada organa vlasti uopšte nije bilo. REM navodi i da je situacija u pogledu upotrebe rodno osetljivog jezika u Dnevniku nezadovoljavajuća, iako „centralna informativna emisija javnog servisa ‚Dnevnik 2‘ ima i posebnu odgovornost kada je upotreba rodno osetljivog jezika u pitanju.“ (p. 17) Kvantitativni podaci o ovom pitanju nisu navedeni u istraživanju REM-a. Ovo istraživanje je utvrdilo i da su žene u velikoj većini bile autorke programskih sadržaja u „Dnevniku 2“, isto kao i u ostalim emisijama prvog programa RTS-a. One su bile „na pozicijama presenterki, novinarki i reporterke sa ostvarenim učešćem od 90,67%.“ (p. 17)

U istraživanju o pojavljivanju žena kao kandidatkinja u medijima u Srbiji tokom predizborne kampanje 2008. godine, istraživači su utvrdili da je odsustvo kandidatkinja, tj. prisustvo koje je manje od muških kandidata, ali i od njihove stvarne zastupljenosti u politici (Baćanović, 2008, p. 138) osnovni problem, a nije utvrđeno da je problem njihova medijska prezentacija, dužina govora i diskriminacija u odnosu novinara. Takođe, zaključeno je da političarke nisu vidljive kao osobe na osnovu ličnih dostignuća, nego najčešće govore u ime stranke. Pitanjima rodne ravnopravnosti se u medijima u toku predizborne kampanje, a i van nje, pristupa „površno – ona se nađe u CIPE⁷ kada o njoj govore neki lideri, muškarci.“ (p. 138) Preporuke monitoringa iz 2008. godine bile su da se novinari senzibilizuju za izveštavanje o rodnoj ravnopravnosti i da mediji pokažu sopstvenu inicijativu u predstavljanju te teme, posebno u vreme predizborne kampanje.

Iako su izbornim zakonodavstvom u Srbiji uvedene kvote za žene, kao afirmativna mera koja će obezbediti najmanje trećinu učešća žena na izbornim listama i u organima vlasti, „[z]akoni, koji regulišu rad medija, ne obavezuju medije na balansirano predstavljanje muškaraca i žena.“ (Šijački, 2008, p. 7) Izvor problema su u značajnoj meri i same stranke u Srbiji, koje, čini se, nisu daleko odmakle u pronalaženju pravog pristupa u zalaganju za rodnu ravnopravnost.⁸

⁷ CIPE – centralna informativna politička emisija

⁸ U strankama u Srbiji se postavljaju ograničenja angažmanu žena koje bi mogle da budu kandidatkinje na izborima, u vidu predrasuda o liderskim sposobnostima žena. Anketno istraživanje iz 2015. o stavovima u strankama o ženama kao liderkama pokazalo je da se od stranačkih lidera očekuje da imaju „muške“ osobine (pre svega nezavisnost i kompetitivnost), tako da je ideal lidera „maskulinizovan“ (Pajvančić Cizelj i Baćanović, 2015, p. 13)

MEDIJI I UZORAK

Monitoring programa medija je sredstvo za ocenu stepena njihove uspešnosti u ostvarivanju javnog interesa. Budući da su osnivači i finansijeri javnih medijskih servisa svi građani, oni imaju pravo i da kontrolišu njihov rad, što u ime građana čine organizacije civilnog društva, kroz monitoring programa i rada javnih medijskih servisa. Privatni mediji takođe koriste terestrijalni frekventni opseg, koji je ograničeno javno dobro, a javni novac učestvuje u njihovim budžetima. Uključivanje u monitoring, pored nacionalnog javnog servisa, informativnog programa regionalne televizije Belle amie iz Niša pruža mogućnost upoređivanja rezultata o prikazivanju žena na ove dve televizije.⁹

U skladu sa opštim ciljem ostvarivanja javnog interesa i posebnim ciljevima i sredstvima ostvarivanja delatnosti, utvrđenim zakonom,¹⁰ javni servisi trebalo bi da teže da u svom programu, uz uvećavanje raznovrsnosti i poboljšanje kulturnog i obrazovnog nivoa programa, promovišu ljudska prava svih građana i manjinskih grupa. Iako je formalna tranzicija u javni servis okončana, zadatak RTS-a ostaje da kroz programske aktivnosti

doprinosi javnom interesu i tako se bori za nezavisnu poziciju u sferi društvenog komuniciranja.

Obe televizije propagiraju svoju veliku gledanost. RTS na svom portalu objavljuje periodične rezultate¹¹ koji govore da su televizijski programi konstantno najgledaniji. Iako je gledanost važna, za javni medijski servis nije presudno da se takmiči u gledanosti sa drugim nacionalnim TV stanicama i da se rukovodi pretpostavljenim očekivanjima publike, već treba da pokušava da očekivanja i opšti obrazovni nivo građana unapredi kroz svoj program, kao i da ponudi sadržaje od interesa za marginalizovane društvene grupe.

Televizija Belle amie sa sedištem u Nišu ima dozvolu za regionalno emitovanje. Počela je sa radom 1996. godine. Poslednjih godina ovaj niški medij dobija značajne količine javnog novca. U drugoj polovini 2015. godine, RTV Belle amie i Narodne novine (u vlasništvu braće Radomirović, koji od nedavno funkcionišu po principu integrisane redakcije) dobili su gotovo dve trećine novca namenjenog za projektno finansiranje niških medija.¹²

⁹ Uporedna analiza rezultata monitoringa emisija Dnevnik RTS-a i Slike dana 3 TV Belle amie navođena je uz nalaze u tekstovima o monitoringu lokalne televizije i u zaključnom tekstu u ovoj publikaciji.

¹⁰ Zakon o javnom informisanju i medijima definiše javni interes u oblasti javnog informisanja kao „istinito, nepristrasno, pravovremeno i potpuno informisanje svih građana Republike Srbije“, a precizirao je da se pod tim podrazumeva i „informisanje osoba sa invaliditetom i drugih manjinskih grupa“, u cilju zadovoljavanja „potreba građana za informacijama i sadržajima iz svih oblasti života, bez diskriminacije.“ (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2014) Zakon o javnim medijskim servisima u članu 3. bliže određuje ciljeve njihove delatnosti kao “ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, razmenu ideja i mišljenja, negovanje vrednosti demokratskog društva, unapređivanje političke, polne, međunacionalne i verske tolerancije i razumevanja“ (Zakon o javnim medijskim servisima, 2014).

¹¹ Godišnji, mesečni i nedeljni pregledi gledanosti RTS-a mogu se naći na adresi: <http://www.rts.rs/page/rts/ci/CIPA.html>

¹² Informacija navedena na: <http://www.juznevesti.com/Drushtvo/Opet-sporan-medijski-konkurs-u-Nisu.sr.html>

Braća Radomirović su 2006. godine kupili Narodne novine, jedini dnevni list u Srbiji južno od Beograda, a sada poseduju najmanje 6 medija u regionu, koji čine njihovu „medijsku imperiju“ (slogan TV Belle amie). TV Belle amie promovise svoju visoku gledanost („najgledanija regionalna televizijska stanica u Srbiji“, „2,5 puta veća od gledanosti prve sledeće lokalne TV stanice na nivou celog dana, odnosno oko 4-6 puta veća u udarnim terminima“),¹³ ali ne navodi po kom istraživanju.

Uzorak za monitoring činile su najgledanije informativne emisije dva medija. Za istraživanje o ženama kao izvoru informacija u centralnoj informativnoj emisiji Dnevnik Radio-televizije Srbije korišćen je uzorak koji je kreirala za monitoring ove emisije glavna istraživačica na projektu Novosadske novinarske škole, dr Jovanka

Matić. Uzorak je bio rotacioni, tj. u njemu su bili zastupljeni svi dani u nedelji u periodu od 24 nedelje (od polovine januara do kraja juna 2016.) 3 ili 4 puta, osim kada je modifikovan da uključi emisije emitovane na značajne datume, kao što su 8. mart i 1. maj. Uzorak za istraživanje o ženama kao izvoru informacija u centralnoj informativnoj emisiji regionalne televizije Belle amie iz Niša sadržao je isti broj emisija (24) kao i uzorak za Dnevnik RTS-a, ali je obuhvatio dvostruko kraći period (početak aprila – kraj juna). CHS je taj uzorak formirao kao slučajan. Uzorak za istraživanje o pojavljivanju kandidatkinja u centralnoj informativnoj emisiji je za obe televizije uključivao po 14 emisija iz svih dana u toku poslednje dve nedelje predizborne kampanje.

METODA I KODNI LIST

U monitoringu zastupljenosti i predstavljanja žena u centralnim informativnim emisijama korišćena je metoda analize sadržaja, i to kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja. Ova metoda koristi se u većini monitoringa roda u medijima, jer omogućava da se kvantifikuje velika količina empirijskog materijala i da se u njemu uoče preovlađujući obrasci. Analiza sadržaja bazirana na rodnim kategorijama omogućava da precizno identifikujemo rodne nejednakosti u medijskom sadržaju, koje ni autorima, ni gledaocima televizije možda nisu očigledne. Ona otkriva „strategije isključivanja, izolacije i diskriminacije (...) umesto objektivne refleksije realnosti...“ (Milivojevic, 2003, p.8) Analiza sadržaja se

zadržava na manifestnom medijskom sadržaju (onome što vidimo i čujemo) i u ograničenoj meri zahvata kvalitativne aspekte širih diskurzivnih struktura značenja. (Carter, 2012, p. 373) Takođe, ona ne daje informacije o institucionalnom i društvenom kontekstu u kome su ti sadržaji proizvedeni. Svejedno, ona pruža nezamenljivu polaznu osnovu za druge analize, tako što identifikuje karakteristike medijskog sadržaja na sistematski i objektivna način.

U konstrukciji kodnog lista za monitoring pojavljivanja kandidatkinja u centralnim informativnim emisijama u vreme predizborne kampanje koristila sam osnovnu

¹³ Sa strane: <http://www.belami.rs/o-nama/>

konceptiju i pojedine kategorije kodnog lista Novosadske novinarske škole, koji je korišćen u monitoringu centralnih informativnih emisija u periodu predizborne kampanje 2016. Kodni list je koncipiran u tri nivoa, tako da se evidentiraju najpre osobine priloga, zatim osobine subjekata u prilogu, i na kraju objekata o kojima subjekti govore. Kako bismo došli do podataka o svim ženama i muškarcima koji se pojavljuju kao subjekti ili objekti o kojima subjekt govori, i posebno o svim stranački opredeljenim osobama, politički aktivnim osobama, i kandidatima i kandidatkinjama, u kodni list sam uključila pitanja koja identifikuju, pored svih subjekata analiziranih priloga, posebno i ostale 3 kategorije – stranačkih, političkih i osoba koje su bile na izbornim listama na republičkom, pokrajinskom ili lokalnom nivou. To je omogućilo da dođemo do potpune slike o raspodeli pojavljivanja po polovima u programu u vreme predizborne kampanje u analiziranim priložima, i u okviru predizbornog bloka vesti i van njega. U istraživanjima o kandidatkinjama analizirani su samo oni prilozi u kojima se pojavljuje bar jedan stranački opredeljen ili politički aktivan subjekt iz Srbije, bilo grupni ili pojedinačni. U tim priložima kodirani su svi subjekti i objekti. Na taj način smo dobili podatak o svakom pojavljivanju politike u vestima u predizbornom periodu. Kao što uputstvo (Llanos i Nina, 2011) za rodno senzitivno monitoring predstavljanja kandidata u medijima u vreme predizborne kampanje preporučuje, na osnovu kodnog lista smo sakupili podatke o pojavljivanju kandidata muškog i ženskog pola po nivoima vlasni za koje se kandiduju, kao i po strankama i izbornim listama.

U konstrukciji kodnog lista za monitoring pojavljivanja žena kao izvora informacija na uzorku centralnih informativnih emisija dve televizije (za RTS iz prvih 6

meseci, a za Belle amie iz perioda od 3 meseca, od aprila do juna 2016), umesto objekata o kojima subjekti govore, uvela sam kao treći nivo u kodnom listu osobine izvora informacija u prilogu. U ovom kodnom listu cilj je bio da se evidentiraju što detaljnije osobine autora priloga po polu, kao i subjekata priloga po polu, bilo da predstavljaju izvor informacija, ili se pozivaju na drugi izvor informacija koje su preneli gledaocima. U ovom istraživanju kodirani su svi prilozi u emisijama, osim rubrika sport i vremenska prognoza. Posebnu pažnju u kodnom listu posvetila sam načinu pojavljivanja i dužini govora autora/ki i subjekata u prilogu. Pojavljivanje pred kamerom u slici i tonu i govor u kameru imaju u novinarstvu poseban značaj i ulogu, jer nam prikazuju ličnosti koje nam prenose informacije o temi, i kojima se samim pridaje značaj, autoritet i kredibilitet kao izvoru.

Za sve osobe u ulozu subjekta priloga u kodni list sam, pored spiska zanimanja (profesionalnog svojstva) u kome se pojavljuju ili kojim su navedeni, unela i pitanje o svojstvu u kome oni iznose informacije (kada je reč o subjektu koji govori, ili u kom svojstvu deluju, kada ne iznose informacije). To je omogućilo da se evidentira da li se osobe pojavljuju kao predstavnik/ca neke organizacije/institucije i na osnovu funkcije u njoj, ili im je prostor u vestima dat da iznesu informacije na osnovu njihove ekspertize iz neke oblasti, na osnovu ličnog iskustva, svedočanstva o događaju, učešća u događaju, ili kao vox populi. Klasifikaciju osnova po kome osobe iznose informacije sastavila sam tako da pokaže šta je subjekte učinilo relevantnim izvorom informacija o temi i zbog čega su dobili pristup pojavljivanju u vestima.

Dva pitanja o osobama kao subjektima u prilogu formulisala sam tako da se nadovezuju na potpis osobe, kada govori, ili navođenje, kada ne govori. Na osnovu evidentiranog potpisa ili navođenja osobe, predvidela sam spisak opcija kojima se za sve osobe kao subjekte priloga identifikuje da li su potpisane samo imenom, ili imenom i nekim drugim svojstvom (nazivom organizacije/institucije, funkcijom u organizaciji/instituciji, zanimanjem, kao rezident teritorije, pripadnik/ca društvene grupe), ili su nepotpisani kad govore. Ponuđene opcije pokazuju na koji način medij bira da potpiše ili navede subjekte i govore o različitom značaju i ugledu sa kojim se osobe pojavljuju u vestima.

Drugo pitanje o načinu potpisivanja ili navođenja subjekta ticalo se samo žena. Za sve žene u ulozi subjekta ili izvora informacija (kada je različit od subjekta) ponuđene su u kodnom listu tri opcije: da se evidentira da li su potpis ili navođenje žene rodno senzitivni ili ne (tj. u ženskom ili muškom rodu), ili su rodno neutralni (imena, nazivi organizacije/institucije, skraćenice, lokaliteti i slično). Tako smo došli do kvantitativnog podatka o tome kako autori/ke medijskog sadržaja i njihovi urednici/e odlučuju da potpišu žene i u kojoj meri se trude da koriste rodno senzitivni jezik.

Pojedinim pitanjima u kodnim listovima predvidela sam da se evidentira da li je u pojedinačnom prilogu kao celini pojavljivanje muškaraca i žena izbalansirano ili ne. U istraživanju o kandidatkinjama ova pitanja su

se popunjavala samo za priloge u okviru predizbornog bloka, a u istraživanju o ženama kao izvoru informacija za sve priloge. Za priloge u kojima govore osobe, bilo autori/ke ili subjekti, evidentirali smo da li u prilogu govore samo žene ili samo muškarci, ili je sastav „mešoviti“, ali u korist osoba jednog pola, ili muškarci i žene govore u jednakom broju. Isto tako, za sve priloge u kojima postoji vizuelno prikazivanje osoba, bez obzira da li govore ili su prikazane kao „pokrivanje“ u prilogu, evidentirali smo da li se u slici pojavljuje više muškaraca, više žena ili približno jednak broj. Ova pitanja su omogućila da se kvantitativno utvrdi u kom broju priloga su govor i vizuelno pojavljivanje muškaraca i žena ravnopravno raspodeljeni, a u kom broju postoji prevaga muškaraca.

Posebno smo evidentirali svaki slučaj u kome su u prilogu kao celini, tj. govoru voditelja, autora/ke ili subjekata, kao i u vizuelnom predstavljanju, bili uočeni rodni stereotipi, kao i da li subjekt govori o temama vezanim za žene ili rodnoj ravnopravnosti i da li u govoru subjekta ima rodni stereotipa. Upisivanjem o čemu se u tim slučajevima govori, ili šta je u njima stereotipno prikazano, sakupili smo informacije na osnovu kojih smo izveli kvalitativnu analizu tih slučajeva, tako da smo dobili kompletnu sliku ne samo o kvantitativnoj zastupljenosti žena, nego i kvalitetu njihovog predstavljanja u centralnim informativnim emisijama javnog medijskog servisa i lokalne televizije.

REFERENCE

- Allan, S. (1998). (En)gendering the truth politics of news discourse. In C. Carter, G. Branston, & S. Allan (Eds.), *News, gender and power* (pp. 121-137). London and New York: Routledge.
- Baćanović, V. (2008). Komparativna analiza i zaključci - "kandidatkinje". U D. Valić Nedeljković (Ur.), *Kandidatkinje: monitoring prisustva žena kandidatkinja u medijima tokom predizbornih kampanja za lokalne i pokrajinske izbore u 2008.* (pp. 135-139). Novi Sad: Novosadska novinarska škola, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.
- Beker, K. (Ur.). (2012). *Mediji u Srbiji – od diskriminacije do ravnopravnosti. Priručnik za novinare.* Beograd: Poverenik za zaštitu ravnopravnosti.
- Bligh, M., Schlehofer, M., Casad, B., & Gaffney, A. (2012). Competent enough, but would you vote for her? Gender stereotypes and media influences on perceptions of women politicians. *Journal of Applied Social Psychology, 42*(3), 560–597.
- Buonanno, M. (2014). Gender and media studies: Progress and challenge in a vibrant research field. *Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura, 50*, 5-25.
- Carter, C. (2012). Sex/gender and the media: From sex roles to social construction and beyond. In K. Ross (Ed.), *The handbook of gender, sex, and media* (pp.365-382). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Fountaine, S., & McGregor, J. (2010). Reconstructing gender for the 21st century: News media framing of political women in New Zealand. Preuzeto sa <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.503.8953&rep=rep1&type=pdf>
- Gallagher, M. (2004). The impact of monitoring media images of women. In C. Carter, & L. Steiner (Eds.), *Critical readings: Media and gender* (148-161). Maidenhead, Open University Press.
- Gallagher, M. (2014). Media and the representation of gender. In C. Carter, L. Steiner, & McLaughlin (Eds.), *The Routledge companion to media and gender* (pp. 23-31). London and New York: Routledge.

- Global Media Monitoring Project. (2015a). Serbia. Global Media Monitoring Project 2015. National report. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Serbia.pdf
- Global Media Monitoring Project. (2015b). Srbija. Globalni medijski monitoring projekat 2015. Nacionalni izveštaj. Preuzeto sa <http://centarzamedije.fpn.bg.ac.rs/content-files/GMMP%202015%20Glavni%20nalazi.pdf>
- Global Media Monitoring Project. (2015c). Who makes the news? Global Media Monitoring Project 2015. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf
- Klaus, E. (2009). Media systems, equal rights and the freedom of the press: Gender as a case in point. In A. Czeppek, M. Hellwig, & E. Noval (Eds.), *Press freedom and pluralism in Europe. Concepts & conditions* (pp. 101-114). Bristol: Intellect.
- Leaković, K., Stević, A., Stipović, J. (2015). Žene i muškarci u središnjim informativnim emisijama HRT-a, RTL-a i NOVE TV od 2009. do 2013.: glasovi nejednake vrijednosti. Preuzeto sa http://www.unizg.hr/rektorova/upload_2015/Leakovic_Stevic_Stipovic_zene%20i%20muskarci%20u%20sredisnjim%20informativnim%20emisijama.doc
- Llanos, B., & Nina, J. (2011). *Election coverage from a gender perspective. A media monitoring manual*. New York, Stockholm: International IDEA, UN Women.
- Milivojevic, S. (2003). *Media monitoring manual*. London, Beograd: Media Diversity Institute, Samizdat B92. Preuzeto sa <http://www.media-diversity.org/en/additional-files/documents/Z%20Current%20MDI%20Resources/Media%20Monitoring%20Manual.pdf>
- Milivojević, S. (2004). Žene i mediji: strategije isključivanja. *Genero, Special issue*, 11-24. Preuzeto sa http://web.fmk.edu.rs/files/blogs/2010-11/MI/Med_kul_razl/Snjezana_Milivojevic.pdf
- Pajvančić Cizelj, A., & Baćanović, V. (2015). *Rodna ravnopravnost i žensko političko liderstvo u Srbiji: osnovni rezultati istraživanja*. Beograd: Beogradski fond za političku izuzetnost.
- Republička radiodifuzna agencija. (2014). *Rodna ravnopravnost i polni stereotipi na prvom programu Radio-televizije Srbije*. Preuzeto sa <http://rem.itcon.rs/uploads/files/useruploads/izvestaji-o-nadzoru/Rodna-ravnopravnost-RTS-1.pdf>

Ross, K., Evans, E., Harrison, L, Shears, M., & Wadia, K. (2013). The gender of news and news of gender: A study of sex, politics, and press coverage of the 2010 British general election. *The International Journal of Press/Politics*, 18(1), 3–20.

Šijački, V. (2008). Predgovor. U D. Valić Nedeljković (Ur.), *Kandidatkinje: monitoring prisustva žena kandidatkinja u medijima tokom predizbornih kampanja za lokalne i pokrajinske izbore u 2008.* (pp. 7-8). Novi Sad: Novosadska novinarska škola, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.

United Nations. (1995). Report of the Fourth World Conference on Women. Preuzeto sa <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf>

Zakon o javnim medijskim servisima. (2014). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html

Zakon o javnom informisanju i medijima. (2014). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

ŽENE KAO IZVOR INFORMACIJA
U CENTRALNOJ INFORMATIVNOJ
EMISIJI DNEVNIK
RADIO-TELEVIZIJE SRBIJE

Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić



1. Nalazi o zastupljenosti žena kao izvora informacija u Dnevniku RTS-a

Uzorak za monitoring zastupljenosti žena u ulozi izvora informacija činile su 24 centralne informativne emisije Radio-televizije Srbije, Dnevnik, koja se emituje u 19:30 sati, iz perioda od prvih 6 meseci 2016. godine (2 emisije iz januara, 4 iz februara, 5 iz marta, 4 iz aprila, 5 iz maja i 4 iz meseca juna). U emisijama u uzorku analizirani su svi prilozima, koji su emitovani nakon uvodnih najava voditelja/ke, zaključno sa poslednjim prilogom pre rubrike sport, osim u slučaju priloga u emisiji od 25. aprila, u kome se novinarka javila uživo iz Republičke izborne komisije povodom rezultata izbora, koji je emitovan nakon poslednjih rubrika Dnevnika. Vesti iz sporta i rubrike koja sledi, vremenske prognoze, nisu uključene u korpus analiziranih priloga.

Jedinica analize bio je prilog. U priložima smo kao subjekte kodirali sve osobe koje govore, ili su njihove izjave prenete, ili su o njima kao akterima ili izvorima informacija izveštavali voditelji/ke ili autori/ke priloga. Pored subjekata u vestima, detaljnije su razmatrane osobine autora priloga. Podaci su prikupljeni na osnovu kodnog lista konstruisanog za potrebe istraživanja. Polazne pretpostavke o zastupljenosti, ulozi i načinu potpisivanja žena kao autorki priloga i kao subjekata priloga postavljene su na osnovu prethodnih istraživanja o ženama u medijima u Srbiji (Global Media Monitoring Project, 2015) i ženama u centralnim informativnim emisijama televizija u Hrvatskoj (Leaković, Stević i Stipović, 2015).

U kvantitativnoj analizi prikupljenih podataka rukovodili smo se dvema grupama pretpostavki. Grupa pretpostavki o karakteristikama autora/ki priloga sastojala se od sledećih očekivanja:

1. Iako će autorki biti više nego autora, autorke priloga će se u manjem procentu pojavljivati slikom i tonom, tj. govorom u kameru, posebno uživo, i u proseku će kraće govoriti u kameru od autora;
2. Mogu se identifikovati teme priloga, kojima se u većem procentu bave autorke i koje su stereotipno shvaćene kao „ženske teme“, posebno u priložima u kojima se autorke javljaju uživo;
3. Autorke će u većem procentu od autora imati u priložima subjekte ženskog pola, a u manjem procentu subjekte muškog pola. Ova pretpostavka tiče se odnosa autora i subjekta priloga i ukazuje na mogućnost da, usled uticaja profesionalne novinarske kulture, uređivačke politike, raspoloživosti izvora informacija i ličnog izbora samih autora/ki, urednice i autorke mogu da doprinesu povećanju vidljivosti žena u informativnoj emisiji koju uređuju i čiji sadržaj kreiraju, ili da propuste da to učine.

Grupu pretpostavki o karakteristikama subjekata priloga kao izvora informacija činila su sledeća očekivanja:

1. Subjekata muškog pola biće više i oni će se u većem procentu pojavljivati u slici i tonu i u proseku će duže govoriti u priložima;
2. Subjekti ženskog pola će se u većem procentu pojavljivati u priložima sa stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama;

3. Subjekti ženskog pola se u većem procentu pojavljuju u ulogama vezanim za porodični i bračni status, a u manjem procentu od subjekata muškog pola kao predstavnice zanimanja koja su vezana za javne funkcije i ekspertizu;

4. Subjekti ženskog pola u manjem procentu od subjekata muškog pola iznose informacije na osnovu ekspertize i zauzimanja funkcije (ili se pojavljuju u tom svojstvu);

5. Žene kao subjekti priloga su u većem procentu od muškaraca potpisane samo imenom, nepotpisane, a govore, ili potpisane imenom i nazivom organizacije, tj. opcijama manjeg ugleda i značaja.

Posebnu pažnju obraćali smo na evidentiranje upotrebe rodno senzitivnog jezika u potpisivanju i navođenju žena u Dnevniku. Rukovodeći se preporukama za upotrebu rodno senzitivnog jezika u javnoj i službenoj komunikaciji, koje je iznela naša feministička lingvistkinja Svenka Savić u knjizi *Rod i jezik* (Savić, 2009a), upotrebom ženskog roda, pre svega za zanimanja i funkcije žena o kojima izveštavaju, novinari/ke mogu značajno da doprinesu vidljivosti žena u javnoj sferi i ostvarivanju rodne ravnopravnosti.

U novinarskoj profesiji dominantno rade žene, pa se pretpostavlja da bi one mogle da u većoj meri doprinesu poboljšanju kvantiteta i kvaliteta medijske reprezentacije pola kome i same pripadaju. Kako bismo utvrdili pol urednika Dnevnika, evidentirali smo ko je potpisan kao urednik/ca. Kao urednice u 24 analizirane emisije Dnevnika pojavljuju se četiri žene. Uprkos činjenici da su u pitanju samo žene (u 10 emisija jedna, a u 14 dve žene), na odjavnoj špici Dnevnika stoji rodno nesenzitivan natpis „urednici“. Među voditeljima je bilo više muškaraca, 19 puta, a 5 emisija je vodila žena, Milica Nedić, jedna od urednica.

Radio-televizija Srbije je javni medijski servis, čije su obaveze u ostvarivanju javnog interesa definisane zakonom.¹ U ostvarivanju rodne ravnopravnosti u medijima u Srbiji uređivačka politika i novinarska praksa RTS-a može da da značajan doprinos, pa se nadamo da će urednicama i novinarima i novinarkama Dnevnika nalazi ovog istraživanja biti od koristi.

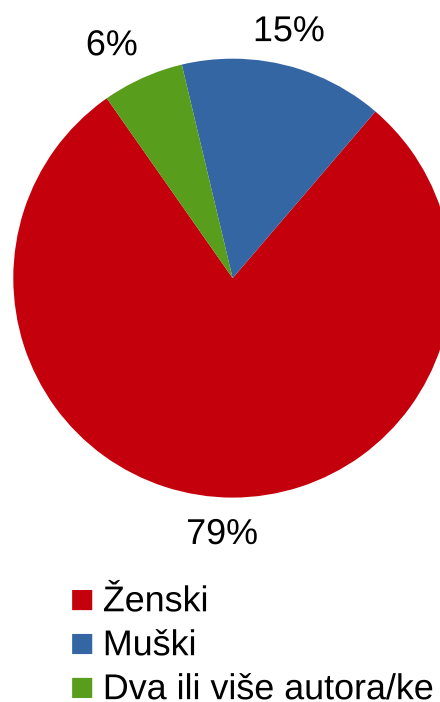
¹ Član. 3. stav 1. Zakona o javnim medijskim servisima navodi odnose među polovima kao jednu od oblasti u kojima treba da se ostvaruje javni interes: „Osnovna delatnost javnog medijskog servisa u funkciji je ostvarivanja javnog interesa definisanog ovim zakonom, a podrazumeva proizvodnju, kupovinu, obradu i objavljivanje radio, televizijskih i multimedijalnih sadržaja, naročito informativnih, obrazovnih, kulturno-umetničkih, dečjih, zabavnih, sportskih, verskih i drugih koji su od javnog interesa za građane, a koji za cilj imaju ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, razmenu ideja i mišljenja, negovanje vrednosti demokratskog društva, unapređivanje političke, polne, međunacionalne i verske tolerancije i razumevanja, kao i očuvanje nacionalnog identiteta srpskog naroda i nacionalnih manjina, kao i pružanje audio i audio-vizuelnih medijskih usluga i objavljivanje elektronskih izdanja kao usluga od javnog interesa.“ (Zakon o javnim medijskim servisima, 2014)

1.1. Odlike priloga u Dnevniku: rubrika, žanr, lokacija, autori i tema priloga

Ukupan broj analiziranih priloga je 421, od čega je u predizbornom bloku u emisijama iz perioda predizborne kampanje 2016. bilo 63 priloga, koji su obeleženi kao „izbori 2016“, ili 15% priloga, a 358 priloga ili 85% bilo je bez naznačene rubrike. U pogledu novinarskog žanra, većina priloga (54%) bili su najkraće forme – vest, izveštaj ili saopštenje. Autorskih izveštaja bilo je 29%, zatim tematskih priloga 9%, javljanje uživo sa terena zabeležili smo u 6% priloga (25 puta), intervju u studiju bilo je 5, i jedan intervju van studija.

Lokacija sa koje se izveštava u prilogu najčešće je bio Beograd (46%), a zatim slede vesti iz sveta (20%), iz mesta u centralnoj Srbiji (13%), vesti iz regiona (8%), iz Vojvodine, uključujući Novi Sad (5%), dok su ostale određene lokacije zastupljene sa po 1% (Sandžak, opštine na jugu Srbije sa većinskim albanskim stanovništvom i Kosovo).

Evidentirali smo da su autori/ke, od ukupno 421 analiziranog priloga, potpisani ili predstavljeni u 269 (64%) priloga, a u 152 priloga (36%) autori nisu navedeni – to su uglavnom bile vesti koje su čitali voditelji. U još 3 priloga, u kojima autorka nije bila potpisana, po tonskom javljanju smo zaključili da je u pitanju autorka, tako da je po polu identifikovano 272 autora/ki priloga, i to 214 autorki i 41 autor, a dva ili više autora bilo je u 17 priloga (od čega je 6 potpisano imenom autorke i „dopisnici RTS-a“, dve autorke su se pojavile 4 puta, a autor i autorka 7 puta, tako da je i u ovoj kategoriji bilo više žena). Ovi podaci su u procentualnom udelu predstavljeni na **Grafiku 1**.



Grafik 1: Pocenat autora/ki po polu u Dnevniku RTS-a

U Dnevniku su autori/ke priloga potpisani imenom i prezimenom, uz tri uočene varijante natpisa, od kojih je najčešće korišćena rodno nesenzitivna opcija „reporter“, a pojavljuje se i rodno senzitivna opcija „pripremila“, i rodno neutralna opcija „izveštava“. Pošto su autorke priloga najčešće žene, natpis reporter je u neskladu sa polom autorki. U jednom slučaju, u prvom prilogu u emisiji od 8. marta 2016., novinarka Silvija Pašajlić, koja se javila uživo povodom poplava u tom kraju, potpisana je kao „dopisnica iz Čačka“, ali i pored toga, voditelj je odjavljuje u muškom rodu: „jedan od naših dopisnika koji su non-stop na terenu“.

U pogledu teme analiziranih priloga, na spisku od 40 tema, najčešće su se pojavile političke vesti iz sveta

(11%), zatim slede sa istim udelom (7%): domaće ekonomske teme, pitanja iz prošlosti i sukoba iz 1990-ih, politička i ideološka pitanja i program stranaka; posle njih, sa istim procentom (5%) zastupljene su tema političkih protivnika i prethodne vlasti, tema o rezultatima izbora i tema o zdravlju i socijalnoj zaštiti; sa 4% se javljaju spoljna politika Srbije, vesti iz regiona, kultura i umetnost, izbeglička kriza, i elementarne nepogode; a sa 3% tema obrazovanja, nauke i

tehnologije. Sve ostale teme zastupljene su u 2% ili manjem procentu priloga, ili nisu zastupljene. Posebno nas je interesovalo da li se kao glavna tema priloga pojavljuje problematika koja se tiče položaja žena i utvrdili smo da se ne pojavljuje. Tema rodne ravnopravnosti pojavila u 3 priloga (1%), i to u 2 priloga u emisiji od 8. marta i u jednom prilogu u predizbornom bloku u emisiji od 17. aprila, kada je o toj temi u Novom Sadu govorila predstavnica liste DSS-Dveri, Sanda Rašković Ivić.

1.2. Nalazi po polu autora priloga

Pretpostavku da će se autorke priloga, iako su daleko brojnije od autora, u manjem procentu pojavljivati slikom i tonom, tj. govorom u kameru, posebno uživo, i da će u proseku kraće govoriti u kameru, potvrđuju podaci navedeni u **Tabeli 1** i **Tabeli 2**. Značaj govora u kameru, kada se autor/ka pojavljuje slikom i tonom, posebno javljanja uživo sa terena, sastoji se u tome što su novinari/ke kada se pojavljuju na taj način vidljivi

gledaocima kao ličnosti koje su izvori informacija. Iako autorki ima 79% u ukupnom broju autora u priložima, od autora muškog pola 17% se javlja uživo sa terena, nasuprot autorkama, od kojih se 7% pojavljuje u prilogu na taj način (**Tabela 1**). To znači da se autori češće javljaju uživo u svojim priložima, iako je broj tih javljanja, zbog manjeg ukupnog broja autora, manji.²

Žanr priloga	Autori		Autorke		Više autora	
	broj	%	broj	%	broj	%
Autorski izveštaj	20	48%	98	46%	5	29%
Javljanje uživo sa terena	7	17%	15	7%	2	12%
Vest – vesti u nizu – izjava – saopštenje	6	15%	69	32%	6	35%
Tematski prilog – paket	6	15%	26	12%	4	24%
Intervju u studiju	2	5%	2	1%	0	0%
Intervju	0	0%	1	0%	0	0%
Reportaža	0	0%	3	2%	0	0%
Drugo	0	0%	0	0%	0	0%
UKUPNO priloga po polu autora	41	100%	214	100%	17	100%

Tabela 1: Broj i procenat priloga po žanru u odnosu na pol autora u Dnevniku RTS-a

¹ Za sve podatke prikazane u tabelama o autorima važi da treba uzeti u obzir i brojeve i procenat koji im odgovaraju. Procenat predstavlja udeo broja priloga autora/ki u ukupnom broju priloga autora/ki i omogućavaju poređenja u odnosu na pol autora.

Pojavljivanje autora/ke u prilogu	Autori		Autorke		Više autora	
	broj	%	broj	%	broj	%
Ton	27	66%	156	73%	15	88%
Slika i ton— <i>stand up</i> , uživo ili snimljen, intervju	14	34%	58	27%	2	12%
Ne pojavljuju se	0	0%	0	0%	0	0%
UKUPNO priloga po polu autora	41	100%	214	100%	17	100%

Tabela 2: Broj i procenat pojavljivanja autora/ki u prilogu u Dnevniku RTS-a

Autori se, takođe, u većem procentu, 34%, u svojim prilogima pojavljuju slikom i tonom (pored javljanja uživo, to uključuje i snimljena javljanja i intervju), nasuprot 27% autorki. (Tabela 2)

Podaci su pokazali i da je prosečno trajanje govora autora u kameru duže od autorki, kao što pokazuje Tabela 3. Kada se izuzmu intervjui, u kojima se autori/ke pojavljuju slikom i tonom, ali ne predstavljaju izvor informacija, i kada se dodaju autori koji su u prilogima sa više autora govorili u kameru, dobijamo podatke da su u ukupnom trajanju govora u kameru, uživo ili snimljenom, autori imali udeo od 30%, ali su u proseku govorili znatno duže od autorki. Od ukupno 68 autora i autorki koji govore u kameru, evidentirali smo da se njih 56 (82%) nije pozivalo na druge izvore informacija, nego su oni predstavljali izvor, dok je njih 12 (18%), mada uglavnom periferno, navodilo izvor pojedinih informacija koje su preneli gledaocima.

Pretpostavka o polu autora i temi priloga bila je da se mogu identifikovati teme priloga, stereotipno shvaćene kao „ženske“ teme, kojima se u većem procentu bave

autorke, posebno u prilogima u kojima se autorke javljaju uživo. Iako je novinarstvo visoko feminizovana profesija, pa autora priloga ima u manjem broju, moguće je da stereotipna shvatanja o domenima kojima je adekvatnije da se bave žene, utiču, pored drugih faktora i same brojnosti novinarki, na specijalizaciju autorki za bavljenje pojedinim temama. Od 40 tema priloga u kodnom listu, kao teme koje se mogu smatrati stereotipno „ženskim“ izdvojili smo grupu od osam tema, i to sledeće teme: 1) deca i mladi, 2) penzioneri i stari, 3) zdravlje, zdravlje i socijalna zaštita, 4) kultura i umetnost, 5) poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti, 6) obrazovanje, nauka i tehnologija, 7) ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine) i 8) rodna ravnopravnost.

Tabela 4 pokazuje da se muški autori skoro ne bave „ženskim“ temama, ili se bave nekima od njih u malom broju i procentu. Sa druge strane, autorke se ovim temama bave u malo većem broju, ali ne u značajno većem procentu, naročito kada se ima u vidu da autorki ima daleko više.

Trajanje govora u kameru	Broj autora/ki	Ukupno trajanje govora autora/ki	% od ukupnog trajanja govora	Prosečno trajanje govora autora/ki
Autori	13	881 sekunda	30%	67,77 sekundi
Autorke	55	2093 sekunde	70%	38,05 sekundi

Tabela 3: Ukupno i prosečno trajanje govora u kameru autora i autorki u Dnevniku RTS-a

„Ženske“ teme priloga	Autori		Autorke	
	broj	%	broj	%
Kultura i umetnost	2	5%	7	3%
Obrazovanje, nauka i tehnologija	1	2%	7	3%
Ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine)	1	2%	4	2%
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	0	0%	11	5%
Rodna ravnopravnost	0	0%	2	1%
Poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti	0	0%	3	1%
Deca i mladi	0	0%	1	0%
Penzioneri i stari	0	0%	0	0%
UKUPNO priloga po polu autora	4	9%	35	15%

Tabela 4: Broj i procenat priloga sa „ženskim“ temama po polu autora u Dnevniku RTS-a

Kada se razmotre posebno najčešće teme kojima su se bavili autori i autorke (Tabela 5 i Tabela 6), takođe ne dobijamo značajne razlike u specijalizaciji novinara/ki. Uočljivo je samo da se autori u većem procentu od ukupnog broja autora (41) bave temom vesti iz sveta – međunarodna politika, aktuelni događaji, 12 puta ili 29% od ukupnog broja autora. Deset najzastupljenijih tema kojima se bave autori prikazano je u Tabeli 5.

Autorke su se u celini bavile većim brojem tema i sa ravnomernijom procentualnom zastupljenošću. Tabela 6 pokazuje da se, isto kao i autori, autorke najviše bave temom vesti iz sveta – međunarodna politika, aktuelni događaji. Iz grupe tema koje smo uslovno označili kao „ženske“, među najčešćim temama kojima se bave autorke našla sa samo jedna tema – obrazovanje, nauka i tehnologija, sa 3% od ukupnog broja autorki.

Najzastupljenije teme priloga	Autori	
	broj	%
Vesti iz sveta – međunarodna politika, aktuelni događaji	12	29%
Izbeglička kriza	5	12%
Saobraćaj, izgradnja i infrastrukturni projekti	3	7%
Ekonomija, radna mesta, makroekonomska situacija u Srbiji	2	5%
Elementarne nepogode	2	5%
Vesti iz regiona	2	5%
Evrointegracije Srbije	2	5%
Vesti iz sveta (kultura, zdravlje, zanimljivosti i ostalo)	2	5%
Poljoprivreda i selo	2	5%
Kultura i umetnost	2	5%
UKUPNO priloga autora	34	83%

Tabela 5: Teme kojima se najčešće bave autori u Dnevniku RTS-a

Najzastupljenije teme priloga	Autorke	
	broj	%
Vesti iz sveta – međunarodna politika, aktuelni događaji	25	12%
Politička i ideološka pitanja, program stranaka	21	10%
Ekonomija, radna mesta, makroekonomska situacija u Srbiji	18	8%
Politički protivnici, prethodna vlast	14	7%
Pitanja iz prošlosti i istorije, ratni zločini, sudski procesi	12	6%
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	11	5%
Elementarne nepogode	8	4%
Izbori (rezultati izbora)	8	4%
Spoljna politika Srbije	7	3%
Obrazovanje, nauka i tehnologija	6	3%
UKUPNO priloga autorki	130	61%

Tabela 6: Teme kojima se najčešće bave autorke u Dnevniku RTS-a

Kada se izdvoje teme priloga u kojima se autori/ke javljaju uživo, ne uočavaju se značajne razlike u specijalizaciji novinara/ki. Tabele 7 i 8 pokazuju da se autorke javljaju uživo u većem broju tema, ali da nisu značajno brojnija njihova javljanja uživo u pojedinim temama u odnosu na autore. Kao što smo pokazali, iako su autorke brojnije, autori se u većem procentu javljaju u priložima uživo. Novinarke se javljaju uživo u 15 priloga u kojima su autorke i 1 put kada prilog

ima više autora. Novinari se javljaju uživo u 7 priloga u kojima su autori i 1 put u prilogu sa više autora. Uživo se, pored autora i autorki, javila još jedna osoba ženskog pola u ulozi subjekta priloga, u emisiji od 3. maja, potpisana kao „Mirjana Živković, konzul Srbije u Njujorku“, povodom požara u tamošnjoj pravoslavnoj crkvi. Ukupno je, dakle, bilo 25 javljanja uživo.

Teme priloga sa javljanjem uživo	Broj autorki
Elementarne nepogode	4
Izbori (rezultati izbora)	3
Crna hronika	2
Vesti iz sveta (kultura, zdravlje, zanimljivosti i ostalo)	1
Ekonomija, radna mesta, makroekonomska situacija u Srbiji	1
Kultura i umetnost	1
Religija	1
Vremenske prilike i stanje na putevima	1
Vesti iz regiona	1
Izbeglička kriza	1
UKUPNO	16

Tabela 7: Teme priloga u kojima se autorke javljaju uživo u Dnevniku RTS-a

Teme priloga sa javljanjem uživo	Broj autora
Izbeglička kriza	3
Elementarne nepogode	1
Turizam	1
Poljoprivreda i selo	1
Pitanja iz prošlosti i istorije, ratni zločini, sudski procesi	1
Saobraćaj, izgradnja i infrastrukturni projekti	1
UKUPNO	8

Tabela 8: Teme priloga u kojima se autori javljaju uživo u Dnevniku RTS-a

	Autori		Autorke		Dva ili više autora	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Subjekti muškog pola	90	75%	405	74%	42	81%
Subjekti ženskog pola	27	22%	129	24%	9	17%
Grupni subjekti (zajednice, institucije)	4	3%	11	2%	1	2%
Ukupan broj subjekata u priložima po polu autora	121	100%	445	100%	52	100%

Tabela 9: Broj i procenat subjekata po polu u priložima autora po polu u Dnevniku RTS-a

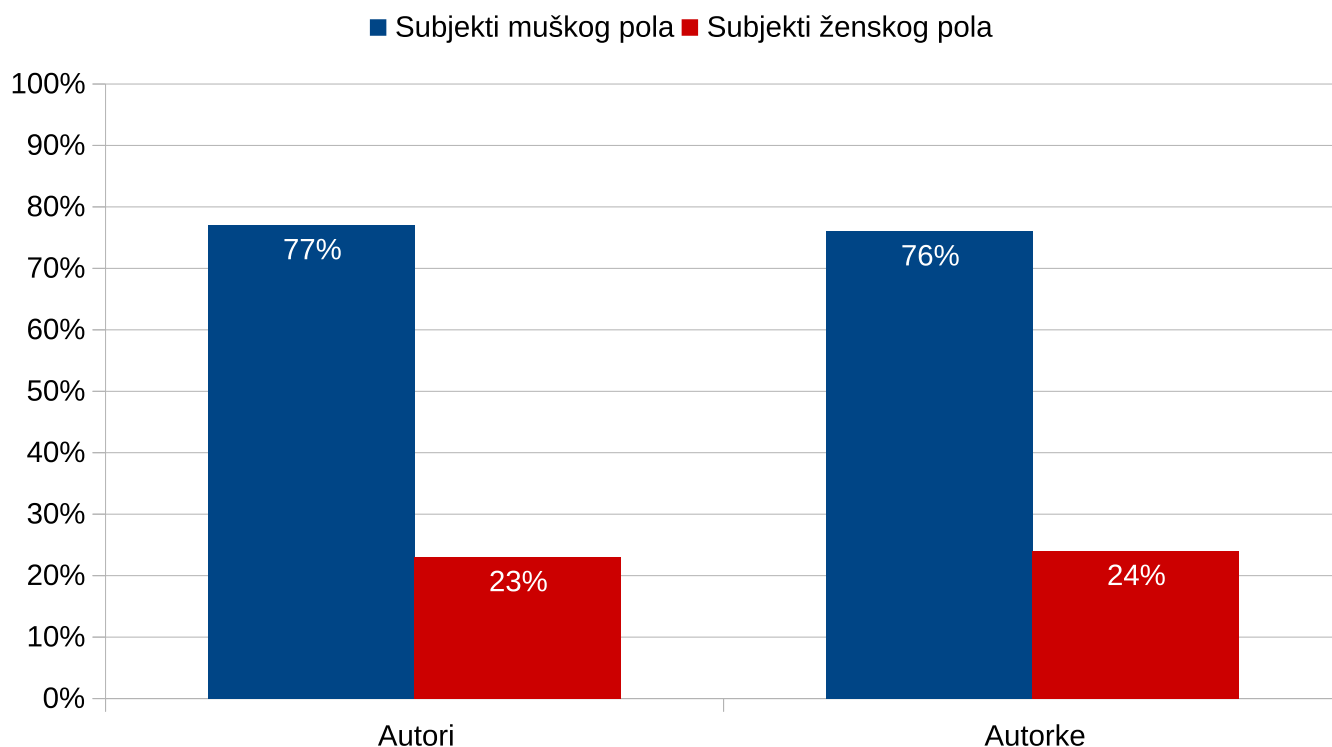
Na osnovu tabela sa temama priloga u kojima se autori i autorke javljaju uživo, kao i tabela sa najzastupljenijim temama kojima se bave autori i autorke, zaključujemo da nije prisutno vidno grupisanje po temama u odnosu na pol autora i da kod autorki ne preovlađuju u velikoj meri „ženske“ teme. Dakle, pretpostavka o specijalizaciji autorki za teme koje se mogu označiti kao „ženske“ nije potvrđena.

Od 3 priloga, ili 1% od ukupnog broja analiziranih priloga, koji su se bavili temom rodne ravnopravnosti, u dva slučaja ovom temom su se bavile autorke, a treći prilog nije imao potpisane autore (prilog emitovan u emisiji od 8. marta, o čestitki ruskog predsednika Vladimira Putina ruskim ženama povodom Dana žena).

Poslednja u grupi pretpostavki o autorima priloga tiče se odnosa između pola autora i pola subjekata priloga i formulisana je u skladu sa očekivanjem da će autorke

doprineti vidljivosti žena, tako što će u većem procentu od autora imati u priložima subjekte ženskog pola, a u manjem procentu subjekte muškog pola. Utvrđeno je da ovo nije slučaj i da ta razlika nije velika. **Tabela 9** prikazuje broj i procenat subjekata po polu koji su se pojavili u priložima čiji su autori muškog ili ženskog pola, ili dva i više autora.

Podaci pokazuju da u priložima autora subjekata muškog pola ima 74%, a oni se u jednakom procentu pojavljuju i u priložima autorki. Subjekti ženskog pola se u malo većem procentu pojavljuju u priložima autorki (24%), nego u priložima autora (22%). Svedeno, ove razlike nisu značajne, naročito kad se ima u vidu da je prilož autorke bilo preko 5 puta više od priloga autora. Budući da priloge u Dnevniku potpisuje većina novinarki, činjenica da one nemaju u značajno većem procentu u priložima subjekte ženskog pola od njihovih kolega vodi zaključku da pol autora priloga nije



Grafik 2: Procenat subjekata muškog i ženskog pola u prilogima autora i autorki

odlučujući činitelj u izboru i pojavljivanju subjekata i izvora informacija, koji se prikazuju i kojima se daje reč u vestima. Iako bi se moglo očekivati ili nastojati da žene kao novinarke više promoviraju zastupljenost žena kao izvora informacija, to nije slučaj. Ovaj nalaz je konzistentan sa rezultatom istraživanja zastupljenosti žena kao izvora informacija u centralnim informativnim emisijama tri hrvatske televizije (Leaković, Stević i Stipović, 2015), koji su istraživačice objasnile time da je shvatanje profesionalnosti u novinarskoj praksi pod uticajem dominantnih shvatanja o rodu, pa i novinarke i njihove urednice perpetuiraju pravilo da se daje prednost muškarcima kao izvoru informacija, i onda kada je moguće dati reč ženama, čak i kada su tema problemi koji direktno ili isključivo pogađaju žene.

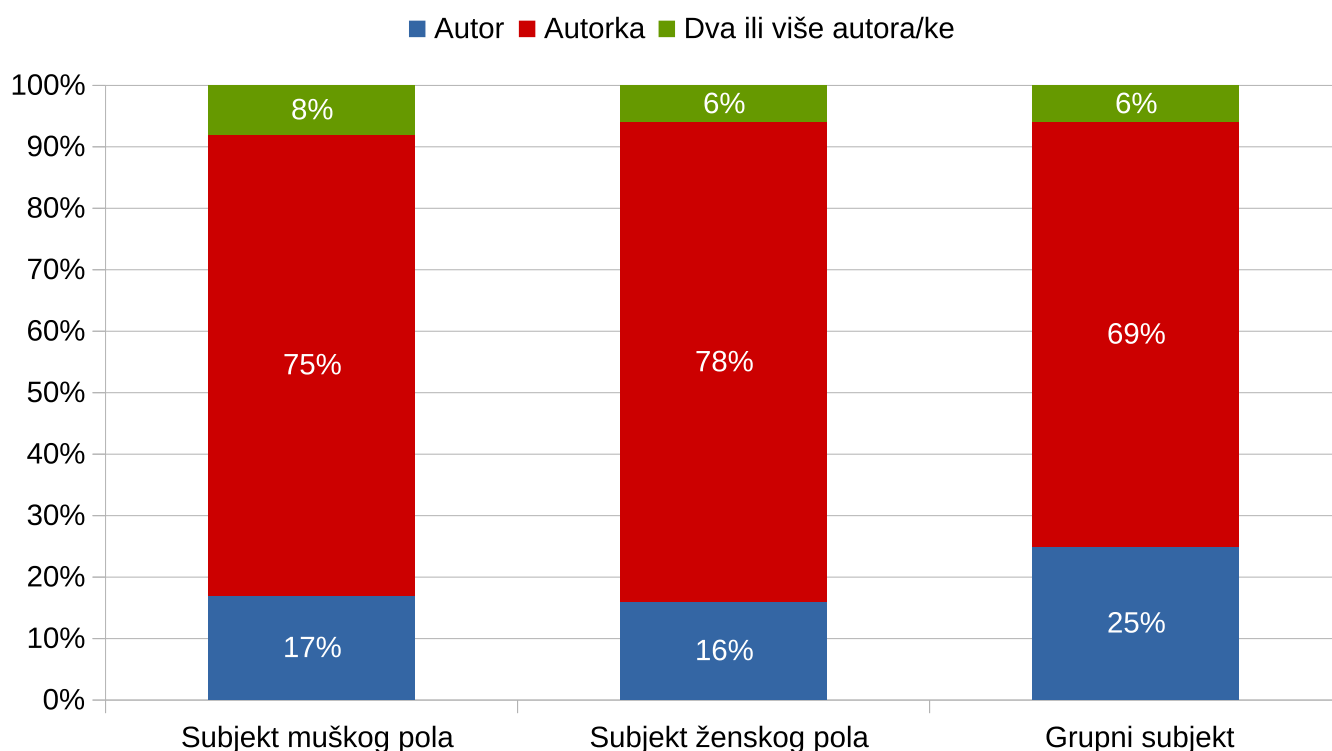
Ukupan broj subjekata u **Tabeli 9** je 618, zbog toga što se 271 subjekt od ukupno 889 pojavio u nekom

od priloga kod kojih autori/ke nisu bili potpisani (tih priloga je bilo 152 ili 36% od svih analiziranih priloga) i u njima je bilo nemoguće utvrditi pol autora. Kada se izdvoje samo podaci o autorima ženskog i muškog pola i subjektima ženskog i muškog pola, dobijaju se procenti prikazani na **Grafiku 2**.

Podaci ne pokazuju velike razlike u odnosu pola subjekata i pola autora priloga. Ako se koriste podaci iz ukrštanja po polu subjekta, prikazani u **Tabeli 10** i na **Grafiku 3**, možemo da vidimo da se 17% od svih subjekata muškog pola pojavljuje u prilogima autora (41 priloga), kao i 16% svih subjekata ženskog pola. U 214 priloga autorki pojavljuje se 75% svih muških subjekata i 78% svih ženskih. Ove razlike nisu velike, imajući u vidu da su žene u ulozi subjekta priloga, kao što smo utvrdili, daleko manje brojne od muškaraca, a autorke daleko brojnije od autora.

	Subjekt muškog pola	Subjekt ženskog pola	Grupni subjekt
Autor	17%	16%	25%
Autorka	75%	78%	69%
Dva ili više autora	8%	6%	6%
Ukupan procenat priloga autora po polu subjekta	100%	100%	100%

Tabela 10: Procenat subjekata po polu u priložima po polu autora u Dnevniku RTS-a



Grafik 3: Procenat subjekata po polu u priložima po polu autora u Dnevniku RTS-a

1.3. Nalazi po polu subjekta priloga

Kao što smo pretpostavili, u vestima se pojavljuju, suprotno odnosu polova kod autora i autorki, u naj-

većem broju subjekti muškog pola. Brojeve i procen- te subjekata po polu prikazuje **Tabela 11**.

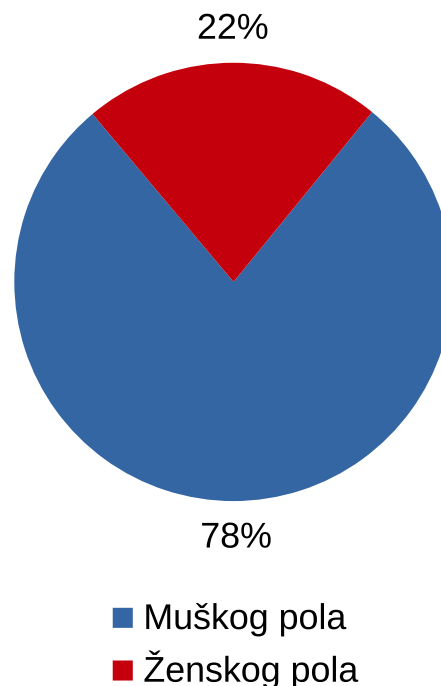
Pol subjekta	broj	%
Muškog pola	643	72%
Ženskog pola	184	21%
Grupni subjekt (zajednice, institucije)	62	7%
UKUPNO	889	100%

Tabela 11: Broj i procenat subjekata po polu u Dnevniku RTS-a

Kada se posmatraju samo osobe, kojih u ukupnom broju subjekata ima 827, dolazimo do procentualnog udela po polu subjekata, prikazanog na **Grafiku 4**.

Prva pretpostavka o subjektima u Dnevniku bila je da će subjekata muškog pola biti više i da će oni u proseku duže govoriti u priložima od subjekata ženskog pola, kao i da će se češće pojavljivati u priložima u slici i tonu. **Tabela 12** prikazuje podatke o načinu pojavljivanja u prilogu po polu subjekta.¹

Ovi podaci pokazuju koliko su žene prisutne u vestima, koliko se vide i čuju. Iako žene učestvuju sa samo 22% u ukupnom broju subjekata, dakle, pojavljuju se ređe, **Tabela 12** pokazuje da se one, kada se pojave, pojavljuju u slici i tonu u većem procentu od ukupnog broja žena nego što je to slučaj kod muškaraca. Pošto se o muškarcima mnogo češće izveštava, razumljivo je da se neki od njih pojavljuju samo u slici ili se ne pojavljuju. Da je to slučaj sa ženama, one bi bile potpuno nevidljive u vestima kao izvori informacija. Pretpostavili smo i da muškarci u proseku duže govore od žena kao subjekti priloga, slično kao kod autora/ki priloga. Podatke o ukupnom i prosečnom trajanju govora subjekta po polu prikazuje **Tabela 13**.



Grafik 4: Pocenat subjekata po polu u Dnevniku RTS-a

Muškarci duže govore kada se posmatra ukupno trajanje govora svih subjekata u priložima, u 82% vremena. Međutim, prosečna dužina trajanja govora muškaraca, iako veća nego kod žena, nije značajno veća. Dakle, osim činjenice da muškaraca ima daleko više u ulozi subjekta priloga, tvrdnja da se muški subjekti u većem procentu pojavljuju slikom i tonom nije potvrđena, a tvrdnja da muškarci kao subjekti u proseku duže

Pojavljivanje subjekta u prilogu	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Slika i ton	554	86%	171	93%
Slika	61	9%	8	4%
Ton	3	1%	4	2%
Ne pojavljuju se	25	4%	1	1%
UKUPNO po polu subjekta	643	100%	184	100%

Tabela 12: Broj i procentat pojavljivanja subjekta po polu u Dnevniku RTS-a

¹ Isto kao i u tabelama koje se tiču autora priloga, u tabelama po polu subjekta procenti predstavljaju udeo broja subjekata u ukupnom broju subjekata tog pola i omogućavaju poređenja po polu subjekta.

Trajanje govora	Broj subjekata	Ukupno trajanje govora subjekata	% od ukupnog trajanja govora	Prosečno trajanje govora subjekta
Subjekti muškog pola	557	12851 sekunda	82%	23,07 sekundi
Subjekti ženskog pola	175	2837 sekundi	18%	16,21 sekundi

Tabela 13: Ukupno i prosečno trajanje govora u kameru subjekata po polu u Dnevniku RTS-a

govore od žena pokazala se kao tačna, mada razlika nije velika.

U pogledu tema priloga u kojima se žene pojavljuju kao subjekti, pretpostavka je bila da se može očekivati da su žene u većem procentu subjekti u priložima sa stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama. Radi se o istom spisku od 8 tema za koje smo razmatrali da li se njima više bave autori ili autorke.

Kao što se vidi iz **Tabele 14**, ženski subjekti se u većem procentu nego muški subjekti pojavljuju u okviru svih tema koje su označene kao „ženske“. Razlika je najveća u slučaju priloga sa temom kulture i umetnosti. Za razliku od nalaza u vezi autora/ki priloga, pretpostavka da se žene kao subjekti u većem procentu pojavljuju u priložima sa „ženskim“ temama, naročito imajući u vidu da ih kao subjekata ima manje, je potvrđena.

U vezi zanimanja ili svojstva u kome se subjekti ženskog pola pojavljuju u priložima, pretpostavili smo da će to u većem procentu biti uloge vezane za porodični i bračni status, a u manjem procentu zanimanja koja su vezana za javne funkcije i ekspertizu, nego kod subjekata muškog pola. Distinkcija na privatno i javno i shvatanje ženskih aktivnosti kao imanentnih sferi privatnog izraz je tradicionalno shvaćenih rodni uloga. Ukoliko se rukovode stereotipnim predstavama o zanimanjima koja je adekvatno da obavljaju muškarci ili žene, novinari/ke mogu češće da ih prikazuju u tim ulogama i da time održavaju i učvršćuju rodne stereotipe, iako je možda zastupljenost polova u pojedinim zanimanjima postala ravnopravna. U tom smislu, pretpostavka je bila da će se žene kao subjekti pojavljivati kao predstavnice zanimanja, ili u svojstvima koja se odnose na sferu porodice i brige o deci. Kao logični komplement ove tvrdnje, očekivalo se da će se žene u manjem procentu pojaviti kao predstavnice

„Ženske“ teme priloga	% Muškaraca	% Žena
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	6%	9%
Kultura i umetnost	2%	9%
Obrazovanje, nauka i tehnologija	3%	6%
Ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine)	2%	4%
Poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti	1%	2%
Rodna ravnopravnost	0%	1%
Deca i mladi	0%	1%
Penzioneri i stari	0%	1%
UKUPNO po polu subjekta	14%	33%

Tabela 14: Procenat subjekata po polu u priložima sa „ženskim“ temama u Dnevniku RTS-a

Zanimanje/profesionalno svojstvo subjekata ženskog pola	Žene	
	broj	%
Ostali strani subjekti	27	15%
Predstavnica stranog političkog subjekta	21	11%
Državna službenica – na republičkom ili lokalnom nivou	15	8%
Političarka – predstavnica republičke ili lokalne vlasti	13	7%
Predstavnica OCD	13	7%
Političarka – predstavnica opozicione partije	12	7%
UKUPNO	101	55%

Tabela 15: Najzastupljenija zanimanja subjekata ženskog pola u Dnevniku RTS-a

Zanimanje/profesionalno svojstvo subjekata muškog pola	Muškarci	
	broj	%
Predstavnik stranog političkog subjekta	122	19%
Političar – predstavnik republičke ili lokalne vlasti	100	16%
Ostali strani subjekti	75	12%
Političar – predstavnik opozicione partije	67	10%
Državni službenik – na republičkom ili lokalnom nivou	41	6%
Političar – predstavnik vladajuće partije	36	6%
UKUPNO	441	69%

Tabela 16: Najzastupljenija zanimanja subjekata muškog pola u Dnevniku RTS-a

zanimanja koja se odnose za javnu sferu i zanimanja koja se mogu označiti kao ekspertska.

Rezultati pokazuju da se ne mogu identifikovati određena zanimanja ili profesionalna svojstva, koja su različito zastupljena u odnosu na pol subjekta. Najveći udeo ženskih subjekata javio se u zanimanjima koja se, osim kategorije ostalih stranih subjekata, odnose na javne funkcije. (Tabela 15) Zanimanja ili profesionalna svojstva u kojima se najčešće javljaju muški subjekti skoro su identična kao kod žena. (Tabela 16) Primetno je samo da su se žene češće i u većem procentu pojavile kao predstavnice organizacija civilnog društva od muškaraca.

Po načinu potpisivanja subjekta utvrđeno je da su žene zaista češće od muškaraca potpisane porodičnim ili bračnim statusom, tj. pojavljuju se u svojstvu koje se odnosi na porodicu i privatnu sferu, ali se u tom svojstvu pojavljuje 3% žena, što je malo u poređenju sa udelom drugih zanimanja žena.

Kada se uporede podaci o pojavljivanju subjekata po polu u zanimanjima vezanim za javnost i javne funkcije (Tabela 17) utvrdili smo da se žene u njima pojavljuju u manjem procentu, ukupno 36%, nasuprot 60% muških subjekata. Muškarci se u skoro u petini od njihovog ukupnog broja (19%) javljaju kao predstavnici stranog političkog subjekta, ali je u tom svojstvu zastupljeno i 11% žena.

Javne funkcije i zanimanja	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Predstavnik/ca stranog političkog subjekta	122	19%	21	11%
Državni službenik/ca – na republičkom ili lokalnom nivou	41	6%	15	8%
Političar/ka – predstavnik/ca republičke ili lokalne vlasti	100	16%	13	7%
Političar/ka - predstavnik/ca opozicione partije	67	10%	12	7%
Političar/ka - predstavnik/ca vladajuće partije	36	6%	5	3%
Predstavnik/ca sindikata	13	2%	0	0%
Predstavnik/ca crkve ili verske zajednice	6	1%	0	0%
Poznata ličnost, popularna kultura i zabava	2	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	387	60%	66	36%

Tabela 17: Broj i procenat subjekata po polu sa javnim zanimanjima u Dnevniku RTS-a

Podaci o zastupljenosti muškaraca i žena u zanimanjima koja smo izdvojili kao ekspertska prikazani su u **Tabeli 18**. Za razliku od javnih funkcija, mali je udeo muških subjekata (3%) u ekspertskim zanimanjima u odnosu na sva zanimanja muškaraca. Žene se u većem procentu pojavljuju u ovim zanimanjima (7%). Ipak, treba naglasiti da ova zanimanja nisu obuhvatila sve subjekte koji su iznosili informacije na osnovu stručnog znanja ili ekspertize, što smo razmatrali u posebnom delu kodnog lista. Tako smo za osobe koje su po zanimanju predstavnik/ca organizacija civilnog društva najčešće evidentirali da iznose informacije na osnovu ekspertize iz oblasti kojom se bave. Za razliku od njih, kad su u pitanju osobe na političkim i rukovodećim funkcijama, u pitanju na osnovu čega iznose informacije,

čak i kada su njihove izjave sadržale određeni nivo ekspertize, evidentirali smo da to čine na osnovu zauzimanja funkcije, vodeći se pretpostavkom da se pojavljuju kao izvori informacija upravo zbog toga što su na rukovodećoj funkciji.

Suprotno očekivanju, iako se žene u brojevima ne približavaju zastupljenosti muškaraca u većini razmatranih zanimanja, među ženama je udeo ekspertskih zanimanja značajan, što je dobro. Iako je broj žena kao subjekata mnogo manji od muškaraca, moguće je da su se one pojavile ili dobile reč u vestima upravo u situacijama kada je njihovu ekspertizu bilo nemoguće prenebregnuti.

Ekspertska zanimanja	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Ekspert za određeno područje, analitičar, komentator	20	3%	9	5%
Medicinski doktor/ka	2	0%	3	2%
Advokat/ica, sudija/tkinja	2	0%	0	0%
Naučnik/ca – u akademskoj instituciji	1	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	25	3%	12	7%

Tabela 18: Broj i procenat subjekata po polu u ekspertskim zanimanjima u Dnevniku RTS-a

U pitanju o tome na osnovu čega subjekti iznose informacije ili u kom svojstvu se pojavljuju kao akteri u prilogu, razmatrali smo opcije navedene u **Tabeli 19**, sa pretpostavkom da žene u manjem procentu od subjekata muškog pola iznose informacije na osnovu ekspertize i zauzimanja funkcije (ili se pojavljuju u tom svojstvu).

U ovoj tabeli su u jednu od navedenih opcija svrstane skoro sve osobe koje su subjekti u prilogima, osim onih koje nisu iznosile informacije, niti su se pojavile u aktivnom svojstvu. Podaci pokazuju da žene u većem procentu od muškaraca iznose informacije na osnovu ekspertize, iako je njihov broj manji. Čak petina ženskih subjekata (20%) iznosi informacije na osnovu ekspertize, nasuprot 9% muških subjekata. Muškarci su, sa druge strane, u većem procentu od žena, 69%, u prilogima iznosili informacije ili delovali na osnovu zauzimanja položaja ili funkcije u organizacijama i institucijama čiji su predstavnici. Žene se takođe u najvećem procentu pojavljuju na osnovu funkcije u organizaciji ili instituciji, ali manje nego muškarci (45%). Zanimljiv je i podatak da su subjekti oba pola uočljivo ravnopravno zastupljeni

kada u prilogima iznose informacije kao vox populi, i to u apsolutnom broju. Ovo pokazuje da autori/ke priloga u Dnevniku biraju kao sagovornike/ce za anketiranje u formi vox populi skoro podjednako često muškarce i žene.

Dakle, potvrđena je pretpostavka da se žene u manjem procentu pojavljuju u zanimanjima vezanim za javnu sferu, kao i da žene u vestima ređe deluju ili iznose informacije na osnovu zauzimanja funkcija u organizacijama. Tvrdnje da se žene u manjem procentu pojavljuju u ulozi ekspertkinja i da manje iznose informacije na osnovu ekspertize, iako žena u ovim ulogama ima manje od muškaraca, nisu potvrđene u našem uzorku.

Pretpostavka da će žene kao subjekti priloga u većem procentu od muškaraca biti potpisane samo imenom, nepotpisane kad govore, ili potpisane imenom i nazivom organizacije, znači da se ženama, i kada se pojavljuju u vestima, pridaje manji ugled i značaj. Na osnovu načina potpisivanja subjekata, kada govore u prilogima, ili načina navođenja, kada ne govore, koji je evidentiran

Na osnovu čega subjekt iznosi informacije, u kom svojstvu akter deluje	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Zauzimanja funkcije / položaja u instituciji / organizaciji	438	69%	83	45%
Stručnog znanja o temi – ekspertize	57	9%	37	20%
Kao učesnik/ca u događaju, pogođen situacijom	65	10%	28	15%
Kao vox populi	21	3%	17	9%
Ličnog mišljenja ili iskustva	39	6%	11	6%
Svedočanstva o događaju	12	2%	5	3%
Stava organizacije / institucije – potparol/ka	2	0%	2	1%
Nije jasno na osnovu čega	0	0%	1	1%
Na osnovu drugog izvora	1	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	635	100%	184	100%

Tabela 19: Na osnovu čega subjekti iznose informacije u Dnevniku RTS-a

Kako je subjekt potpisan ili naveden	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Samo imenom	21	3%	15	8%
Imenom i profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	39	6%	15	8%
Profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	2	0%	0	0%
Funkcijom u organizaciji / instituciji	4	1%	0	0%
Imenom i funkcijom u organizaciji / instituciji	337	52%	61	33%
Imenom, funkcijom u organizaciji / instituciji i profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	13	2%	8	4%
Imenom i nazivom organizacije/institucije/partije	120	19%	39	21%
Samo kao predstavnik/ca organizacije/institucije/partije	1	0%	0	0%
Porodičnim ili bračnim statusom	2	0%	7	4%
Kao rezident neke teritorije	23	4%	5	3%
Kao pripadnik/ca društvene grupe	4	1%	0	0%
Nije potpisan/a (a govori)	62	10%	33	18%
Imenom i nekim drugim svojstvom	14	2%	1	1%
Drugo	1	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	643	100%	184	100%

Tabela 20: Kako je subjekt potpisan u Dnevniku RTS-a

za sve osobe, došli smo do podataka koji su navedeni u Tabeli 20.

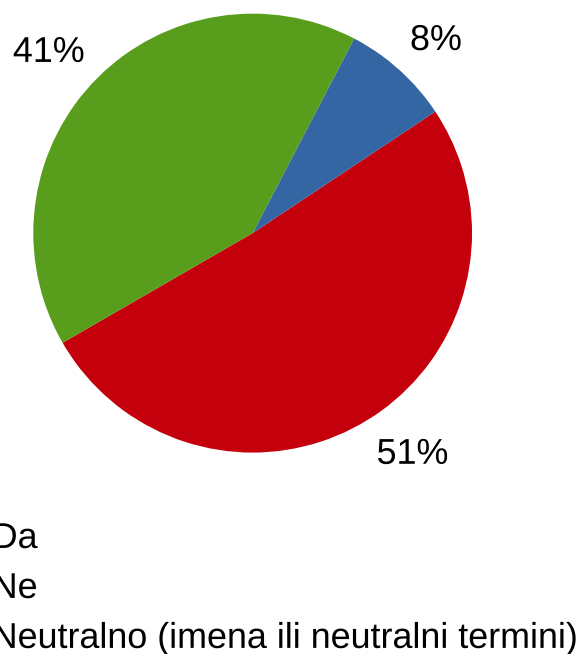
Među osobama koje su potpisane samo imenom, procenat ženskih subjekata je veći nego procenat muškaraca, kao i među osobama koje govore, a nisu potpisane, iako broj pojavljivanja žena nije veći. Od ukupno 184 žena u ulozi subjekta, 33 žene nisu bile potpisane, iako govore. Nepotpisani subjekti pojavljivali su se najčešće u prilogima o izbegličkoj krizi i elementarnim nepogodama, poplavama koje su zadesile Srbiju u proleće 2016. Imenom i nazivom institucije, organizacije ili partije, žene su potpisane u malo većem procentu od muškaraca. Ovaj način potpisivanja Dnevnik je koristio najčešće u prilogima iz Skupštine Srbije i u predizbornom bloku, za sve subjekte koji se pojavljuju kao predstavnici/ce partija. Ali, kada se ima u vidu to da je najveći procenat muškaraca (52%) potpisan imenom, funkcijom i nazivom organizacije ili institucije, što čini

preko 5 puta veći broj od žena koje su potpisane na taj način, jasno je da smo u vestima najčešće mogli da vidimo muškarce koji u organizacijama ili institucijama koje predstavljaju zauzimaju visoku funkciju i nisu predstavljeni samo kao njihovi „obični“ članovi. U Tabeli 20 opcija od najvećeg ugleda i značaja je potpisivanje imenom, funkcijom u organizaciji/instituciji i profesionalnim zvanjem, koja se odnosi na osobe sa akademskim zvanjem. Tako je potpisan približno isti broj i procenat žena i muškaraca. Očekivanje da će porodičnim ili bračnim statusom, s obzirom na stereotipno shvatanje žena kao više vezanih za privatnu sferu, biti potpisano više žena potvrđeno je i u broju i u procentu – dok je 7 žena (4%) u ulozi subjekta bilo potpisano na ovaj način, kod muškaraca je to bilo slučaj 2 puta, ali sa udelom manjim od 1%.

Od 184 žene, 33 nisu bile potpisane, a za sve ostale žene (151) evidentirali smo da li su potpisane na rodno

senzitivna način, kad govore, ili navedene, kad ne govore. Utvrdili smo da su potpis ili navođenje žena bili rodno senzitivni, tj. u ženskom rodu, za 77 žena (51%), dok je u muškom rodu, tj. rodno nesenzitivno bilo potpisano 12 žena (8%), a rodno neutralnim terminima ili imenima bile su potpisane 62 žene (41%). Ovi procenti prikazani su na **Grafiku 5**.

Podaci o upotrebi rodno senzitivnog jezika u Dnevniku u potpisivanju i navođenju žena govore o tome da kod urednica i autora/ki Dnevnika donekle postoji svest o značaju njegovog uvođenja u novinarsku praksu. Ipak, rodno neutralni potpisi žena, koji se pojavljuju sa velikim udelom (41%), i među kojima smo evidentirali svako potpisivanje samo imenom, imenom i nazivom organizacije, institucije ili partije, i neke druge načine potpisivanja, mogu da budu, u pojedinim slučajevima, način da se izbegne izbor u vezi rodno senzitivnog jezika.



Grafik 5: Procenat rodno (ne)senzitivno potpisanih ili navedenih žena u Dnevniku RTS-a

1.4. Nalazi o izvorima informacija

Za sve subjekte u prilogima (ukupno 889) evidentirali smo da li oni predstavljaju izvor informacija. Većina subjekata bili su izvori informacija, 838 ili 94% subjekata. Oni su u prilogu govorili, ili su ih autor/ka priloga ili voditelji naveli kao izvor informacija. Za 39 subjekata (4%) u prilogu nije bio naveden izvor informacija. Za samo 12 subjekata priloga identifikovan je drugi izvor informacija, različit od subjekta, a među njima je bilo

8 grupnih subjekata, 3 osobe muškog pola i jedna osoba ženskog pola. Svi izvori muškog pola bili su potpisani imenom i funkcijom u instituciji/organizaciji. Jedina žena koja je navedena kao izvor informacija, navedena je porodičnim statusom, ali bez imena, kao „njegova majka“, uz „medije“, u prilogu od 9. aprila, o tome da je u BiH uhapšen Nebojša Rojko, koga srpska policija traži u okviru istrage o ubistvu Jelene Krsmanović.

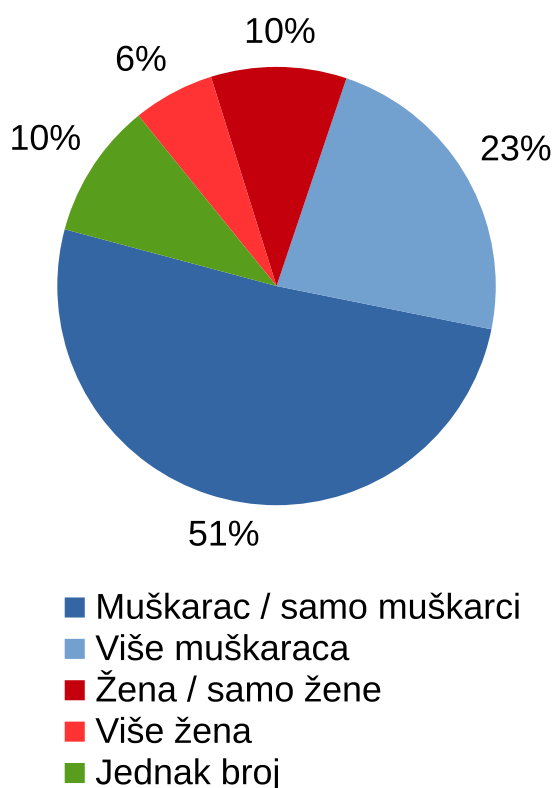
2. Nalazi o predstavljanju žena kao izvora informacija u Dnevniku RTS-a

Pojedina pitanja u kodnom listu služila su da se identifikuju priloge čija sadržina govori o načinu prikazivanja žena kao izvora informacija u Dnevniku RTS-a. Za sve analizirane priloge (421) evidentirano je da li u celini priloga govore samo muškarci, samo žene, više muškaraca, više žena, ili jednak broj, kao i da li se u slici u prilogu pojavljuje više muškaraca, više žena, ili približno jednak broj. Takođe su evidentirani prilozu u

kojima su u pojavljivanju žena i muškaraca prisutni rodni stereotipi. Za subjekte je evidentirano da li govore o problemima žena i rodnoj ravnopravnosti i da li su u govoru subjekta prisutni rodni stereotipi. Za subjekte ženskog pola i izvore ženskog pola (ukoliko su različiti od subjekta) evidentirana je upotreba rodno senzitivnog jezika u potpisivanju ili navođenju.

2.1. Pojavljivanje žena i muškaraca u prilogu

Vidljivost žena u medijima predstavlja značajan deo borbe za ravnopravnost žena. Ukoliko sam medij u predstavljanju žena ne podleže stereotipima, davanje medijskog prostora ženama može da pomogne u rušenju rodni stereotipa. Ovo posebno važi za informativne emisije, jer se teme koje u njima dominiraju, politika i ekonomija, još uvek smatraju „muškim“ temama. Uloga urednica i urednika je u tome da utiču na novinare/ke da za sagovornice biraju žene, kad god je to moguće. Kao javni medijski servis, Radio-televizija Srbije ima zakonsku obavezu da, između ostalog, doprinosi „unapređivanju polne tolerancije i razumevanja“, kao što određuje Član 3. Stav 1. Zakona o javnim medijskim servisima (Zakon o javnim medijskim servisima, 2015). Davanje medijskog prostora ženama u rodno nestereotipnim ulogama predstavljalo bi pozitivan korak u ostvarivanju tog cilja.



Grafik 6: Ko govori u prilogu u Dnevniku RTS-a

Kao što je navedeno u **Tabeli 11** i prikazano na **Grafiku 4**, subjekti muškog pola činili su 72% svih subjekata u priložima, a od osoba u ulozi subjekta bilo ih je 78%, dok su 22% osoba u priložima bili subjekti ženskog pola. Za 94% subjekata izvor informacija bio je isti kao subjekt, od čega za 623 muškaraca (97% muških subjekata) i za 182 žene (99% ženskih subjekata).

Od ukupno 421 analiziranog priloga, u 301 prilogu je evidentirano kome je u celini priloga data reč. Dobijeni podaci prikazani su na **Grafiku 6**. Oni pokazuju da su samo muškarci ili više muškaraca nego žena govorili u 74% priloga, u 10% priloga govorio je jednak broj žena i muškaraca, a u ukupno 16% samo žene ili više žena nego muškaraca.

Iako je moguće da se u pojedinim priložima nije radilo o diskriminaciji žena u izboru subjekta priloga, već da nije bilo žena koje su mogle da ponude relevantne informacije, navešćemo dva primera u kojima ova tvrdnja očigledno nije tačna. U prilogu posvećenom dodeli filmskih nagrada „Oskar“ (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.), autorka priloga Sandra Perović odlučila je da prenese samo izjave muških dobitnika nagrada. Iako ovaj prilog pripada delu informativne emisije koji je posvećen kulturi, zabavi i poznatim ličnostima, to jest stereotipno „ženskoj“ temi, prostor je dat isključivo muškarcima. U ovom slučaju je autorka priloga mogla da izbegne „brisanje“ žena, tako što bi prenela i izjave nekih od dobitnica nagrade, koja se dodeljuje i glumcima i glumicama po svim glumačkim kategorijama.

Drugi primer je još eksplicitniji. U prilogu u okviru predizbornog bloka (RTS, Dnevnik, 08.03.2016.), posvećenom poseti predsednika Demokratske stranke Bojana

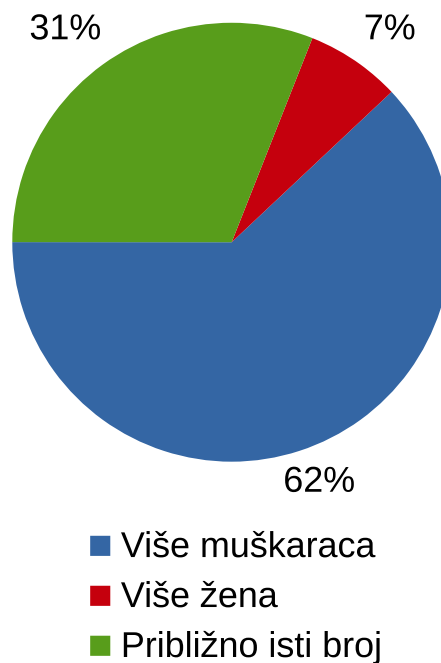
Pajtića pogonu, čija je vlasnica Smiljana Stojanović, i u kome se zapošljavaju žene žrtve nasilja, reč je data samo predsedniku Demokratske stranke. Vlasnica pogona se može videti u prilogu, ali kako nije dobila priliku da da izjavu, njena uloga postaje čisto dekorativna. Pored izostavljanja izjave žene koja je trebalo da bude primarni izvor informacija o temi, primetno je i njeno simboličko brisanje. Naime, Aleksandra Miliwojević, autorka priloga, Smiljanu Stojanović naziva „vlasnikom“ pogona. Time se određene društvene uloge, u ovom slučaju vlasništvo i preduzetništvo, vezuju isključivo za muški pol, a činjenica da tu ulogu igra žena postaje izuzetak.

Kad se posmatraju prilozima u kojima žene preovlađuju kao izvori informacija i u kojima je ženama data reč i medijski prostor, primetna je dominacija dve grupe žena – političarki i novinarki (autorki priloga). Političarke kao jedini izvor informacija u prilogu prisutne su pre svega u priložima u predizbornom bloku, u vestima koje su trajale 20-30 sekundi. Međutim, ni u tim priložima nije dat prostor većem broju žena kao izvora informacija, već samo određenim ženama. Naročito u predizbornom periodu, od političarki su se najčešće pojavile dve žene – Sanda Rašković Ivić i Milica Đurđević. Autorke priloga kao jedini izvor informacija u prilogu pojavljuju se usled dominacije novinarki među autorima.

Slučajeve u kojima u prilogu govori više žena nego muškaraca (6% priloga) najčešće čine prilozima posvećeni temama kulture, obrazovanja, praznika, zdravstva i sl. Samo je jedan prilog u kome govori više žena posvećen politici, i to spoljnoj. Kada je prilog posvećen temama ekonomije ili politike, među više subjekata

žene zauzimaju sekundarno mesto. Ovo ukazuje na to da se, prilikom odabira sagovornika i sagovornica, urednici i urednice, kao i autori i autorke priloga, ukoliko su na taj izbor mogli da utiču, još uvek rukovode stereotipima o ulozi žena u društvu.

Pojavljivanje muškaraca i žena u slici evidentirano je u 390 priloga. Dobijeni podaci prikazani su na **Grafiku 7**. I u slici dominiraju muškarci u 62% od tih priloga. Treba napomenuti da je određivanje tačne prisutnosti muškaraca i žena u slici često bilo nemoguće (na primer, snimci velikih skupova). Ipak, malobrojni prilozima u kojima u slici dominiraju žene (7%) pokazuju da je vizuelno prikazivanje žena najčešće u priložima posvećenim kulturi, obrazovanju, zdravstvu i sl. Pored toga, kada se žene pojavljuju u priložima, one su često nižeg statusa od muškaraca. Tako smo priloge u kojima novinarka uzima izjavu od muškog subjekta svrstavali u kategoriju „Približno isti broj“, što je doprinelo njenoj zastupljenosti (31%).



Grafik 7: Ko se pojavljuje u slici u prilogu u Dnevniku RTS-a

2.2. Rodni stereotipi u pojavljivanju žena i muškaraca u prilogu

Kao rodni stereotipi u prilogu evidentirani su stereotipi u govoru subjekata, voditelja, voditeljki, autora i autorke, kao i u vizuelnom predstavljanju. Kao što je slučaj sa rodnim stereotipima u govoru subjekata, u priložima je najprimetnije nedosledno korišćenje ili nepostojanje rodno senzitivnog jezika, o čemu će više reći biti kasnije. Od 22 evidentirana slučaja rodnih stereotipa u prilogu, navodimo najzanimljivije primere.

Pored nedostataka u upotrebi rodno senzitivnog jezika, primećen je trend oslovljavanja žena na način koji ukazuje na to da one pripadaju muškarcu. Dva puta je ne-

mačka kancelarka Angela Merkel nazvana „Merkelova“, jednom od strane autorke priloga Tine Bilankov (RTS, Dnevnik, 12.03.2016.), a drugi put od strane voditelja Branka Veselinova (RTS, Dnevnik, 25.04.2016.). U oba slučaja Merkel je potpisana, odnosno najavljena, rodno osetljivim jezikom, ali je u isto vreme označena kao vlasništvo muškarca. Tako jedna od najmoćnijih žena sveta postaje ne više od nečije žene ili ćerke. Ista praksa je primećena i u slučaju srpske kompozitorke Milice Đorđević (RTS, Dnevnik, 03.05.2016.). U prilogu se govori o prestižnoj svetskoj nagradi koju je Đorđević dobila, ali je autorka priloga u isto vreme negira kao ženu, na-

zivajući je „dobitnik nagrade“, i implicira da ona pripada muškarcu, nazivajući je „Đorđevićeva“. Korišćenjem govora u kome se žene svode na relaciju pripadnosti muškarcu šalje se poruka da je to njihova najbitnija karakteristika i da se one ne pojavljuju kao samostalne ličnosti.

Žene kroz njihov odnos sa muškarcima u okviru nacije vidi i ruski predsednik Vladimir Putin u obraćanju povodom Međunarodnog dana žena (RTS, Dnevnik, 08.03.2016.). U tom obraćanju ruski predsednik, pored toga što svojom neprimerenom izjavom depolitizuje ovaj praznik, šalje poruku da je kod žena jedino bitno ono što čine za muškarce.

Primećeni su i primeri rodni stereotipa vezani za društvene uloge žena. Tako u prilogu o poseti britanskog kraljevskog para, princa Čarlsa i vojvotkinje od Kornvola, Kamile (RTS, Dnevnik, 16.03.2016.), princa vidimo u razgovoru sa crkvenim licima i zvaničnicima, dok vojvotkinju vidimo u poseti humanitarnim organizacijama koje se pre svega bave brigom o deci. Time je još jednom žena prikazana kao brižna, vezana za decu i porodicu, dok je muškarac okrenut javnim poslovima.

U prilogu o suđenjima za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije za vreme ratova devedesetih (RTS, Dnevnik, 26.01.2016.) stereotipno su prikazani i muškarci i žene. Žene se nalaze u ulogama predstavnica organizacija civilnog društva koje zastupaju interese žrtava, dok se muškarci nalaze u ulogama ratnih zločinaca. Ovaj stereotip, ipak, može da ukazuje na realnost, u kojoj su žene često žrtve, ili su na njihovoj strani.

Rodni stereotipi mogu da služe u svakodnevnom životu, ali i u medijima, kao osnova za humor. Od informativnih emisija bi trebalo očekivati da će izbeći makar ovu upotrebu stereotipa. Ipak, u monitorovanom uzorku Dnevnika RTS-a primećena su dva takva primera. U prvom primeru (RTS, Dnevnik, 17.04.2016.) turista koji je posetio dvorski kompleks objašnjava da mu se tom prilikom najviše dopala česma, koja je otvarana prilikom sastanaka, kako bi se onemogućilo prisluškivanje. Turista zatim, uz osmeh, navodi kako razmišlja da u svojoj kući instalira jednu takvu česmu, kako ne bi morao da sluša suprugu kad mu „zvoca“. U toku razgovora sa novinarkom, supruga stoji pored njega. Jasno je da je turista želeo da se našali, međutim, ova šala u sebi krije ukorenjeni stereotip o previše zahtevnim ženama, koji se ponekad koristi i kao opravdanje nasilja nad ženama.

Drugi primer olakog navođenja rodni stereotipa u službi „začinjavanja“ priče primećen je u reportaži o čoveku koji je izgradio kuću u steni u podnožju Suve planine (RTS, Dnevnik, 09.04.2016.). Nakon što je navela koliko dugo je izgradnja trajala, novinarka kaže da on u tom poduhvatu nije imao razumevanje i podršku supruge i ćerke. Time novinarka pribegava stereotipu o suštinskom nerazumevanju između muškaraca i žena, iako sa njima dvema uopšte nije razgovarala. Možda je zbog rada na kući u podnožju planine njen graditelj zanemario obaveze u porodici, možda je njegova veza sa suprugom zbog toga narušena, ali mi to ne možemo da znamo. Obavešteni smo samo o fascinantnom poduhvatu muškarca i ženama u njegovom životu koje ga nisu razumele i podržavale.

2.3. Upotreba rodno senzitivnog jezika za subjekte i izvore ženskog pola

Korišćenje rodno senzitivnog jezika predstavlja način na koji može da se doprinese poboljšanju položaja žena u društvu. Nasuprot široko rasprostranjenom uverenju da jezik nije važan činilac u borbi za ravnopravnost, treba naglasiti da jezik, kao sredstvo komunikacije, reflektuje postojeće društvene odnose, ali i šalje poruku o poželjnom smeru promena u društvu. Jezik je živa stvar, podložna promenama u skladu sa društvenim promenama. Upotreba rodno osetljivog jezika postaje uobičajena kada žene dostignu kritičnu masu u zanimanju koje im ranije nije bilo dostupno. Tako se više ne dovodi u pitanje da li je upotreba reči „doktorica“ ili „profesorica“ u duhu jezika. Jezik je moguće i neophodno koristiti kao sredstvo postizanja rodne ravnopravnosti, u čemu je značajna uloga medija. Kako navodi Svenka Savić,

„Pretpostavka je da se osvajanjem rodno osetljive upotrebe jezika može uticati na svest onih koji se tim jezikom koriste u pravcu rodne ravnopravnosti. Pri tom se uvažava činjenica da jezik podjednako odražava procese prisutne u prethodnim etapama razvoja društva i anticipira promene u društvu koje bi mogle biti.“ (Savić, 2009b, p. 302)

Upotreba rodno senzitivnog govora deo je šire društvene akcije:

„Kroz konstantnu upotrebu jezik utiče na društvo, kroz sekvence korišćenja, kroz istoriju korišćenja. U tu istoriju nisu usađene samo rečene i učinjene stvari, već i identiteti i statusi osoba koje su ih rekle i uradile. Stoga individualni čin ulazi u širi diskurs – njegov konačni učinak će biti rezultat postojanja u tom diskursu: kako i ko počinje da ga koristi, i kako se udružuje sa time

šta druge osobe rade i misle.“ (Eckert i McConnell-Ginet, 2003, p. 53)

Iako bi se moglo očekivati da javni medijski servis ima usvojene standarde upotrebe rodno senzitivnog jezika, rezultati istraživanja pokazuju da to verovatno nije slučaj. Iako ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je nedostatak potpisivanja žena u Dnevniku rodno senzitivnim jezikom odluka uredništva, pretpostavljamo da je uredništvo o tome moglo dati preporuku autorima i autoricama priloga. Javni medijski servis bi trebalo da vodi računa ne samo o vestima koje prenosi, već i o načinu na koji ih prenosi.

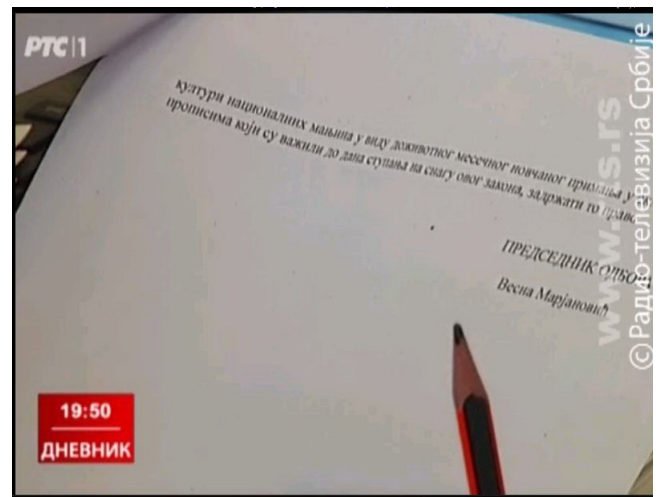
Upotrebu rodno senzitivnog jezika evidentirali smo u potpisivanju i navođenju subjekata ženskog pola, budući da se za subjekte muškog pola ne koriste rodno ne-senzitivni izrazi. tj. nikada se ne oslovljavaju u ženskom rodu. Kao što je prikazano na **Grafiku 5**, u Dnevniku je 51% žena u ulozi subjekta priloga potpisan ili naveden u ženskom rodu, a 41% rodno neutralnim izrazima, gde smo svrstali svako potpisivanje imenom i nazivom institucija, i neke druge načine potpisivanja, navedene u **Tabeli 20**.

Analiza slučajeva u kojima žene nisu potpisane ili navedene rodno senzitivnim jezikom (kojih je bilo 8%) ukazuje na nepostojanje standarda u pogledu korišćenja rodno senzitivnog jezika u Dnevniku RTS-a. Tako su subjekti ženskog pola nekada označeni kao „portparoli“, a nekada kao „portparolke“. Isto važi i za funkcije „direktor“, odnosno „direktorka“, „načelnik“ i „načelnica“ i sl. Nepostojanje jasnih standarda, te ostavljanje

odluke o tome na koji način će osoba biti potpisana uredništvu i autorima priloga dovodi do nedoslednosti i konfuzije, čime se šalje poruka da rodna standardizacija jezika nije bitna.

U prilogu o izborima u Sjedinjenim Američkim Državama (RTS, Dnevnik, 16.03.2016), kandidatkinja Demokratske stranke Hilari Klinton potpisana je kao „kandidat“. Autor priloga Nenad Zafirović, kao i urednice tog izdanja Dnevnika, Milica Nedić i Nataša Mijušković, time su doprineli očuvanju uverenja da politika u današnjem svetu nije mesto za žene. Nedostatak standardizacije dovodi i do nedoslednosti. U prilogu o kursu dinara (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.), voditelj guvernerku Narodne banke Srbije Jorgovanku Tabaković najavljuje kao „guvernerku“, dok je u prilogu Tabaković potpisana kao „guverner“. To stvara utisak o nedostatku profesionalnosti. Sličan utisak stiće se i u prilogu u kome je Zorana Nikolić, izvršna direktorka SET reciklaže, potpisana kao „direktor“, dok je Snežana Bogosavljević Bošković potpisana kao „ministarka“ poljoprivrede i zaštite životne sredine. (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.)

Nedoslednosti su prisutne i između onoga što čujemo i onoga što vidimo u prilogu. Tako je Vesna Marjanović, predsednica Odbora za kulturu i informisanje u Narodnoj skupštini, potpisana rodno senzitivnim jezi-



Dokument Skupštinskog odbora za kulturu i informisanje (RTS, Dnevnik, 11.02.2016.)

kom (RTS, Dnevnik, 11.02.2016.). Međutim, kada kamera zumira dokument sa njenim potpisom, vidimo da je na samom dokumentu njena funkcija navedena kao „predsednik“. Time se otvara pitanje upotrebe rodno osetljivog jezika u Narodnoj skupštini i posvećenosti institucija države rodnoj ravnopravnosti.

Najčešće je izvor informacija u prilogu bio sam subjekt (za 94% subjekata). Drugih izvora informacija (koji su osobe) bilo je u svega 4 slučaja, a samo u jednom slučaju izvor informacija, različit od subjekta, bila je osoba ženskog pola. U tom slučaju izvor je naveden rodno senzitivnim jezikom. Međutim, kako se radi o majci uhapšene osobe, upotreba adekvatnog termina ne iznenađuje i nije indikator korišćenja rodno senzitivnog jezika na javnom medijskom servisu.

2.4. Govor subjekata o temama koje se tiču žena i o rodnoj ravnopravnosti

Subjekti priloga su samo u 14 slučajeva govorili o temama koje se tiču žena ili rodnoj ravnopravnosti, od čega je u dva slučaja evidentirana i upotreba rodnih stereotipa u govoru subjekta. O tim temama se 9 puta govorilo u izdanju Dnevnika od 08.03.2016. godine, na osnovu čega možemo da zaključimo da je položaj žena tema govora kojoj se u Dnevniku javnog medijskog servisa posvećuje pažnja samo povodom Međunarodnog dana žena. I među priložima od tog dana, u jednom slučaju je govor subjekta obeležen rodnim stereotipima. U pitanju je prilog u kome se prenosi čestitka ruskog predsednika Vladimira Putina (RTS, Dnevnik, 08.03.2016.), u kojoj on, između ostalog, navodi: „Vi, drage naše žene, vladate nedokučivom tajnom – sve stići i izaći na kraj sa ogromnim teretom briga i ostati nežan, upečatljiv, zavodljiv (...) Ponosimo se vama i volimo vas“. Kao najveći kvalitet žena Rusije on navodi to kako one čine da se ruski muškarci osećaju („Žene nam daju život, greju nas svojom ljubavlju, podrškom i brigom“, žene čine da muškarci budu pravi muškarci). Time Međunarodni dan žena postaje praznik brige za muškarce i njihovu muškost. Žene Rusije verovatno imaju većih briga od toga da podržavaju muškarce i da im budu „zavodljive“, a Putinova poruka depolitizuje Dan žena, tako što im ni tog dana ne priznaje vrednost nevezanu za muškarce.

Još jedan duži prilog, emitovan van predizbornog bloka u izdanju Dnevnika od 8. marta, bavio se položajem žena i izvestio o obeležavanjima Dana žena. Prilog je obuhvatio veći broj tema vezanih za položaj žena i rodnu ravnopravnost, ali bez detaljnije analize i u više

kolažnoj formi. Voditelj najpre navodi istorijat Međunarodnog dana žena, uz istorijsku fotografiju. Zatim se iznose procenti: da u Srbiji ima 51,3% žena, da je 16% manje zaposlenih žena od muškaraca, i da su do 39% manje plaćene. Prilog počinje prikazivanjem žena iz „Materinskog doma“ sa vizuelno sakrivenim identitetom, a zatim slede izjave više žena sa skupa u Skupštini Srbije, na kome su one dobile bele ruže, koje se vide u kadrovima, i završava se navodima da bele ruže i pažnja za 8. mart nisu dovoljni, te da je rodna ravnopravnost uslov demokratije i ljudskih prava. Pominje se da je slogan skupa bio „Svojom snagom menjamo svet“, ali ne i ko je organizovao skup. Prilog je sadržao izjave 6 osoba sa skupa: predstavnice Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom, o položaju žena sa invaliditetom; operne pevačice Romske nacionalnosti o predrasudama prema Romkinjama; predstavnice Udruženja poslovnih žena Srbije, o merama u oblasti rada koje bi pomogle ženama; direktorke Kancelarije za ljudska i manjinska prava, da žene u Srbiji poseduju 30% nekretnina; ministra Aleksandra Vulina, koji je obećao da će se odmah posle izbora zakonom proširiti porodiljske nadoknade za žene koje rade na privremenim i povremenim poslovima i za vlasnice poljoprivrednog gazdinstva; i Maje Gojković, predsednice Parlamenta, koja se založila da treba da bude više žena gradonačelnica, žena u nadzornim odborima velikih privrednih subjekata i resorima Vlade u kojima dominiraju muškarci.

Predizborni blok Dnevnika od 8. marta voditelj je najavio rečima da su partije iskoristile ovaj praznik za svoju

promociju. U dva priloga u predizbornom bloku o položaju žena govorili su Bojan Pajtić, koji je rekao: „sve što je dobro za žene, dobro je i za društvo“, i Marija Obradović na štandu SNS-a u Beogradu, koja je izjavila da je SNS učinila mnogo za poboljšanje položaja žena, ali nije navela šta. U dva priloga van predizbornog bloka i dva priloga u predizbornom bloku emisije od 8. marta, od ukupno 14 slučajeva u svim emisijama u uzorku, o temama vezanim za položaj žena i rodnu ravnopravnost subjekti su govorili 9 puta. Stiče se utisak da je Dnevnik u tom izdanju „odradio“ obradu ove tematike, dok se ostalim danima njome ne bavi.

U prilogu u kome je preneti reakcija Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i predsednika Skupštinskog odbora za ljudska i manjinska prava na izjavu predsednika Srbije Tomislava Nikolića (RTS, Dnevnik, 26.01.2016.), navedeno je da je on na postavljanju kamena temeljca za Centar izvrsnosti Univerziteta u Kragujevcu prethodnog dana rekao: da će Centar „sačuvati najvažnije i najlepše karakteristike srpskog naroda, da se sve manje dece rađa, a bračni parovi traže rešenje u obraćanju lekarima u inostranstvu, kao i da to rešenje treba da bude ovde, a da ta deca treba da budu srpska deca, sa srpskim genetskim kodom, prošlošću i budućnošću.“ Time je predsednik, kao što je u reakcijama ukazano, zanemario to da Srbija nije država samo srpskog naroda, srpskih bračnih parova i dece i propagirao pronatalizam na etničkoj osnovi.

U prilogu u kome govori Zorana Mihajlović kao potpredsednica Srpske napredne stranke (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.), ona o političkom protivniku, lideru Dveri Bošku Obradoviću, kaže da ne bi bio dobar kandidat za premijera Srbije i da se „zaklanja iza porodice i

dece“. Potpredsednica SNS-a ne objašnjava šta nije u redu sa porodičnom politikom koju zastupa Boško Obradović, niti kakvu politiku u vezi sa problematikom porodice, dece i žena nudi njena stranka, već samo koristi tu temu za napad na političkog protivnika.

Pored dva priloga u emisiji od 8. marta, evidentiran je još samo jedan prilog na temu rodne ravnopravnosti. To je prilog u predizbornom bloku (RTS, Dnevnik, 17.04.2016.) u kome je Sanda Rašković Ivić, predsednica DSS-a obećala da će njena dužnost biti da se u Parlamentu bori za suštinsku ravnopravnost žena.

U ukupnom broju priloga (421) i subjekata (889) nije zabeležen govor mržnje prema ženama i manjinama. Oštra retorika prema političkim protivnicima primećena je u tri slučaja. Predsednik Demokratske stranke Bojan Pajtić je u dva slučaja bio tema saopštenja Srpske napredne stranke (grupni subjekt), u kojima je nazivan „sramotom Novog Sada“ i naglašeno je (bez iznošenja podataka) kako je njegova vlast u Vojvodini značila: „opljačkana Vojvodina, opljačkana deca sa posebnim potrebama, opljačkana Razvojna banka Vojvodine, opljačkani pokrajinski fondovi“. U trećem slučaju Aleksandar Vučić (u tom trenutku – 11.05.2016. – bio je mandatar za sastav Vlade Republike Srbije) izjednačio je osobe koje se bune protiv rušenja objekata u Savamali, izvedenog pod „fantomkama“, sa onima koji su organizovali Zemunski klan da pod fantomkama hapsi Slobodana Miloševića. Za ovu tvrdnju ne navode se dokazi, ali se insinuiira da su i jedni i drugi akteri na koje se referiše kriminalni, a „fantomke“ se povezuju sa protestantima, umesto sa onima protiv kojih oni protestuju.

2.5. Rodni stereotipi u govoru subjekta

Najčešći tip rodni stereotipa zabeleženih u govoru subjekata je nedostatak upotrebe rodno senzitivnog jezika. U već pomenutom prilogu (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.), u kome se osvrće na političkog protivnika Boška Obradovića, Zorana Mihajlović o sebi govori u muškom rodu: „potpredsednik Srpske napredne stranke“. Simboličko brisanje žena, time što će se o njima govoriti ili im se obraćati u muškom rodu, posebno je upadljivo ako ga koristi sama žena. Tipična situacija u kojoj će žena sebe označiti u muškom rodu je kada navodi funkciju koju obavlja. To možemo objasniti time da ona smatra da navodi funkciju (u ovom slučaju „potpredsednik“) i da to nema veze sa osobom koja tu funkciju obavlja. Možda se smatra da je stvar prestiža upotrebiti funkciju u muškom rodu. Implikacija je ipak

jasna – stavlja se do znanja kome je ta funkcija namenjena. Bilo bi lako optužiti žene da su same krive što ne koriste rodno senzitivni jezik, ali se mora uzeti u obzir pritisak koji one trpe i njihova želja da dokažu da su sposobne da obavljaju „muški“ posao.

Nedoslednost u upotrebi rodno senzitivnog jezika vodi i do rogovatnosti u govoru. Na primer, u prilogu o zlostavljanju, koje u školi trpi devojčica koja boluje od neizlečive kožne bolesti (RTS, Dnevnik, 29.02.2016.), jedan od nastavnika navodi: „razredni starešina je uputila roditelje“. Korišćenje čas muškog, čas ženskog roda kada se govori o istoj osobi može dovesti do konfuzije, i na kraju krajeva, ne zvuči saglasno duhu jezika.

REFERENCE

Eckert, P., & McConnell-Ginet, P. (2003). *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.

Global Media Monitoring Project. (2015). Serbia. Global Media Monitoring Project 2015. National report. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Serbia.pdf

Leaković, K., Stević, A., Stipović, J. (2015). Žene i muškarci u središnjim informativnim emisijama HRT-a, RTL-a i NOVE TV od 2009. do 2013.: glasovi nejednake vrijednosti. Preuzeto sa http://www.unizg.hr/rektorova/upload_2015/Leakovic_Stevic_Stipovic_zene%20i%20muskarci%20u%20sredisnjim%20informativnim%20emisijama.doc

Savić, S. (2009a). Rod i jezik. U S. Savić, M. Čanak, V. Mitro, G. Štasni (Ur.), *Rod i jezik* (pp. 7-31). Novi Sad: Ženske studije i istraživanja, Futura publikacije.

Savić, S. (2009b). Uputstva za standardizaciju rodno osjetljivog jezika. *Njegoševi dani, međunarodni naučni skup*, Cetinje, 27-29. jun 2008. (pp. 301-320). Nikšić: Filozofski fakultet. Preuzeto sa <http://www.ff.ucg.ac.me/njegos/Z1/Svenka%20Savic.pdf>

Zakon o javnim medijskim servisima. (2014). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html

ŽENE KAO IZVOR INFORMACIJA
U CENTRALNOJ INFORMATIVNOJ
EMISIJI SLIKE DANA 3
TELEVIZIJE BELLE AMIE IZ NIŠA

Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić



1. Nalazi o zastupljenosti žena kao izvora informacija u emisiji Slike dana 3 TV Belle amie

Uzorak za monitoring zastupljenosti žena u ulozi izvora informacija u centralnoj informativnoj emisiji TV Belle amie, Slike dana 3, koja se emituje svakodnevno u 20:00 sati, činile su 24 emisije iz perioda od 9. aprila do 30. juna 2016. godine. U danima 11. maja i 30. juna usled tehničkih problema u snimanju emisija, umesto trećeg dnevnog izdanja ove emisije, u uzorak je uvršteno poslednje izdanje emisije emitovano tog dana, Slike dana 4. Uzorak su činile 4 emisije iz aprila, 9 iz maja i 11 emisija iz juna 2016. U emisijama u uzorku analizirani su svi prilozima, koji su emitovani nakon uvodnih najava voditelja/ke, zaključno sa poslednjim prilogom pre vremenske prognoze koju čita voditelj/ka i poslednje grupe vesti sa najavom sadržaja sutrašnjeg izdanja Narodnih novina. Vesti iz sporta ne emituju se u sklopu ove emisije.

Jedinica analize bio je prilog. U priložima smo kao subjekte kodirali sve osobe koje govore, ili su njihove izjave prenete, ili su o njima kao akterima ili izvorima informacija izveštavali voditelji/ke ili autori/ke priloga. Pored subjekata u vestima, detaljnije su razmatrane osobine autora priloga. Podaci su prikupljeni na osnovu kodnog lista konstruisanog za potrebe istraživanja, koji je korišćen i u monitoringu žena kao izvora informacija u Dnevniku RTS-a. Pretpostavke postavljene na početku monitoringa takođe su bile iste kao za Dnevnik RTS-a. Zbog toga je moguće upoređivati rezultate monitoringa ove dve emisije, uz napomenu da su uzorak u slučaju RTS-a činile 24 emisije iz prvih 6 meseci 2016., dok je uzorak u slučaju TV Belle amie činio isti broj emisija, ali iz perioda od aprila do juna 2016.

Polazne pretpostavke o zastupljenosti, ulozi i načinu potpisivanja žena kao autorki priloga i kao subjekata priloga postavljene su na osnovu prethodnih istraživanja o ženama u medijima u Srbiji (Global Media Monitoring Project, 2015) i ženama u centralnim informativnim emisijama televizija u Hrvatskoj (Leaković, Stević i Stipović, 2015).

U kvantitativnoj analizi prikupljenih podataka rukovodili smo se dvema grupama pretpostavki. Grupa pretpostavki o karakteristikama autora/ki priloga sastojala se od sledećih očekivanja:

1. Iako će autorki biti više nego autora, autorke priloga će se u manjem procentu pojavljivati slikom i tonom, tj. govorom u kameru, posebno uživo, i u proseku će kraće govoriti u kameru od autora;
2. Mogu se identifikovati teme priloga, kojima se u većem procentu bave autorke i koje su stereotipno shvaćene kao „ženske teme“, posebno u priložima u kojima se autorke javljaju uživo;
3. Autorke će u većem procentu od autora imati u priložima subjekte ženskog pola, a u manjem procentu subjekte muškog pola.

Grupu pretpostavki o karakteristikama subjekata priloga kao izvora informacija činila su sledeća očekivanja:

1. Subjekata muškog pola biće više i oni će se u većem procentu pojavljivati u slici i tonu i u proseku će duže govoriti u priložima;
2. Subjekti ženskog pola će se u većem procentu pojavljivati u priložima sa stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama;

3. Subjekti ženskog pola se u većem procentu pojavljuju u ulogama vezanim za porodični i bračni status, a u manjem procentu od subjekata muškog pola kao predstavnice zanimanja koja su vezana za javne funkcije i ekspertizu;

4. Subjekti ženskog pola u manjem procentu od subjekata muškog pola iznose informacije na osnovu ekspertize i zauzimanja funkcije (ili se pojavljuju u tom svojstvu);

5. Žene kao subjekti priloga su u većem procentu od muškaraca potpisane samo imenom, nepotpisane, a govore, ili potpisane imenom i nazivom organizacije, tj. opcijama manjeg ugleda i značaja.

Posebnu pažnju obraćali smo na evidentiranje upotrebe rodno senzitivnog jezika u potpisivanju i navođenju žena kao subjekata priloga i izvora informacija u Slikama dana 3.

1.1. Odlike priloga u Slikama dana 3: rubrika, žanr, lokacija, autori i tema priloga

U novinarskoj profesiji dominantno rade žene, pa se pretpostavlja da bi one mogle da u većoj meri doprinesu poboljšanju kvantiteta i kvaliteta medijske reprezentacije pola kome i same pripadaju. Podatak o polu urednika/ca Slika dana 3 bilo je nemoguće utvrditi, budući da ni u jednoj emisiji u uzorku oni nisu bili potpisani. Slično tome, ni voditeljke i voditelj Slika dana 3 se ne predstavljaju na početku emisije, sa izuzetkom jedne voditeljke, koja se u u emisijama koje vodi predstavlja, i to u četiri emisije (Ana Milenković Rakić).

Isto tako, osim jednog slučaja, autori/ke priloga nisu potpisani ni u jednom prilogu u ovim emisijama. Kako je podatak o polu autora priloga bio neophodan za analizu rezultata, odlučili smo da evidentiramo tu odliku priloga po glasu novinara/ke koji čujemo u prilogu. Autori/ke se redovno pojavljuju samo tonski u prilozima u Slikama dana 3, što je verovatno povezano sa tim što nikad nisu potpisani, tako da ostaju nevidljivi/e. Zbog specifičnosti prakse emisije Slike dana 3 da ne potpisuje autore/ke priloga, sve rezultate koji se

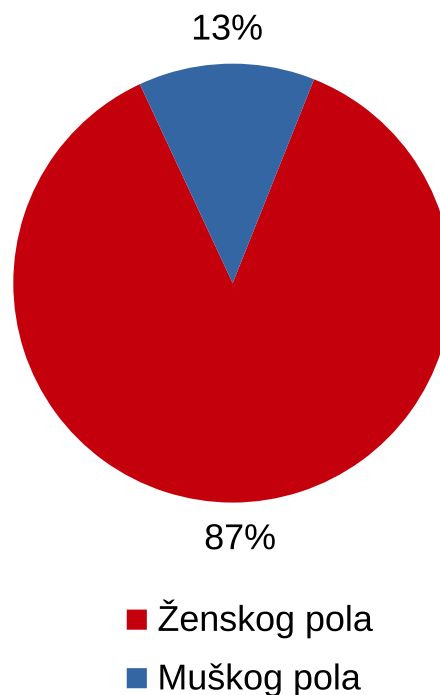
odnose na pol autora treba uzeti uslovno, jer je moguće da je u prilogu vest čitao drugi novinar/ka, a ne onaj ko je prilog napravio, tj. snimio na terenu. Iako je jasno da je većina priloga u Slikama dana proizvod novinara/ki ove televizije, ne možemo biti sigurni u podatke o njihovom polu, jer ne znamo njihov identitet. Odluka da ih identifikujemo na osnovu glasa doneta je zbog važnosti tog podatka i zbog činjenice da se oni na taj način pojavljuju u prilogu, pa iako ih gledaoci ne vide, mogu da ih čuju kao autore priloga.

Ukupan broj analiziranih priloga je 241, od čega je u dve emisije iz aprila iz perioda pre izbora 2016. bilo 5 priloga u predizbornom bloku, a ostalih 236 priloga (98%) bilo je bez rubrike. U pogledu novinarskog žanra, većina priloga, 176 (73%), bili su autorski izveštaji, dok je najkraća forma vesti, izjave, saopštenja bila zastupljena sa 59 priloga (24%). Bilo je i 2 tematska priloga, jedno javljanje uživo sa terena (jedini prilog u kome je novinarka potpisana, odnosno predstavljena) i 3 priloga klasifikovana kao drugo (inserti iz debatne emisije Odgovor(n)i ove televizije).

Lokacija sa koje se izveštava u prilogu najčešće su bila mesta u centralnoj Srbiji, u 197 priloga (82%), iz Beograda je bilo 23 priloga (10%), a manji broj priloga bio je iz sveta (10), sa Kosova (4) i sa nekoliko drugih lokacija.

Identifikovanjem po tonskom pojavljivanju u prilogu, utvrdili smo da je od 207 priloga u kojima se novinari/ke pojavljuju, 180 ženskog pola (87%), a 27 muškog (13%). Ovi procenti predstavljeni na **Grafiku 1**. Ipak, kako je autorka priloga potpisana u samo jednom slučaju, ove podatke treba uzeti sa rezervom, jer zapravo predstavljaju priloge u kojima vest čita ženski ili muški glas, a ne čiji je autor ženskog ili muškog pola.¹

U pogledu teme analiziranih priloga, od 40 tema u kodnom listu najčešće su se pojavile vesti iz politike i delatnosti vlasti (na lokalnom i republičkom nivou), u 31 prilogu (13%), zatim lokalne komunalne teme, u 26 priloga (11%), zatim vesti iz obrazovanja, nauke i tehnologije, u 24 priloga (10%), ekonomija, radna mesta i makroekonomska situacija u Srbiji bili su tema 19 priloga (8%), rezultati izbora održanih ove godine u istom procentu, kultura i umetnost bile su zastupljene kao tema 15 priloga (6%), a zdravlje, zdravlje i socijalna zaštita u 12 priloga (5%). Sve ostale teme bile su zas-



Grafik 1: Pocienat autora/ki* po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

tupljene u manjem procentu priloga. Teme koje se tiču položaja žena i rodne ravnopravnosti nisu se pojavile nijednom u 24 emisije u uzorku. Zbog toga što je period u kome su uzorkovane emisije Slike dana 3 obuhvatio mesece u kojima se završava školska godina i polažu maturalni ispiti, obrazovanje ja bilo značajno zastupljena tema, što je uticalo i na zastupljenost žena kao izvora informacija.

¹ Kako bismo istakli da podaci o polu i identitetu autora priloga nisu sa sigurnošću utvrđeni, usled prakse nepotpisivanja autora u Slikama dana 3, rečima autor i autorka u ostatku teksta dodali smo asterisk (*).

1.2. Nalazi po polu autora* priloga

Pojavljivanje autora/ke u prilogu	Autori*		Autorke*	
	broj	%	broj	%
Ton	27	100%	176	98%
Slika i ton— <i>stand up</i> , uživo ili snimljen, intervju	0	0%	4	2%
Ne pojavljuju se	0	0%	0	0%
UKUPNO priloga po polu autora	27	100%	180	100%

Tabela 1: Broj i procenat pojavljivanja autora/ki* u prilogu u Slikama dana 3 TV Belle amie

Pretpostavka da će se autorke priloga, iako smo očekivali da će biti daleko brojnije od autora, u manjem procentu pojavljivati slikom i tonom, tj. govorom u kameru, posebno uživo, i da će u proseku kraće govoriti u kameru, nije mogla biti ispitana u uzorku Slika dana 3. Po tonskom pojavljivanju smo zaključili, iako ne sa sigurnošću, zbog nepotpisivanja autora u ovoj emisiji, da su žene autorke 180 priloga u kojima se novinari pojavljuju (87%), dok su muškarci autori u 27 priloga

(13%), a u ostala 34 priloga nije bilo pojavljivanja autora/ki. Pojavljivanja novinara u slici i tonu bilo je u samo 4 slučaja, u kojima su se na taj način pojavile žene, kao što prikazuje Tabela 1.² 3 puta se u slici i tonu u prilogu pojavila novinarka TV Belle amie Dušica Dejić, u insertima iz debatne emisije čija je autorka, u priložima koji su po žanru klasifikovani kao drugo. Međutim, ona u ovim priložima nije bila potpisana kao autorka. Samo u jednom slučaju autorka je bila pot-

Žanr priloga	Autori*		Autorke*	
	broj	%	broj	%
Vest – vesti u nizu – izjava – saopštenje	4	15%	21	11%
Autorski izveštaj	22	81%	154	85%
Intervju	0	0%	0	0%
Tematski prilog – paket	1	4%	1	1%
Intervju u studiju	0	0%	0	0%
Reportaža	0	0%	0	0%
Javljanje uživo sa terena	0	0%	1	1%
Drugo	0	0%	3	2%
UKUPNO priloga po polu autora	27	100%	180	100%

Tabela 2: Broj i procenat priloga po žanru u odnosu na pol autora* u Slikama dana 3 TV Belle amie

² Za sve podatke prikazane u tabelama o autorima važi da treba uzeti u obzir i brojeve i procenat koji im odgovaraju. Procenat predstavlja udeo broja priloga autora/ki u ukupnom broju priloga autora/ki i omogućavaju poređenja u odnosu na pol autora.

pisana, i to u prilogu u kome se javila uživo sa manifestacije „Palilulsko veče“. U pitanju je novinarka Ana Milenković Rakić, koja je i kao voditeljka Slika dana 3 jedina bila predstavljena. U jedinom javljanju uživo autorka je bila potpisana i bila je izvor informacija, a govorila je u kameru 80 sekundi, što je jedino zabeleženo trajanje govora u kameru autora u Slikama dana 3. Podatke o žanru priloga po polu autora* prikazuje

Tabela 2.

Pretpostavka o polu autora i temi priloga bila je da se mogu identifikovati teme priloga, stereotipno shvaćene kao „ženske“ teme, kojima se u većem procentu bave autorke, posebno u priložima u kojima se autorke javljaju uživo. Ovu pretpostavku ispitivali smo oslanjajući se na podatke o polu autora, određene na osnovu tonskog pojavljivanja, dok o temi javljanja uživo nismo imali podatke, s obzirom na to da je zabeleženo samo u jednom slučaju.

Iako je novinarstvo visoko feminizovana profesija, pa autora priloga ima u manjem broju, moguće je da stereotipna shvatanja o domenima kojima je adekvatnije

da se bave žene, utiču, pored drugih faktora i same brojnosti novinarki, na specijalizaciju autorki za bavljenje pojedinim temama. Od 40 tema priloga u kodnom listu, kao teme koje se mogu smatrati stereotipno „ženskim“ izdvojili smo grupu od osam tema, i to sledeće teme: 1) deca i mladi, 2) penzioneri i stari, 3) zdravlje, zdravlje i socijalna zaštita, 4) kultura i umetnost, 5) poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti, 6) obrazovanje, nauka i tehnologija, 7) ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine) i 8) rodna ravnopravnost.

Tabela 3 pokazuje da je priloga sa muškim autorima* na „ženske“ teme bilo u manjem broju, ali ne i u ukupno značajno manjem procentu od priloga na te teme sa autorkama*, imajući u vidu da autorki ima daleko više. Jedino u priložima na temu obrazovanja, nauke i tehnologije nema autora*, već samo autorki*, i to u značajnom procentu (13%). Ukupno gledano, pretpostavka da autorke češće izveštavaju o „ženskim“ temama nije potvrđena u Slikama dana 3, kao ni u Dnevniku RTS-a.

„Ženske“ teme priloga	Autori*		Autorke*	
	broj	%	broj	%
Obrazovanje, nauka i tehnologija	0	0%	23	13%
Kultura i umetnost	2	7%	12	6%
Zdravlje, zdravlje i socijalna zaštita	2	7%	10	5%
Poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti	1	4%	5	3%
Ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine)	1	4%	5	3%
Penzioneri i stari	0	0%	2	1%
Deca i mladi	0	0%	1	1%
Rodna ravnopravnost	0	0%	0	0%
UKUPNO priloga po polu autora	6	22%	56	32%

Tabela 3: Broj i procenat priloga sa „ženskim“ temama po polu autora* u Slikama dana 3 TV Belle amie

Najzastupljenije teme priloga	Autori*	
	broj	%
Lokalne komunalne teme	5	19%
Politika i delatnost vlasti (na lokalnom i republičkom nivou)	4	15%
Ekonomija, radna mesta, makroekonomska situacija u Srbiji	3	11%
Politička i ideološka pitanja, program stranaka	2	7%
Spoljna politika Srbije	2	7%
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	2	7%
Kultura i umetnost	2	7%
UKUPNO priloga autora	20	73%

Tabela 4: Najčešće teme u priložima autora* u Slikama dana 3 TV Belle amie³

Kada se razmotri posebno 7 najčešćih tema priloga autora* i autorki* (Tabela 4 i Tabela 5), takođe ne dobijamo značajne razlike u specijalizaciji novinara/ki.

I autorke* i autori* se najčešće pojavljuju u priložima sa političkim, ekonomskim i lokalnim komunalnim temama. Jedina značajna razlika je u tome što je najčešća tema priloga sa autorkama* obrazovanje, nauka i tehnologija (sa 13% od pojavljivanja autorki), dok priloga sa tom temom u kojima se pojavljuju autori nema ni u jednom slučaju. S obzirom na mnogo manji

broj autora*, moguće je da je ova razlika slučajna, ali je jedina upadljiva razlika u vezi teme priloga.

Ostale teme su u priložima sa autorkama* zastupljene sa po manje od 4%. Nijedan prilog u uzorku Slika dana 3 TV Belle Amie nije posvećen temama koje se tiču žena, kao ni temi rodne ravnopravnosti.

Na osnovu tabele sa „ženskim“ temama i tabela sa najzastupljenijim temama priloga sa autorima* i autorkama* zaključujemo da nije prisutno vidno grupi-

Najzastupljenije teme priloga	Autorke*	
	broj	%
Obrazovanje, nauka i tehnologija	23	13%
Politika i delatnost vlasti (na lokalnom i republičkom nivou)	21	12%
Lokalne komunalne teme	16	9%
Ekonomija, radna mesta, makroekonomska situacija u Srbiji	15	8%
Izbori (rezultati izbora)	15	8%
Kultura i umetnost	12	7%
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	10	6%
UKUPNO priloga autorki	112	63%

Tabela 5: Najčešće teme u priložima autorki* u Slikama dana 3 TV Belle amie

³ Zbog zaokruživanja procenata na cele brojeve, rezultati prikazani u nekim tabelama mogu se neznatno razlikovati.

	Autori*		Autorke*	
Subjekti muškog pola	40	75%	249	72%
Subjekti ženskog pola	12	23%	82	24%
Grupni subjekti (zajednice, institucije)	1	2%	14	4%
Ukupan broj subjekata u prilogima po polu autora*	53	100%	345	100%

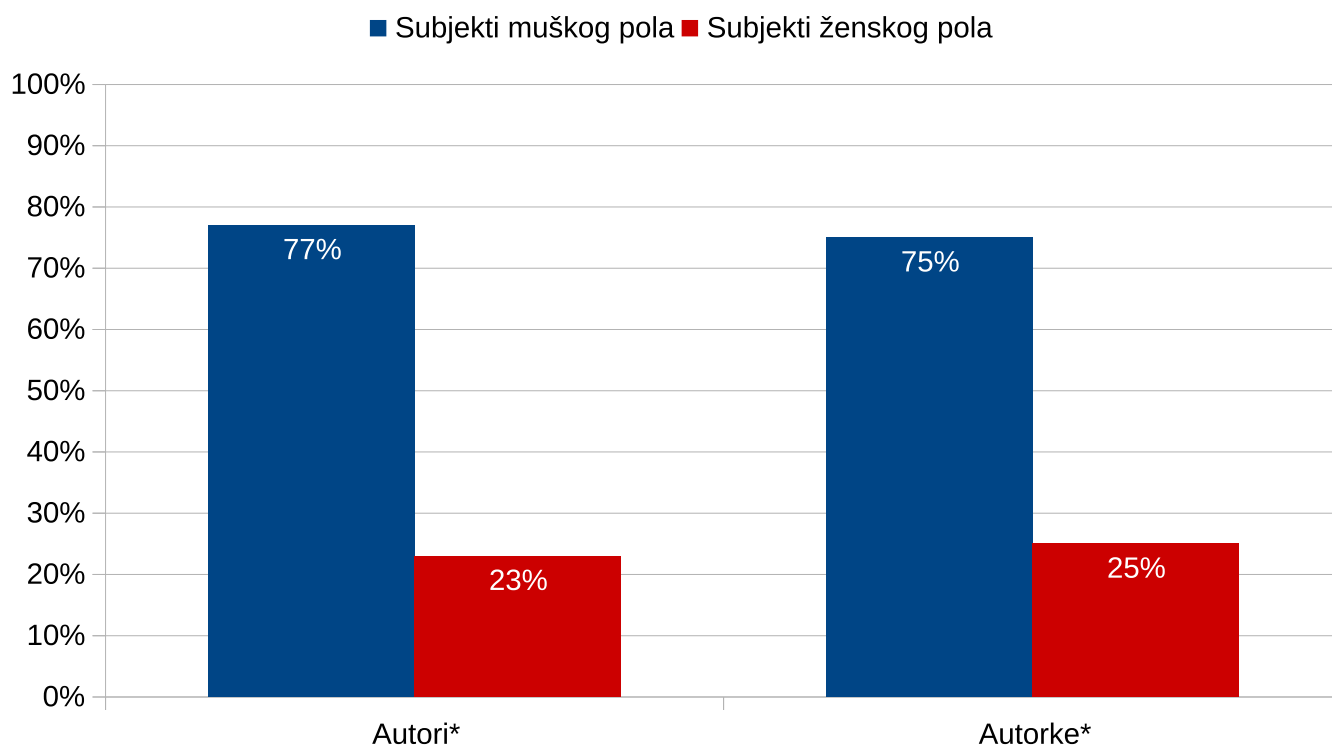
Tabela 6: Broj i procenat subjekata po polu u prilogima autora* po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

sanje po temama u odnosu na pol autora. Dakle, pretpostavka o specijalizaciji autorki za teme koje se mogu označiti kao „ženske“ nije potvrđena.

Poslednja u grupi pretpostavki o autorima priloga tiče se odnosa između pola autora i pola subjekata priloga i formulisana je u skladu sa očekivanjem da će autorke doprineti vidljivosti žena tako što će u većem procentu od autora imati u prilogima subjekte ženskog pola, a u manjem procentu subjekte muškog pola. Utvrđeno je da ovo nije slučaj i da ta razlika nije velika. Tabela 6 prikazuje broj i procenat subjekata po

polu koji su se pojavili u prilogima sa autorima* muškog ili ženskog pola.

Podaci pokazuju da u prilogima sa autorima* subjekata muškog pola ima 75%, a subjekata ženskog pola 23%, dok u prilogima sa autorkama* subjekata muškog pola ima u nešto nižem procentu, 72%, a subjekata ženskog pola nešto više, 24%. Svejedno, ove razlike nisu značajne, naročito kad se ima u vidu da je priloga sa autorkama* bilo skoro 6 puta više od priloga sa autorima*. Iako pol autora priloga u Slikama dana 3 nije sa sigurnošću utvrđen, usled nepotpisivanja autora,



Grafik 2: Procenat subjekata muškog i ženskog pola u prilogima autora* i autorki* u Slikama dana 3 TV Belle amie

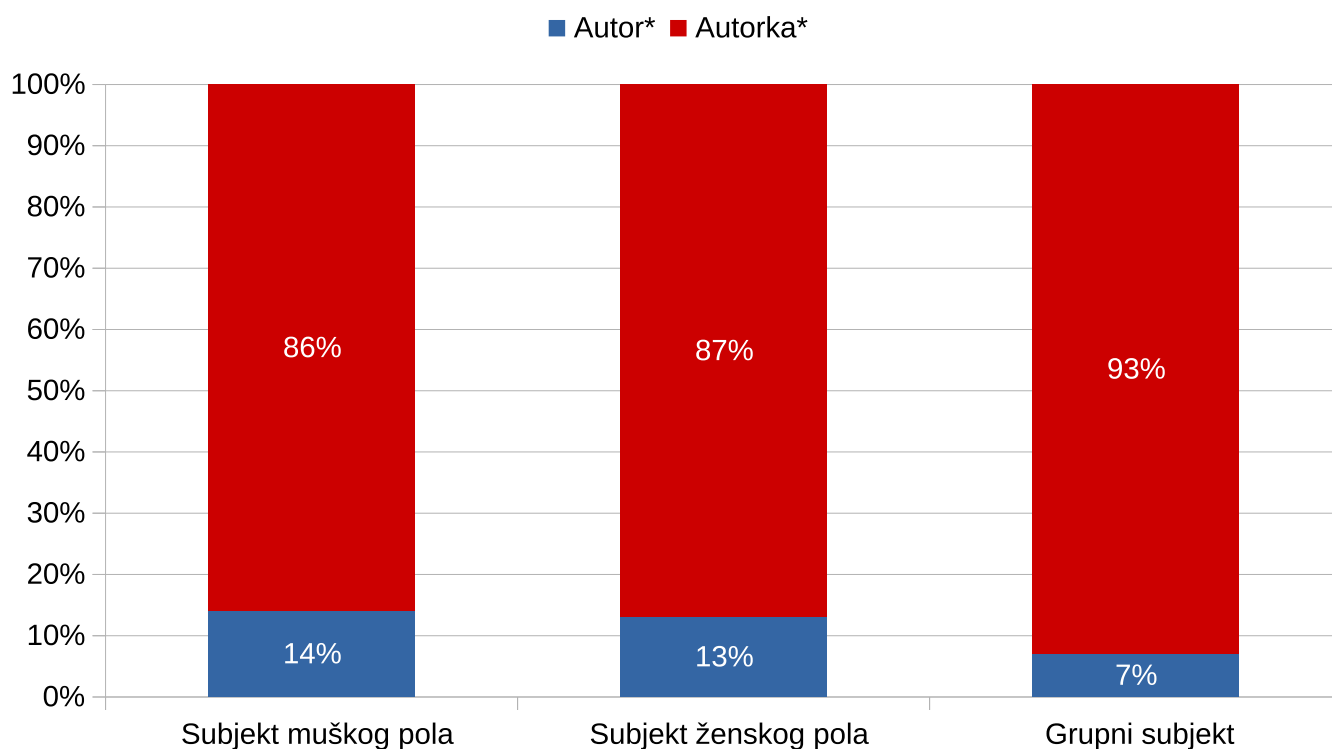
možemo da zaključimo da pol autora koji se pojavljuje u prilogu nije odlučujući činiac u izboru i pojavljivanju subjekata i izvora informacija koji se prikazuju i kojima se daje reč u vestima.

Kada se izdvoje samo podaci o subjektima ženskog i muškog pola, dobijaju se procenti prikazani na **Grafiku 2**. Procenti su za subjekte muškog pola identični sa nalazom za Dnevnik RTS-a, a za subjekte ženskog pola procenti se razlikuju za +/- 1%. Kao ni u Dnevniku, u Slikama dana 3, dakle, pretpostavka da će u prilogima autorki subjekata ženskog pola biti u značajno većem procentu nego u prilogima autora nije potvrđena.

Podaci ne pokazuju velike razlike u odnosu pola subjekata i pola autora priloga. Ako se koriste podaci iz ukrštanja po polu subjekta, prikazani u **Tabeli 7** i na **Grafiku 3**, možemo da vidimo da se 14% od svih subjekata muškog pola pojavljuje u 27 priloga sa autorima*, kao i 13% svih subjekata ženskog pola. U 180 priloga autorki* pojavljuje se 86% svih muških subjekata i 87% ženskih. Ove razlike nisu velike, imajući u vidu da su žene u ulozi subjekta priloga daleko manje brojne od muškaraca, a autorke* daleko brojnije od autora*.

	Subjekt muškog pola	Subjekt ženskog pola	Grupni subjekt
Autor*	14%	13%	7%
Autorka*	86%	87%	93%
Ukupan procenat priloga autora* po polu subjekta	100%	100%	100%

Tabela 7: Procenat subjekata po polu u prilogima po polu autora* u Slikama dana 3 TV Belle amie



Grafik 3: Procenat subjekata po polu u prilogima po polu autora* u Slikama dana 3 TV Belle amie

1.3. Nalazi po polu subjekta priloga

Pol subjekta	broj	%
Muškog pola	302	71%
Ženskog pola	97	23%
Grupni subjekt (zajednice, institucije)	25	6%
UKUPNO	424	100%

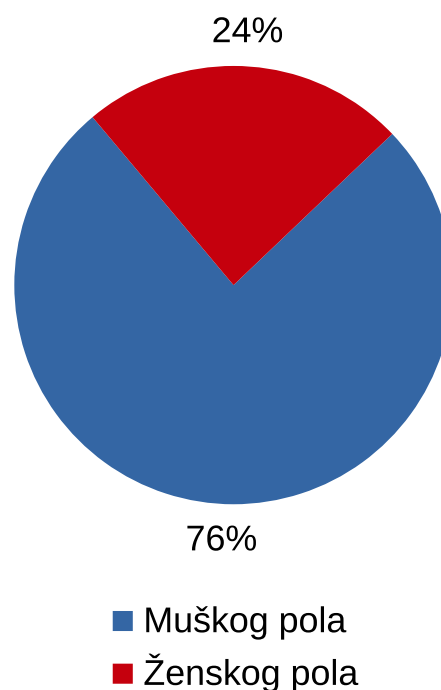
Tabela 8: Broj i procenat subjekata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

Kao što smo pretpostavili, u priložima se u Slikama dana 3 pojavljuju u najvećem broju subjekti muškog pola. Brojeve i procenat subjekata po polu prikazuje

Tabela 8.

Kada se posmatraju samo osobe, kojih u ukupnom broju od 424 subjekta ima 399, dolazimo do procentualnog udela subjekata po polu, prikazanog na Grafiku 4.

Prva pretpostavka o subjektima u Slikama dana 3 bila je da će subjekata muškog pola biti više i da će oni u proseku duže govoriti u priložima od žena kao subjekata, kao i da će se češće pojavljivati u priložima u slici i tonu. Tabela 9 prikazuje podatke o načinu pojavljivanja u prilogu po polu subjekta.⁴



Grafik 4: Procenat subjekata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

Pojavljivanje subjekta u prilogu	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Slika i ton	239	79%	83	86%
Slika	24	8%	2	2%
Ton	0	0%	0	0%
Ne pojavljuju se	39	13%	12	12%
UKUPNO po polu subjekta	302	100%	97	100%

Tabela 9: Broj i procenat pojavljivanja subjekta po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

⁴ Isto kao i u tabelama koje se tiču autora priloga, u tabelama po polu subjekta procenti predstavljaju udeo broja subjekata u ukupnom broju subjekata tog pola i omogućavaju poređenja po polu subjekta.

Iako žene učestvuju sa samo 24% u ukupnom broju osoba u ulozi subjekta i pojavljuju se ređe, **Tabela 9** pokazuje da se one, kada se pojave u ulozi subjekta priloga, pojavljuju u slici i tonu u većem procentu od ukupnog broja žena, nego što je to slučaj kod muškaraca. Pošto se o muškarcima mnogo češće izveštava, razumljivo je da se neki od njih pojavljuju samo u slici ili se ne pojavljuju. Da je to slučaj sa ženama, one bi bile potpuno nevidljive u vestima kao izvor informacija.

Pretpostavili smo i da muškarci u proseku duže govore od žena kao subjekti priloga. Podatke o ukupnom i prosečnom trajanju govora subjekata po polu prikazuje **Tabela 10**.

Iako muškarci ukupno govore u 77% vremena govora svih subjekata u priložima, prosečna dužina trajanja

govora muškaraca, iako veća nego kod žena, nije značajno veća. Ovi nalazi slični su nalazima za Dnevnik RTS-a, ali uz određene razlike: u Dnevniku je procent ukupnog trajanja govora muškaraca još veći od ukupnog trajanja govora žena. U Slikama dana 3 trajanje govora muškaraca i žena, ukupno i prosečno, ravnomernije je raspoređeno, iako muških subjekata ima preko tri puta više od ženskih. Takođe, svi subjekti govore u proseku duže u Slikama dana 3 nego u Dnevniku RTS-a.

U pogledu tema priloga u kojima se žene pojavljuju kao subjekti, pretpostavka je bila da se može očekivati da su žene u većem procentu subjekti u priložima sa stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama. Radi se o istom spisku od 8 tema za koje smo razmatrali da li se njima više bave autori ili autorke.

Trajanje govora u kameru	Broj subjekata	Ukupno trajanje govora subjekata	% od ukupnog trajanja govora	Prosečno trajanje govora subjekta
Subjekti muškog pola	239	8124 sekunde	77%	33,99 sekundi
Subjekti ženskog pola	83	2372 sekunde	23%	28,58 sekundi

Tabela 10: Ukupno i prosečno trajanje govora u kameru subjekata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

„Ženske“ teme	% Muškaraca	% Žena
Obrazovanje, nauka i tehnologija	12%	22%
Kultura i umetnost	7%	12%
Zdravstvo, zdravlje i socijalna zaštita	5%	10%
Poznati, zabava, lifestyle, zanimljivosti	4%	7%
Ljudska prava (manjine, osetljive grupe, nacionalne manjine)	2%	5%
Penzioneri i stari	0%	2%
Deca i mladi	0%	1%
Rodna ravnopravnost	0%	0%
UKUPNO po polu subjekta	30%	59%

Tabela 11: Procenat subjekata po polu u priložima sa „ženskim“ temama u Slikama dana 3 TV Belle amie

Kao što se vidi iz **Tabele 11**, ženski subjekti se u većem procentu nego muški subjekti pojavljuju u okviru svih tema koje su označene kao „ženske“, osim rodne ravnopravnosti, koja se ne pojavljuje. Kako je analiza uzorka pokazala, postoji tendencija da se žene kao subjekti u Slikama dana 3 pojavljuju u priložima sa stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama, i kad se posmatraju pojedine teme i svih 8 tema ukupno. Kao i u slučaju autorki*, ženski subjekti su najzastupljeniji u priložima sa temom obrazovanje, nauka i tehnologija. Za razliku od nalaza u vezi autora/ki priloga, pretpostavka da se žene kao subjekti u većem procentu pojavljuju u priložima sa „ženskim“ temama, naročito imajući u vidu da ih kao subjekata ima manje, je potvrđena.

U vezi zanimanja ili svojstva u kome se subjekti ženskog pola pojavljuju u priložima, pretpostavili smo da će to u većem procentu biti uloge vezane za porodični i bračni status, a u manjem procentu zanimanja koja su vezana za javne funkcije i ekspertizu, nego kod subjekata muškog pola. Ukoliko se rukovode stereotipnim predstavama o zanimanjima koja je adekvatno da obavljaju

muškarci ili žene i shvatanjem ženskih aktivnosti kao imanentnih sferi privatnog, novinari/ke mogu češće da ih prikazuju u tim ulogama i da time održavaju i učvršćuju rodne stereotipe. U tom smislu, pretpostavka je bila da će se žene kao subjekti pojavljivati kao predstavnice zanimanja ili u svojstvima koja se odnose na sferu porodice i brige o deci. Kao logični komplement ove tvrdnje, očekivalo se da će se žene u manjem procentu pojaviti kao predstavnice zanimanja koja se odnose za javnu sferu ili koja se mogu označiti kao ekspertska.

Rezultati prikazani u **Tabeli 12** pokazuju da, iako je najzastupljenije žensko zanimanje upravo javna funkcija – državna službenica, sa 20% ženskih subjekata, ostala najzastupljenija zanimanja ženskih subjekata ne spadaju u javne funkcije i zajedno čine 39% ženskih subjekata. Najzastupljenija zanimanja ili profesionalna svojstva u kojima se javljaju muški subjekti, prikazana u **Tabeli 13**, pokazuju da se muškarci najčešće pojavljuju kao političari i državni službenici, tj. predstavnici javnih funkcija, u ukupnom udelu od 51% subjekata muškog pola.

Zanimanje/profesionalno svojstvo subjekata ženskog pola	Žene	
	broj	%
Državna službenica – na republičkom ili lokalnom nivou	19	20%
Učenica, studentkinja	9	9%
Deca, mladi	9	9%
Umetnica, kulturna radnica	7	7%
Predstavnic OCD	7	7%
„Obična“ građanka	7	7%
UKUPNO	58	59%

Tabela 12: Najzastupljenija zanimanja subjekata ženskog pola u Slikama dana 3 TV Belle amie

Zanimanje/profesionalno svojstvo subjekata muškog pola	Muškarci	
	broj	%
Političar – predstavnik republičke ili lokalne vlasti	85	28%
Državni službenik – na republičkom ili lokalnom nivou	33	11%
Političar – predstavnik opozicione partije	18	6%
Političar – predstavnik vladajuće partije	17	6%
Predstavnik ekonomskog subjekta – privatni sektor	13	4%
Naučnik – u akademskoj instituciji	13	4%
UKUPNO	179	59%

Tabela 13: Najzastupljenija zanimanja subjekata muškog pola u Slikama dana 3 TV Belle amie

Kada se uporede podaci o pojavljivanju subjekata po polu u zanimanjima vezanim za javnost i javne funkcije (Tabela 14), utvrdili smo da se žene u njima pojavljuju u manjem procentu, ukupno 32%, nasuprot 56% muških subjekata. Broj muškaraca u svim zanimanjima koja su javne i političke funkcije, pored toga, mnogo je veći od broja žena.

Podaci o zastupljenosti muškaraca i žena u zanimanjima koja smo izdvojili kao ekspertska prikazani su u Tabeli 15. Za razliku od javnih funkcija, mali je udeo muških subjekata (6%) u ekspertskim zanimanjima u odnosu na sva zanimanja muškaraca. Žene se u sličnom procentu pojavljuju u ovim zanimanjima (5%).

Ipak, treba naglasiti da ova zanimanja nisu obuhvatila sve subjekte koji su iznosili informacije na osnovu stručnog znanja ili ekspertize, što smo razmatrali u posebnom delu kodnog lista. Tako smo za osobe koje su po zanimanju predstavnik/ca organizacija civilnog društva najčešće evidentirali da iznose informacije na osnovu ekspertize iz oblasti kojom se bave. Za razliku od njih, kad su u pitanju osobe na političkim i rukovodećim funkcijama, u pitanju na osnovu čega iznose informacije, čak i kada su njihove izjave sadržale određeni nivo ekspertize, evidentirali smo da to čine na osnovu zauzimanja funkcije, vodeći se pretpostavkom da se pojavljuju kao izvori informacija upravo zbog toga što su na rukovodećoj funkciji.

Javne funkcije i zanimanja	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Državni službenik/ca – na republičkom ili lokalnom nivou	33	11%	19	20%
Političar/ka – predstavnik/ca republičke ili lokalne vlasti	85	28%	4	4%
Političar/ka – predstavnik/ca vladajuće partije	17	6%	2	2%
Političar/ka – predstavnik/ca opozicione partije	18	6%	1	1%
Predstavnik/ca stranog političkog subjekta	9	3%	4	4%
Predstavnik/ca sindikata	4	1%	1	1%
Predstavnik/ca crkve ili verske zajednice	4	1%	0	0%
Poznata ličnost, popularna kultura i zabava	0	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	170	56%	31	32%

Tabela 14: Broj i procenat subjekata po polu sa javnim zanimanjima u Slikama dana 3 TV Belle amie

Ekspertska zanimanja	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Ekspert za određeno područje, analitičar, komentator	1	0%	0	0%
Medicinski doktor/ka	5	2%	1	1%
Advokat/ica, sudija/tkinja	0	0%	0	0%
Naučnik/ca – u akademskoj instituciji	13	4%	4	4%
UKUPNO po polu subjekta	19	6%	5	5%

Tabela 15: Broj i procenat subjekata po polu sa ekspertskim zanimanjima u Slikama dana 3 TV Belle amie

Podaci iz Tabele 15 ne potvrđuju pretpostavku o većoj zastupljenosti muškaraca u ekspertskim zanimanjima. Iako se muškarci u većem broju pojavljuju kao medicinski doktori i naučnici, procenat muških subjekata u tim zanimanjima sličan je ili isti kao procenat žena u tim zanimanjima. Treba imati u vidu da je broj žena kao subjekata mnogo manji od muškaraca, pa je moguće da su se one pojavile ili dobile reč u vestima najčešće u situacijama kada je njihovu ekspertizu bilo nemoguće prenebregnuti.

Zastupljenost muških subjekata među zanimanjima označenim kao javne funkcije, nasuprot ekspertskim zanimanjima, značajno je veća od žena i u broju i u procentu, naročito kad je u pitanju zastupljenosti srp-

skih političara, među kojima je ukupno bilo 120 muškaraca (40% subjekata muškog pola), dok je žena bilo ukupno 7 (7% subjekata ženskog pola).

U svojstvu vezanom za porodične odnose, kao roditelj ili pripadnik/ca porodice, u uzorku Slika dana 3 nije se pojavilo više žena, već po jedan muški i ženski subjekt. U prilogu u emisiji od 09.06.2016. godine pojavili su se i otac i majka dečaka za koga se prikupljala humanitarna pomoć. U vezi zanimanja subjekata možemo zaključiti da su žene značajno manje zastupljene samo u javnim funkcijama, dok u ekspertskim zanimanjima nisu značajno manje zastupljene od muškaraca, a u svojstvu vezanom za porodične odnose nisu više zastupljene.

Na osnovu čega subjekt iznosi informacije, u kom svojstvu akter deluje	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Zauzimanja funkcije / položaja u instituciji / organizaciji	225	75%	50	52%
Stručnog znanja o temi – ekspertize	18	6%	13	13%
Kao učesnik/ca u događaju, pogođen situacijom	23	8%	17	18%
Kao vox populi	23	8%	15	15%
Ličnog mišljenja ili iskustva	9	3%	1	1%
Svedočanstva o događaju (očevidac)	0	0%	0	0%
Stava organizacije / institucije – potparol	2	1%	1	1%
Nije jasno na osnovu čega	0	0%	0	0%
Na osnovu drugog izvora	2	1%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	302	100%	97	100%

Tabela 16: Na osnovu čega subjekti iznose informacije u Slikama dana 3 TV Belle amie

U pitanju o tome na osnovu čega subjekti iznose informacije ili u kom svojstvu se pojavljuju kao akteri u prilogu, razmatrali smo opcije navedene u **Tabeli 16**, sa pretpostavkom da žene u manjem procentu od subjekata muškog pola iznose informacije na osnovu ekspertize i zauzimanja funkcije (ili se pojavljuju u tom svojstvu).

Podaci pokazuju da žene u većem procentu od muškaraca iznose informacije na osnovu ekspertize, iako je njihov broj manji. Muškarci su, sa druge strane, u većem procentu od žena, 75% nasuprot 52%, u priložima iznosili informacije ili delovali na osnovu zauzimanja položaja ili funkcije u organizacijama i institucijama čiji su predstavnici. Pored toga, broj muškaraca koji su se pojavili kao predstavnici organizacija i institucija 4,5 puta je veći od broja žena. Kao vox populi bio je zastupljen

veći broj muškaraca, ali ne i veći procenat subjekata muškog pola, nego subjekata ženskog pola.

Dakle, potvrđena je pretpostavka da se žene u manjem procentu pojavljuju u zanimanjima vezanim za javnu sferu, kao i da žene u vestima ređe deluju ili iznose informacije na osnovu zauzimanja funkcija u organizacijama. Tvrdnja da se žene u manjem procentu pojavljuju u ulozi ekspertkinja ili iznose informacije na osnovu ekspertize, iako žena u ovim ulogama ima manje od muškaraca, nije potvrđena u uzorku Slika dana 3.

Kako je subjekt potpisan ili naveden	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Samo imenom	6	2%	1	1%
Imenom i profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	20	7%	8	8%
Profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	0	0%	0	0%
Funkcijom u organizaciji / instituciji	1	0%	0	0%
Imenom i funkcijom u organizaciji / instituciji	179	59%	39	40%
Imenom, funkcijom u organizaciji / instituciji i profesionalnim zvanjem ili zanimanjem	20	7%	3	3%
Imenom i nazivom organizacije/institucije/partije	36	12%	19	20%
Samo kao predstavnik/ca organizacije/institucije/partije	0	0%	0	0%
Porodičnim ili bračnim statusom	3	1%	1	1%
Kao rezident neke teritorije	2	1%	0	0%
Kao pripadnik/ca društvene grupe	0	0%	0	0%
Nije potpisan/a (a govori)	33	11%	26	27%
Imenom i nekim drugim svojstvom	2	1%	0	0%
Drugo	0	0%	0	0%
UKUPNO po polu subjekta	302	100%	97	100%

Tabela 17: Kako je subjekt potpisan u Slikama dana 3 TV Belle amie

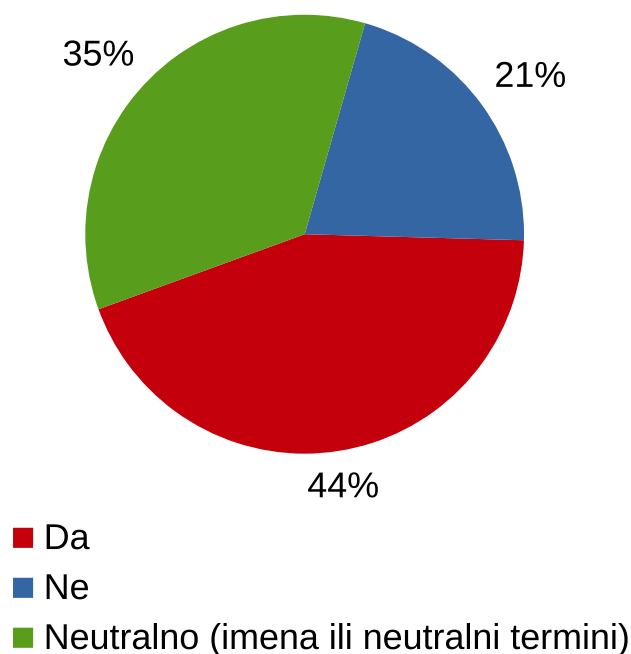
Pretpostavka da će žene kao subjekti priloga u većem procentu od muškaraca biti potpisane samo imenom, nepotpisane kad govore, ili potpisane imenom i nazivom organizacije, postavljena je zbog očekivanja da će se ženama, i kada se pojavljuju u vestima, pridavati manji ugled i značaj. Evidentiranjem načina potpisivanja subjekata, kada govore u priložima, ili načina navođenja, kada ne govore, došli smo do podataka navedenih u **Tabeli 17**.

Podaci pokazuju da su žene kao subjekti češće potpisane ili navedene imenom i nazivom organizacije/institucije (20% ženskih, nasuprot 12% muških subjekata). Najprimetnija je razlika između ženskih i muških subjekata kad nisu potpisani, a govore (27%, naspram 11%). Kada su subjekti navođeni samo imenom, žene su zastupljene u neznatno većem udelu, 2% subjekata ženskog pola, a od muških subjekata tako je naveden 1%.

Opcijama većeg ugleda i značaja potpisan je veći procenata muških subjekata nego ženskih, a naročito je velika razlika u njihovom broju. Najveći procenat muškaraca, 59% (još više nego 52% u Dnevniku RTS-a), potpisan je imenom, funkcijom i nazivom organizacije ili institucije, što čini preko 4 puta veći broj od broja žena koje su potpisane na taj način. To pokazuje da smo u Slikama dana 3 najčešće mogli da vidimo muškarce koji u organizacijama ili institucijama koje predstavljaju zauzimaju visoku funkciju, a nisu predstavljeni samo kao „obični“ članovi. Opcijom od najvećeg ugleda i značaja (imenom, funkcijom u organizaciji/instituciji i profesionalnim zvanjem), koja se odnosi na osobe sa akademskim zvanjem, potpisan je veći broj i procenat muškaraca. Očekivanje da će porodičnim ili bračnim statusom, zbog stereotipnog shvatanja uloga žena kao više vezanih za privatnu sferu, biti potpisano više žena,

nije potvrđeno u uzorku Slika dana 3. Na ovaj način potpisani su u jednom prilogu roditelji oba pola, a još 2 puta kao potpisani na ovaj način evidentirani su muški potomci Stevana Sinđelića.

Od 97 žena u ulozi subjekta priloga u Slikama dana 3, 26 nije bilo potpisano, a od ostalih žena na rodno senzitivnan način, tj. u ženskom rodu, potpisano je ili navedeno 44%, u muškom rodu, tj. rodno nesenzitivno bio je potpisan 21%, a rodno neutralnim terminima ili imenima potpisano je 35% žena. Ovi procenti prikazani su na **Grafiku 5**.



Grafik 5: Procenat rodno (ne)senzitivno potpisanih ili navedenih žena u Slikama dana 3 TV Belle amie

Za razliku od Dnevnika RTS-a, u Slikama dana 3 TV Belle amie bilo je manje rodno senzitivno i rodno neutralno potpisanih žena, a procenat žena potpisanih u muškom rodu mnogo je veći, 21% naspram 8% u Dnevniku.

1.4. Nalazi o izvorima informacija

Za sve subjekte u priložima (ukupno 424) evidentirali smo da li oni predstavljaju izvor informacija ili se pozivaju na drugi izvor. Većina subjekata bili su izvor informacija, 413 ili 97%. Oni su govorili u prilogu ili su ih autor/ka* priloga ili voditelji naveli kao izvor informacija. Za 6 subjekata u prilogu nije bio naveden izvor informacija. Za samo 5 subjekata priloga identifikovan

je drugi izvor informacija, različit od subjekta, i u svim tim slučajevima kao izvor su navedeni grupni subjekti. Nije bilo osoba u ulozi izvora informacija različitih od subjekta.

U uzorku Slika dana 3 TV Belle Amie nije zabeležen nijedan slučaj govora mržnje.

2. Nalazi o predstavljanju žena kao izvora informacija u Slikama dana 3 TV Belle amie

Pojedina pitanja u kodnom listu služila su da se identifikuju prilozima čija sadržina govori o načinu prikazivanja žena kao izvora informacija u Slikama dana 3. Za sve analizirane priloge (241) evidentirano je da li u celini priloga govore samo muškarci, samo žene, više muškaraca, više žena, ili jednak broj, kao i da li se u slici u prilogu pojavljuje više muškaraca, više žena, ili približno jednak broj. Takođe su evidentirani prilozima u

kojima su u pojavljivanju žena i muškaraca prisutni rodni stereotipi. Za subjekte je evidentirano da li govore o problemima žena ili rodnoj ravnopravnosti i da li su u govoru subjekta prisutni rodni stereotipi. Za subjekte ženskog pola i izvore ženskog pola (ukoliko su različiti od subjekta) evidentirana je upotreba rodno senzitivnog jezika u potpisivanju ili navođenju.

2.1. Pojavljivanje žena i muškaraca u prilogu

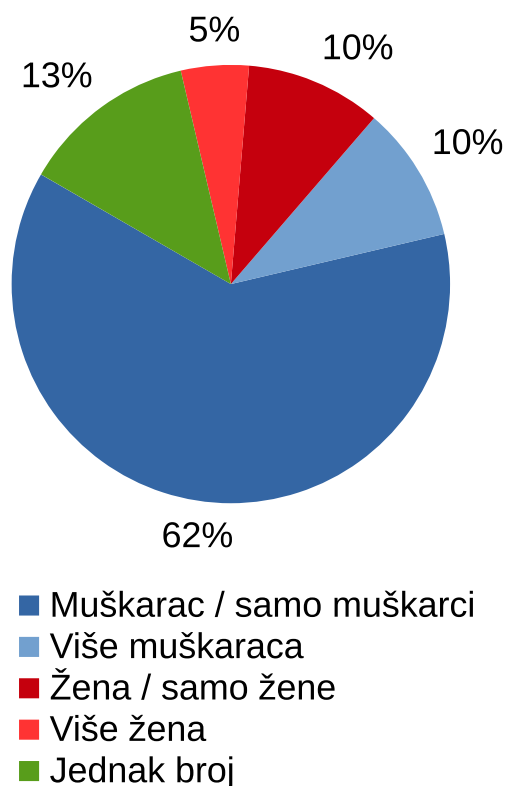
Vidljivost žena kao izvora informacija u informativnim emisijama može doprineti poboljšanju položaja žena u društvu. S obzirom na to da je položaj žena van prestonice, usled manjka mogućnosti, većeg siromaštva i veće stope nezaposlenosti, daleko gori, lokalni mediji imaju priliku da učestvuju u naporima da se ta situacija promeni.

U priložima u Slikama dana 3 bilo je 424 subjekta, od kojih su 399 bile osobe. Kao što je navedeno u **Tabeli**

8 i prikazano na **Grafiku 4**, subjekata muškog pola je u ukupnom broju subjekata u priložima bilo 71%, a subjekata ženskog pola 23%, a kada se posmatraju samo osobe u ulozi subjekta, odnos muškaraca i žena je 76% prema 24%. Subjekti su bili izvor informacija u prilogu u 97% slučajeva. Od muških subjekata, 299 (99%) su bili izvor informacija, a od ženskih, svih 97 (100%).

Od 241 priloga, za 157 je evidentirano kome je u celini

priloga data reč. Dobijeni podaci prikazani su na **Grafiku 6**. Oni pokazuju da su samo muškarci, ili više muškaraca nego žena govorili u 72% priloga, u 13% priloga govorio je jednak broj žena i muškaraca, a u ukupno 15% priloga govorile su samo žene, ili više žena nego muškaraca.

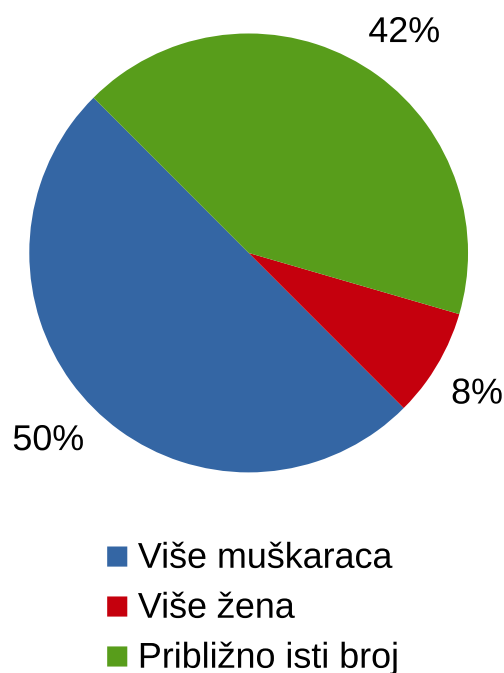


Grafik 6: Ko govori u prilogu u Slikama dana 3 TV Belle amie

Među malobrojnim priložima sa „mešovitim“ sastavom subjekata u kojima govori više žena nego muškaraca, prilozi su često imali stereotipno „ženske“ teme, a nema ni jednog priloga u kome je tema politika ili ekonomija. Nasuprot tome, zanimljivo je da među priložima u kojima govori samo žena, odnosno samo žene, ima priloga čije su teme upravo ekonomija i politika. Posebno je zanimljiv prilog o gostovanju indijske ambasadorke Narinder Čauhan na Ekonomskom fakultetu u Nišu (TV Belle amie, Slike dana 3, 25.04.2016). Njeno predavanje bilo je posvećeno ekonomiji Indije, a u prilogu

je reč data i dekanici Ekonomskog fakulteta, Jadranki Đurović. U ovom prilogu vidimo žene kao izvore informacija, i to žene koje su ekspertkinje, u prilogu posvećenom ekonomiji. Ipak, nedostatak priloga je u tome što je Đurović potpisana kao „dekan“, a naziv priloga je „Reč ambasadora“, iako je Čauhan potpisana kao „ambasadorka“.

Pojavljivanje muškaraca i žena u slici evidentirano je u 208 priloga. Dobijeni podaci prikazani su na **Grafiku 7**. U slici dominiraju muškarci u 50% priloga, približno isti broj žena i muškaraca vidi se u 42% priloga, a više žena u 8%. Treba napomenuti da je određivanje tačne prisutnosti muškaraca i žena u slici često bilo nemoguće (na primer, na snimcima velikih skupova). Pored toga, kada se žene pojavljuju u priložima, one su često nižeg statusa od muškaraca. Tako smo priloge u kojima novinarka uzima izjavu od muškog subjekta svrstali u kategoriju „Približno isti broj“, što je doprinelo njenoj zastupljenosti.



Grafik 7: Ko se pojavljuje u slici u prilogu u Slikama dana 3 TV Belle amie

O uređivačkoj politici i praksi novinara u pogledu izbora sagovornika i sagovornica govori to što među priložima, u kojima se vizuelno pojavljuje više žena (8%), ima priloga u kojima je, uprkos tome, reč data samo muškarcima. Na primer, u prilogu o seminaru u Regionalnoj privrednoj komori u Nišu (TV Belle amie, Slike dana 3,

17.04.2016) vidi se žena koja drži predavanje i primetno je da je većina polaznica ženskog pola, međutim, o projektu govori muškarac. U pitanju je menadžer projekta u okviru koga je održano predavanje, svejedno, njegova izjava mogla je da bude nešto kraća, a da se uključi i izjava neke od žena.

2.2. Rodni stereotipi u pojavljivanju žena i muškaraca u prilogu

Od rodni stereotipa primećenih u priložima Slike dana 3 najčešće je korišćenje muškog roda u situacijama u kojima bi bilo primerenije koristiti i muški i ženski rod, ili isključivo ženski rod. U priložima na političke teme korišćenje muškog i ženskog roda ukazivalo bi na to da u političkom procesu učestvuju podjednako muškarci i žene, ili da tako treba da bude. Korišćenjem isključivo muškog roda (na primer, kada gradonačelnik Niša Zoran Perišić govori isključivo o „sugrađanima“, kada predsednik GO Palilula Boban Džunić pominje samo „kandidate“, ili kada novinarka, izveštavajući o rezultatima izbora, govori o stavovima „Nišlija“) sugerise se da su samo muškarci deo političkog procesa. Ovo simboličko brisanje žena ima konkretne posledice, jer shvatanje politike kao muškog domena obeshrabruje žene da se aktivnije uključe u političke tokove.

Nedoslednost u korišćenju rodno senzitivnog jezika za subjekte ženskog pola, koja ukazuje na nepostojanje uređivačke politike po tom pitanju, primetna je u prilogu o formiranju vlasti u Opštini Merošina (TV Belle amie, Slike dana 3, 07.05.2016). Voditelj predsednicu opštine najavljuje kao „predsednika“ i „kandidata“, dok je u prilogu potpisana kao „predsednica“.

Simboličko brisanje žena primenjuje se i na devojčice. U prilogu o projektu širenja tolerancije, koji se sprovodi u OŠ „Vuk Karadžić“ (TV Belle amie, Slike dana 3, 09.04.2016), govori se isključivo o „učenicima“. Slično tome, u prilogu posvećenom obeležavanju jubileja odreda izviđača „Lola“ (TV Belle amie, Slike dana 3, 04.06.2016), i pored većeg broja ženskih subjekata, o svima se govori kao o „izviđačima“. Na taj način devojčice uče da su određene aktivnosti i određene pozicije u društvu namenjene dečacima. Njihovo prisustvo u kolektivima postaje upitno kada se ženski rod za pripadnice ne koristi.

U prilogu u kome se čuje kako novinarka postavlja pitanja učenicima i učenicama koji su osnovnu školu završili sa najvećim uspehom (TV Belle amie, Slike dana 3, 13.06.2016), ona se obraća jednoj od učenica u muškom rodu: „ti si vukovac, đak generacije..“. Implikacija je da su najveći uspesi u školovanju rezervisani za dečake, iako to nije u skladu sa činjenicama.

Pored simboličkog brisanja žena, primetno je i njihovo „učićenje“, tako što se one u prilogu vide, a ne govore. U prilogu o seminaru u Regionalnoj privrednoj komori u Nišu (TV Belle amie, Slike dana 3, 17.04.2016),

moguće je videti veći broj žena koje učestvuju na seminaru, a vidi se i žena koja drži predavanje. Uprkos tome, o seminaru govori muškarac.

Vizuelno prikazivanje žena u stereotipnim ulogama i stereotipnih odnosa moći među polovima primetno je u nekim priložima. U dva priloga, žene su prikaza-

ne sa decom, kao primarne negovateljice u porodici. U prilogu o sletanju aviona koji će leteti na liniji Beograd – Njujork (TV Belle amie, Slike dana 3, 11.05.2016) žene su u ulozi stjuardesa, dok su muškarci piloti. Ovakvim načinima prikazivanja šalje se poruka o osobinama i zanimanjima koji priliče ženama.

2.3. Upotreba rodno senzitivnog jezika za subjekte i izvore ženskog pola

Upotreba rodno senzitivnog jezika U Slikama dana 3 TV Belle Amie izrazito je nedosledna, što ukazuje na nepostojanje uređivačkih standarda. Kao što je prikazano na **Grafiku 5**, na rodno senzitivnan način, tj. u ženskom rodu, potpisano je ili navedeno 44% ženskih subjekata; u muškom rodu, tj. rodno nesenzitivno, bio je potpisan 21% žena; a rodno neutralnim terminima ili imenima potpisano je 35% žena. Nedoslednost medija se najlakše primećuje prilikom potpisivanja zanimanja i funkcija žena. Na primer, neki ženski subjekti su potpisani kao „predsednik“ ili „direktor“, dok su drugi potpisani kao „predsednica“ ili „direktorka“. Ovo ukazuje na to da se o načinu potpisivanja subjekata ženskog pola odlučuje od slučaja do slučaja.

Kao što je navedeno u **Tabeli 17**, veći procenat ženskih subjekata nije potpisan kada govori, nego muških sub-

jekata. Takođe, veći procenat žena nego muškaraca potpisan je imenom i nazivom organizacije, institucije ili partije koju predstavljaju, što je rodno neutralna opcija. Među njima su predstavnice organizacija civilnog društva, predstavnice stranaka, ministarstava i stranih subjekata. U prilog pretpostavci da se u potpisivanju ženskih subjekata biraju opcije manjeg značaja govori i slučaj u kome je novinarka u prilogu ženu predstavila kao „načelnicu sektora za učenički i studentski standard u Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja“, ali je ona ipak potpisana samo imenom i nazivom institucije, kao „Marina Husanović, Ministarstvo prosvete“ (TV Belle amie, Slike dana 3, 13.06.2016).

U uzorku Slike dana 3 TV Belle Amie nije zabeležen ni jedan slučaj u kome je izvor, različit od subjekta, bila osoba, bilo muškog, bilo ženskog pola.

2.4. Govor subjekata o temama koje se tiču žena i o rodnoj ravnopravnosti

Subjekti su o temama koje se tiču žena ili o rodnoj ravnopravnosti govorili samo 4 puta u Slikama dana 3 TV Belle Amie. Uz nedoslednosti u pogledu korišće-

nja rodno senzitivnog jezika i mali broj subjekata ženskog pola, ovo ukazuje na nedostatak posvećenosti lokalne televizije poboljšanju položaja žena u društvu.

Prilikom glasanja na ponovljenim izborima u gradskoj opštini Medijana (TV Belle amie, Slike dana 3, 07.05.2016), nosilac liste SNS-a, Milan Krstić, naglasio je da su na toj listi kandidatkinje zastupljene sa 50%. Zastupljenost kandidatkinja na izbornim listama povećava njihovu mogućnost da dođu do pozicija odlučivanja. Ali, bilo bi značajnije da je Krstić najavio konkretne mere koje će kandidatkinje njegove stranke preduzeti u opštini Medijana kako bi se poboljšao položaj svih žena, a još bolje da je reč data nekoj od tih kandidatkinja.

U prilogu o letnjim poslovima i opasnostima koje se kriju iza oglasa (TV Belle amie, Slike dana 3, 04.06.2016), dve predstavnice organizacija civilnog društva, koje se bave problemom trgovine ljudima, posebno su istakle činjenicu da je prostitucija najčešći oblik trgovine ljudima. Katarina Jovanović iz organizacije ASTRA i Jelena Hrnjak iz organizacije ATINA pored upozorenja ponudile su i konkretne savete kako prepoznati opasne oglase i kako ih izbeći. Ovaj prilog je pozitivan primer gde se žene pojavljuju u ulogama ekspertkinja i bave se izuzetno važnom temom ljudskih prava, i to ženskih ljudskih prava.

U prilogu posvećenom uvođenju elektronskih baza podataka u institucije lokalne uprave (TV Belle amie, Slike dana 3, 23.06.2016), ministarka državne uprave Kori Udovički tvrdi da svako može da bude obučen da

koristi te baze podataka. Kako bi ovo ilustrovala, ministarka navodi: „Ako može moja mama od 83 godine da je potpuno kompjuterski pismena, mogu svi“. Iako je na prvi pogled ova izjava pozitivna, ona zanemaruje to da postoje ljudi koji nemaju uslove za kompjutersko opismenjavanje. Naročito malo uslova za to imaju starije žene, te je stoga ova izjava ministarke problematična, jer ne uzima u obzir realnost i socio-ekonomski položaj kategorije ljudi o kojima govori, u kojoj je njena majka, po svoj prilici, izuzetak.

Prilog o proslavi Vidovdana na Gazimestanu (TV Belle amie, Slike dana 3, 28.06.2016) sadrži izjavu rektora Prizrenske bogoslovije, Milutina Timotijevića, koji je rekao: „Neka je slava i hvala Knezu Lazaru, jer je postao etalon našeg naroda, za opredeljenje kome ćemo se dodeliti i kako ćemo živeti; jer je potrebno da budemo kako valja i da nas bude više. Ako nas nema ovde na zemlji, ako srpske majke ne budu rađale, neće nas biti ni pred vratima nebeskim“. U ovoj izjavi primetna je kombinacija nacionalizma i zagovaranja pronatalizma. Crkvena lica u našem pravoslavlju često u svojim izjavama pozivaju na rađanje (srpske) dece, uz osudu žena koje ne rađaju za propast nacije. Zadatak medija bi u takvim slučajevima bio da ove izjave stave u kontekst i da ih problematizuju. Međutim, mediji retko ili nikada ne propituju autoritet predstavnika Crkve i sadržaj njihovih izjava.

2.5. Rodni stereotipi u govoru subjekta

Eksplicitno prisustvo rodni stereotipa u govoru subjekata primećeno je u samo 4 slučaja, što je odraz činjenice da se teme koje se tiču žena skoro ne pojavljuju

u Slikama dana 3. Pored već pomenute izjave rektora Prizrenske bogoslovije, koja svakako spada i u ovu kategoriju, kao rodno stereotipnu zabeležili smo još jednu

izjavu crkvenog lica. U obraćanju povodom Uskrsa (TV Belle amie, Slike dana 3, 01.05.2016), patrijarh srpski Pavle naglašava da je „porodica domaća crkva“. Iako se ovim izrazom ukazuje na vrednost porodice u okviru religijskog pogleda na svet, kada se uzme u obzir rodna politika crkvene organizacije, poručuje se zapravo da i u porodici muškarci treba da upravljaju i vode glavnu reč, dok je za žene rezervisana vernost i poslušnost.

Jedan od načina na koji se umanjuje doprinos i značaj žena je korišćenje ličnih imena u situacijama u kojima je takva neposrednost neprimerena. Prilikom predizborne promocije Srpske napredne stranke u Boru (TV Belle amie, Slike dana 3, 09.04.2016), njen lider i premijer Srbije Aleksandar Vučić jednu od prethodnih govornica naziva „draga Studenka“. Kako je ceo prilog posvećen samo izjavi Aleksandra Vučića, mi ne možemo da znamo da li je „Studenka“ radnica neke od firmi u Boru, direktorka ili ekspertkinja za ekonomiju (jer je tema premijerovog obraćanja bila ekonomija). Kako identitet i zvanje ličnosti o kojoj se radi nisu poznati, ona ima jedino ulogu elementa retorike u političkom govoru stranačkog lidera.

Primer u kome subjekti ženskog pola govore o sebi u muškom rodu evidentiran je u prilogu posvećenom obeležavanju jubileja odreda izviđača „Lola“ (TV Belle amie, Slike dana 3, 04.06.2016), jednom od retkih u kome je više subjekata ženskog roda dobilo priliku da govori. Ali i pored toga, u ovom prilogu se žene simbolički brišu. Naime, u celom prilogu koristi se isključivo muški rod. Tako se prilog sa tri ženska i jednim muškim subjektom bavi isključivo „izviđačima“. I ženski subjekti o sebi govore u muškom rodu. Može biti da je to zbog toga što se izviđačka kultura smatra „deččkim“ hobijem. Želja za pripadanjem i ukorenjeno shvatanje da je muški rod bolji od ženskog dovode do situacija u kojima žene sebe označavaju odrednicama u muškom rodu.

REFERENCE

Global Media Monitoring Project. (2015). Serbia. Global Media Monitoring Project 2015. National report. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Serbia.pdf

Leaković, K., Stević, A., Stipović, J. (2015). Žene i muškarci u središnjim informativnim emisijama HRT-a, RTL-a i NOVE TV od 2009. do 2013.: glasovi nejednake vrijednosti. Preuzeto sa http://www.unizg.hr/rektorova/upload_2015/Leakovic_Stevic_Stipovic_zene%20i%20muskarci%20u%20sredisnjim%20informativnim%20emisijama.doc

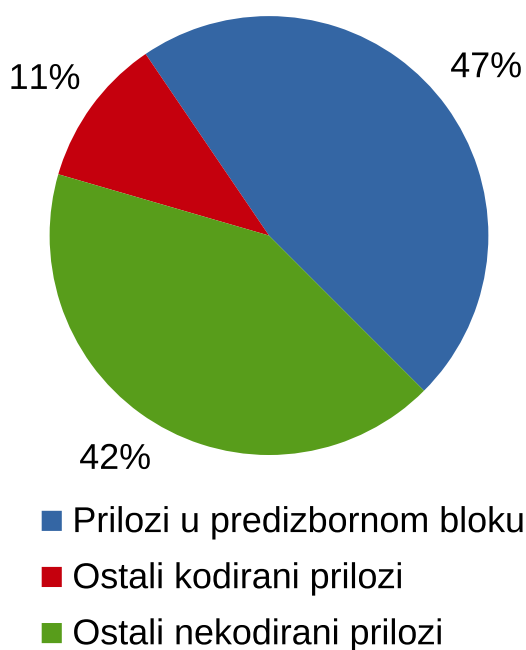
KANDIDATKINJE U CENTRALNOJ
INFORMATIVNOJ EMISIJI
DNEVNIK RADIO-TELEVIZIJE
SRBIJE U VREME PREDIZBORNE
KAMPANJE 2016. GODINE

Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić



1. Nalazi o zastupljenosti kandidatkinja na izborima 2016. godine u Dnevniku RTS-a

Uzorak za monitoring zastupljenosti i predstavljanja kandidatkinja na republičkim, pokrajinskim i lokalnim izborima u Srbiji 2016. godine činilo je 14 centralnih informativnih emisija Radio-televizije Srbije, koje su emitovane u toku poslednje dve nedelje predizborne kampanje, u periodu od 8. do 21. aprila 2016. godine, svakog dana u 19:30 sati. Jedinica analize bio je prilog. U 14 emisija analizirano je ukupno 288 priloga – svi prilozima u kojima se kao subjekt koji govori ili akter priloga, ili objekt o kome govori subjekt priloga, pojavljuje bar



Grafik 1: Procenat kodiranih priloga u emisijama Dnevnika RTS-a

jedna politički aktivna ili stranački opredeljena osoba, ili grupni politički subjekt u Srbiji. U tim priloziima kodirani su svi subjekti i objekti. Nisu kodirani prilozima iz bloka vesti o sportu i vremenske prognoze, osim kada se u njima pojavljuje neko od srpskih političara, kao ni prilozima u kojima nije bilo pojavljivanja političkih subjekata ili objekata. Od ukupnog broja svih priloga u emisijama Dnevnika, kodirano je 58% priloga, i to svi prilozima u predizbornom bloku (47%) i još 11% priloga van predizbornog bloka, budući da su se u njima pojavljivali srpski političari kao subjekt priloga ili objekt o kome subjekt govori, što je prikazano na **Grafiku 1**.

Prilozima su analizirani na osnovu kodnog lista, koji je konstruisan za potrebe monitoringa. Postavljene su dve hipoteze. Prva hipoteza postavljena na početku monitoringa medijske reprezentacije kandidatkinja na izborima 2016. u Srbiji tiče se njihovog udela u ukupnom broju kandidata koji se pojavljuju u vestima. U skladu sa nalazima prethodnog monitoringa medija u Srbiji u vreme predizborne kampanje 2008. godine (Valić Nedeljković, 2008), pretpostavili smo da će rezultati monitoringa pokazati da su se žene kao kandidatkinje u vestima RTS-a pojavile sa manjom zastupljenošću od 33% u ukupnom broju kandidata, dakle, manje od njihovog učešća na izbornim listama.¹ Druga hipoteza odnosila se na to da će među ženama, koje

¹ Nakon izmena Zakona o izboru narodnih poslanika iz 2011. godine, članom 40a propisano je da oba pola moraju biti reprezentovana na izbornim listama sa najmanje trećinom kandidata, i to tako da svaki pol mora imati bar jednog predstavnika na svaka tri mesta po redosledu na listi (Zakon o izboru narodnih poslanika, 2011). Identične odredbe postoje i u propisima koji regulišu izbore za Skupštinu AP Vojvodine (Pokrajinska skupštinska odluka, 2014) i lokalne izbore (Zakon o lokalnim izborima, 2011).

se pojavljuju kao kandidatkinje u predizbornom periodu u Dnevniku, biti najviše onih koje su na liderskim pozicijama u svojim partijama ili su na poziciji nositeljica izbornih lista. Ova pretpostavka postavljena je u odno-

su na prethodni nalaz da su predizborne kampanje u Srbiji „liderske“, pa su u njima najvidljivije osobe koje se nalaze na vodećim pozicijama. (Valić Nedeljković, 2008)

1.1. Odlike priloga u Dnevniku: rubrika, žanr, autor, povod, lokacija i tema priloga

Od ukupno 288 kodiranih priloga, 232 priloga emitovana su kao deo predizbornog bloka Dnevnika (sa natpisom „izbori 2016“), a 56 analiziranih priloga bilo je emitovano van predizbornog bloka. Podaci o rubrici u Dnevniku u kojoj su se pojavljivali politički subjekti, zajedno sa prikupljenim podacima o žanru priloga i povodu izveštavanja u prilogu, govore o uređivačkoj politici RTS-a u vreme predizborne kampanje. Dnevnik je pratio aktivnosti većeg broja učesnika na izborima u okviru predizbornog bloka, predstavljene kroz kratku formu vesti. Tako su, u skladu sa velikim brojem priloga u predizbornom bloku, najveći broj analiziranih priloga po novinarskom žanru činile vesti, izjave i saopštenja (251 prilog ili 87%). Duže forme nisu bile značajno zastupljene među analiziranim priložima, što znači da se u njima nisu često pojavljivali učesnici na izborima i akteri srpske politike.

U skladu sa očekivanjem, na osnovu podataka o tome da je novinarstvo u Srbiji visoko feminizovana profesija,² među autorima analiziranih priloga 245 (97%) bilo je ženskog pola, 8 (3%) muškog, a 3 priloga (1%) imali su dva ili više autora. Od ukupnog broja kodiranih priloga (288), u 50 njih autori/ke nisu bili potpisani, ali je

na osnovu tonskog pojavljivanja kodirano po polu još 18 autora/ki, ukupno 256.

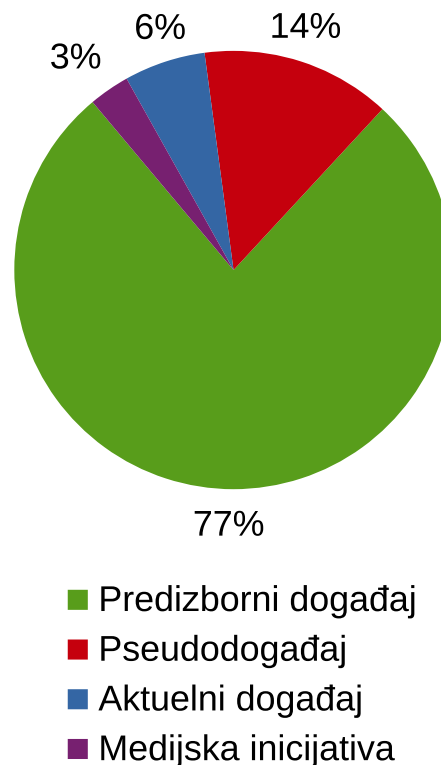
Kao povod izveštavanja u priložima (prikazan na **Grafiku 2**) najbrojniji su bili predizborni događaji (aktivnosti stranaka usmerene prema biračima), u 220 priloga ili 77%. Sledeći po učestalosti bio je „pseudodogađaj“ (usmeren prvenstveno prema medijima – konferencije za štampu, saopštenja, obilasci radova i drugi događaji kreirani zbog medijske promocije), u 40 priloga (14%). Aktuelni događaji bili su povod izveštavanja u 19 (6%) priloga, dok su se prilozima na teme koje su inicirali novinari ili urednici RTS-a u među kodiranim priložima u uzorku pojavili 8 puta (3%).

Podaci o lokaciji sa koje se izveštava u kodiranim priložima pokazali su da je to najčešće, u 113 priloga (39%), bio Beograd, zatim mesta u centralnoj Srbiji u 74 priloga (26%), Vojvodina (uključujući Novi Sad) u 38 priloga (13%), Sandžak u 16 priloga (6%) i Kosovo u 8 priloga (3%). Ostale lokacije bile su manje zastupljene.

Od 56 analiziranih priloga van predizbornog bloka vesti, najveći broj bio je na temu ekonomije, 21 prilog ili

² To je pokazalo istraživanje Global Media Monitoring Project-a iz 2015. godine (Seksizam vlada medijima u Srbiji, 2015).

38%, dok su ostale teme iz spiska od 20 tema u kodnom listu bile manje zastupljene ili nisu bile zastupljene u ovoj grupi priloga. Od 232 priloga u okviru predizbornog bloka, među 17 tema iz kodnog lista, ekonomija je takođe bila često zastupljena, i to u 32 priloga (14%), a zastupljenija od nje bila je jedino tema političkih protivnika i prethodne vlasti, u 52 priloga (23%). Po učestalosti slede prilozima o evrointegracijama i spoljnoj politici Srbije (20 priloga, odnosno 9%), a teme ljudskih i manjinskih prava, slobode medija i demokratije bile su prisutne u 18 priloga (8%), isto koliko i teme vezane za proceduralna pitanja u predizbornoj kampanji. Selo i poljoprivreda tema su 14 priloga (6%), a u isto toliko slučajeva pitanja političke ideologije. Ostale teme zastupljene su u 1-2% priloga u predizbornom bloku ili nisu zastupljene.



Grafik 2: Povod izveštavanja u Dnevniku RTS-a

1.2. Subjekti priloga: pol subjekta, stranačka identifikacija subjekta, političari i političarke, kandidati i kandidatkinje

Prva hipoteza postavljena na početku monitoringa medijske reprezentacije kandidatkinja na izborima 2016. u Srbiji tiče su se njihovog udela u ukupnom broju kandidata koji se pojavljuju u vestima. Pretpostavili smo da će rezultati monitoringa pokazati da su se žene kao kandidatkinje u vestima RTS-a pojavile sa manjom zastupljenošću od 33% u ukupnom broju kandidata, dakle, manje od njihovog učešća na izbornim listama. S obzirom na to da je reprezentacija žena kao kandidatkinja u skladu sa opštim načinom medijskog predstavljanja žena, iznećemo najpre podatke o polu i karakteristikama svih kodiranih subjekata.

Ukupan broj subjekata u kodiranim prilozima Dnevnika

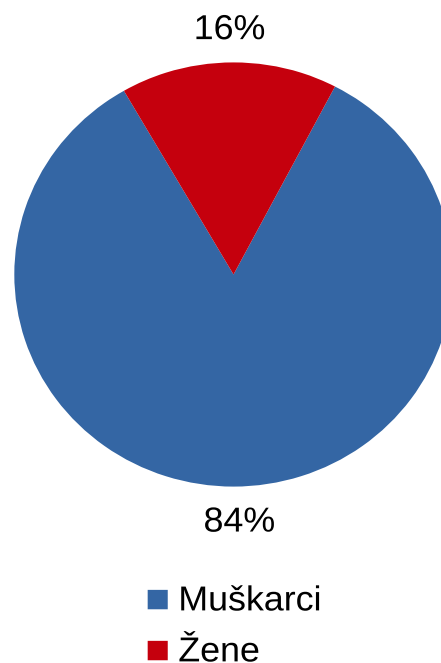
RTS-a bio je 400. Od toga je grupnih subjekata, kao što su stranke i Republička izborna komisija, bilo 32 (8%). Od osoba u ulozi subjekta priloga, 309 bilo je muškog pola i 59 ženskog (procenat zastupljenosti osoba po polu u ulozi subjekta priloga prikazan je na **Grafiku 3**).

Od ukupno 400 subjekata, u Dnevniku su se najčešće pojavile opozicione partije i njihovi predstavnici/e, kojih je bilo 181 ili 45%. Po zastupljenosti slede partije na vlasti, u 45 slučajeva ili 11%, a treći po zastupljenosti bio je predsednik tehničke vlade sa 22 pojavljivanja u prilozima u 14 monitorovanih emisija, odnosno 7%. U istom procentu pojavile su se institucije republičke izvršne vlasti i njihovi predstavnici/e. Izuzimajući strane

i međunarodne subjekte, kojih je bilo 8%, sve ostale kategorije domaćih subjekata pojavile su se u manje od 5% od ukupnog broja slučajeva. Velika zastupljenost opozicije posledica je uređivačke politike RTS-a u vezi sa formom predizbornog bloka, u kome je praćen u kratkoj formi veliki broj nastupa izbornih lista, na osnovu čega se stiče utisak o nastojanju da se omogući ravnomerna zastupljenost svim izbornim listama i njihovim kandidatima i kandidatkinjama. Analiza subjekata koji su se pojavili u priložima pokazala je, međutim, da predstavljanje političkih opcija koje su se nadmetale na izborima 2016. u Srbiji u Dnevniku zapravo nije bilo raznovrsno u meri u kojoj na takav zaključak navodi velika zastupljenost opozicionih partija. Predstavljanje opozicije bilo je raspodeljeno na veliki broj manjih stranaka, ali su se pojedine osobe i stranke pojavljivale više puta, i to predstavnici/ce manje afirmisanih partija i desnih političkih opcija. Predstavnici Nove stranke uopšte se nisu pojavili u Dnevniku u vreme predizborne kampanje. Partije na vlasti, posebno Srpska napredna stranka, bile su zastupljene u najvećem procentu.

Udeo polova među političkim subjektima koje smo posmatrali skoro je isti kao u ukupnom broju subjekata u Dnevniku. Zbog činjenice da nisu svi politički opredeljeni subjekti bili kandidati na izborima (npr. Boris Tadić je bio nosilac liste, ali ne i kandidat), ali su doprinosili vidljivosti partija kojima pripadaju, evidentirali smo tri kategorije subjekata: stranački identifikovane

subjekte, među kojima smo evidentirali osobe i stranke; političare/ke, kako stranačke, tako i nestranačke osobe; i same kandidate/kinje, tj. osobe koje su se nalazile na izbornim listama, na republičkom, pokrajinskom ili lokalnom nivou.



Grafik 3: Procenat subjekata po polu u Dnevniku RTS-a

Među stranački opredeljenim subjektima, od ukupno 282, pored 21 partije, bilo je 226 muškaraca i 35 žena. Podaci o zastupljenosti svih stranački opredeljenih osoba, čija je pripadnost stranci ili izornoj listi potpisana ili je bilo moguće utvrditi, prikazani su u **Tabeli 1**, a podaci o kandidatima i kandidatkinjama po strankama u **Tabeli 2**.

Stranačka identifikacija subjekta	Muškarci		Žene		Oba pola	
	broj	%	broj	%	broj	%
1. Srpska napredna stranka	53	20%	6	2%	59	23%
2. Socijalistička partija Srbije	17	7%	0	0%	17	7%
3. Demokratska stranka	14	5%	2	1%	16	6%
4. Socijaldemokratska stranka	6	2%	0	0%	6	2%
5. Liberalno-demokratska partija	7	3%	0	0%	7	3%
6. Srpska radikalna stranka	14	5%	0	0%	14	5%
7. Demokratska stranka Srbije	1	0%	5	2%	6	2%
8. Dveri	7	3%	0	0%	7	3%
9. Levica Srbije (Borko Stefanović)	13	5%	0	0%	13	5%
10. Dosta je bilo	10	4%	1	0%	11	4%
11. Jedinstvena Srbija	4	2%	0	0%	4	2%
12. Savez vojvođanskih Mađara	11	4%	3	1%	14	5%
13. Ruska stranka	5	2%	2	1%	7	3%
14. Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka (Zukorlić)	9	3%	0	0%	9	3%
15. Stranka demokratske akcije Sandžaka (Ugljanin)	8	3%	0	0%	8	3%
16. Srpsko-ruski pokret	8	3%	0	0%	8	3%
17. Zelena stranka	2	1%	0	0%	2	1%
18. Republikanska stranka	3	1%	0	0%	3	1%
19. Sodijskodemokratska partija Srbije (Rasim Ljajić)	2	1%	0	0%	2	1%
20. Zavetnici	0	0%	13	5%	13	5%
21. Liga socijaldemokrata Vojvodine (Nenad Čanak)	3	1%	0	0%	3	1%
22. Zajedno za Srbiju (Dušan Petrović)	0	0%	1	0%	1	0%
23. Pokret socijalista (Aleksandar Vulin)	1	0%	0	0%	1	0%
24. Za preporod Srbije (Slobodan Komazec)	11	4%	0	0%	11	4%
25. U inat – Složno za Srbiju	4	2%	0	0%	4	2%
26. Dijalog – Mladi sa stavom	10	4%	2	1%	12	5%
27. Lista Dveri – DSS (nestranački kandidati)	3	1%	0	0%	3	1%
UKUPNO	226	87%	35	13%	261	100%

Tabela 1: Broj i procenat stranački opredeljenih osoba po polu po strankama i izbornim listama u Dnevniku RTS-a

Stranačka identifikacija kandidata	Muškarci		Žene		Oba pola	
	broj	%	broj	%	broj	%
1. Srpska napredna stranka	36	16%	1	0%	37	16%
2. Socijalistička partija Srbije	16	7%	0	0%	16	7%
3. Demokratska stranka	13	6%	2	1%	15	7%
4. Socijaldemokratska stranka	1	0%	0	0%	1	0%
5. Liberalno-demokratska partija	7	3%	0	0%	7	3%
6. Srpska radikalna stranka	14	6%	0	0%	14	6%
7. Demokratska stranka Srbije	1	0%	5	2%	6	3%
8. Dveri	7	3%	0	0%	7	3%
9. Levica Srbije (Borko Stefanović)	13	6%	0	0%	13	6%
10. Dosta je bilo	10	4%	1	0%	11	5%
11. Jedinствена Srbija	4	2%	0	0%	4	2%
12. Savez vojvođanskih Mađara	11	5%	2	1%	13	6%
13. Ruska stranka	5	2%	2	1%	7	3%
14. Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka (Zukorlić)	9	4%	0	0%	9	4%
15. Stranka demokratske akcije Sandžaka (Ugljanin)	8	4%	0	0%	8	4%
16. Srpsko-ruski pokret	8	4%	0	0%	8	4%
17. Zelena stranka	2	1%	0	0%	2	1%
18. Republikanska stranka	3	1%	0	0%	3	1%
19. Sodiјaldemokratska partija Srbije (Rasim Ljajić)	1	0%	0	0%	1	0%
20. Zavetnici	0	0%	13	6%	13	6%
21. Liga sociјaldemokrata Vojvodine (Nenad Čanak)	3	1%	0	0%	3	1%
22. Zajedno za Srbiju (Dušan Petrović)	0	0%	1	0%	1	0%
23. Pokret sociјalista (Aleksandar Vulin)	1	0%	0	0%	1	0%
24. Za preporod Srbije (Slobodan Komazec)	10	4%	0	0%	10	4%
25. U inat – Složno za Srbiju	4	2%	0	0%	4	2%
26. Dijalog – Mladi sa stavom	10	4%	1	0%	11	5%
27. Lista Dveri – DSS (nestranački kandidati)	2	1%	0	0%	2	1%
UKUPNO	199	88%	28	12%	227	100%

Tabela 2: Broj i procenat kandidata po polu po strankama i izbornim listama u Dnevniku RTS-a

Kao političare, pored stranački opredeljenih osoba, identifikovali smo i osobe koje nisu članovi/ce partija. Od ukupno 400 subjekata u kodiranim priložima, 276 osoba (69%) evidentirano je kao političar/ka. U prilo-

zima emitovanim u predizbornom bloku, RTS je političare/ke dosledno potpisivao, u skladu sa profesionalnim standardom, imenom i prezimenom i nazivom partije ili liste, a van predizbornog bloka na druge na-

Političari/ke se pojavljuju kao predstavnici/ce	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Institucija republičke vlasti	48	17%	5	2%
Institucija lokalne vlasti	4	2%	2	1%
Pokrajinskih institucija	1	0%	0	0%
Kosovskih institucija	2	1%	0	0%
Državnih ekonomskih subjekata	0	0%	1	0%
Državne uprave i službi	1	0%	0	0%
Stranke na vlasti	41	15%	4	1%
Stranke u opoziciji	138	50%	24	9%
Drugo	5	2%	0	0%
UKUPNO	240	87%	36	13%

Tabela 3: Institucije/organizacije koje predstavljaju političari/ke u Dnevniku RTS-a

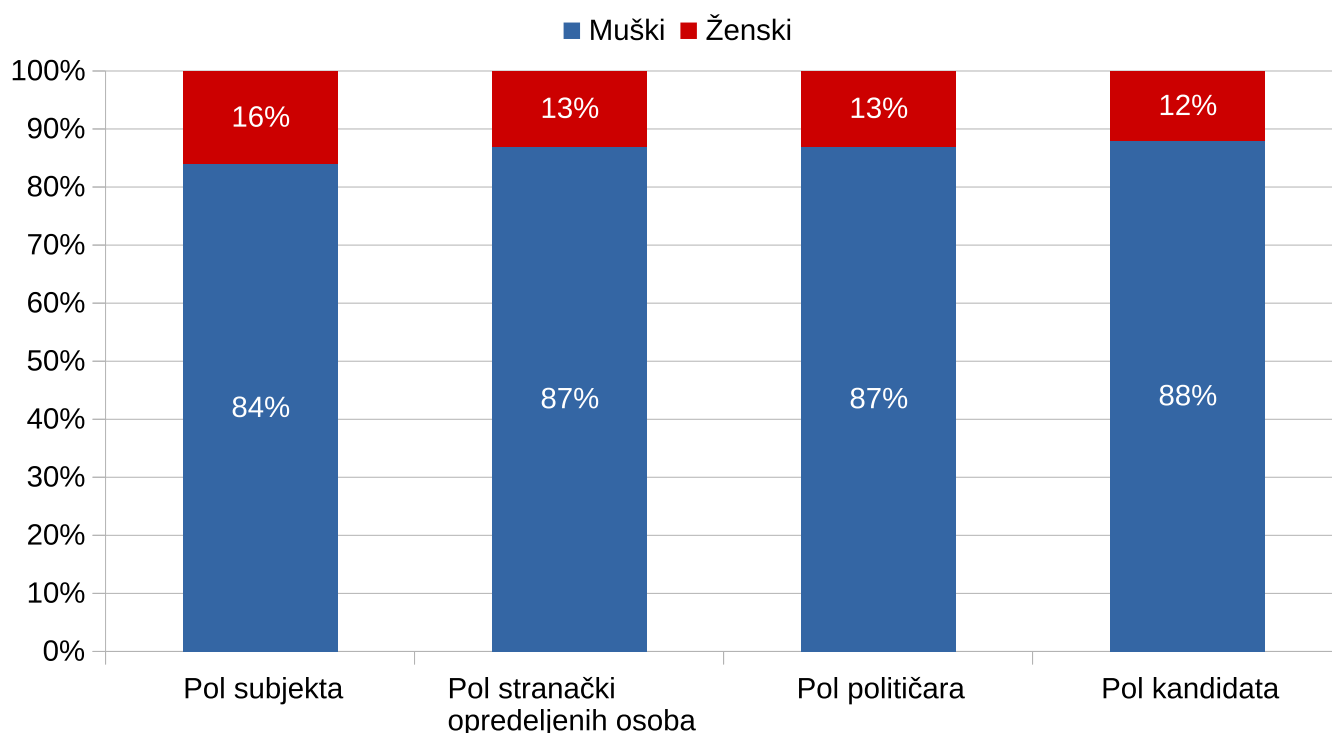
čine. Podaci o tome ispred koje institucije se pojavljuju političari/ke (što je određeno po potpisu ili oslovljavanju u prilogu), prikazani u **Tabeli 3**, pokazuju da samo dva načina potpisivanja odgovaraju pojavljivanju političara u predizbornom bloku (stranke na vlasti i stranke u opoziciji), dok se ostalih sedam načina potpisivanja pojavljuje van predizbornog bloka. Od svih političara u predizbornom bloku se pojavljuje 207 (75%), a van predizbornog bloka se pojavljuje 69 političara/ki (25%). Političari i političarke koji se pojavljuju van predizbornog bloka gotovo su bez izuzetka predstavnici vlasti, najviše republičke (ukupno 19%), a zatim ostalih nivoa vlasti i javnog sektora (ukupno 4%). RTS, kao javni medijski servis Srbije, mora da prati aktivnosti političara na vlasti i to je doprinelo pojavljivanju političara iz vladajućih partija van predizbornog bloka. U okviru predizbornog bloka Dnevnika zastupljen je najveći broj političara/ki iz opozicionih partija, 162, ali, kao što vidimo u **Tabeli 1**, radi se o velikom broju malih partija, od kojih većina na izborima nije ušla u Parlament. Nasuprot tome, osoba koje su članovi/ce SNS-a među subjektima bilo je 59 (53 muškarca i 6 žena), što čini

23% od svih stranački opredeljenih subjekata, a zastupljenosti SNS-a doprinele su, pored toga, i ličnosti koje formalno nisu članovi/ce stranke, ali učestvuju u vlasti.

Kada se posmatraju osobe koje su bile kandidati i kandidatkinje na izborima 2016. na svim nivoima, utvrđeno je da ih je bilo ukupno 227, 199 (88%) muškog pola i 28 (12%) ženskog. Ovim je potvrđena prva hipoteza, da su se žene kao kandidatkinje u vestima RTS-a pojavile sa manjom zastupljenošću od njihovog učešća na izbornim listama. Podaci o procentualnoj zastupljenosti muškaraca i žena u ukupnom broju osoba koje su bile subjekti u priložima, među stranački identifikovanim osobama, među osobama koje su identifikovane kao političari/ke, i u ukupnom broju kandidata, dati su uporedno u **Tabeli 4**. Isti podaci prikazani su na **Grafiku 4**.

	Subjekata		Stranački opredeljenih osoba		Političara		Kandidata	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Muški pol	309	84%	226	87%	240	87%	199	88%
Ženski pol	59	16%	35	13%	36	13%	28	12%
UKUPNO	368	100%	261	100%	276	100%	227	100%

Tabela 4: Broj i procenat subjekata, stranački opredeljenih osoba, političara i kandidata po polu u Dnevniku RTS-a



Grafik 4: Procenat subjekata, stranački opredeljenih osoba, političara i kandidata po polu u Dnevniku RTS-a

Dakle, utvrdili smo da su žene kao kandidatkinje na izborima još manje vidljive u Dnevniku nego što su zastupljene na listama. U vestima ih ima u sličnom procentualnom udelu, čak nešto manjem, nego što ima žena među svim subjektima, članovima stranaka i političarima. Nedostatak vidljivosti kandidatkinja u medijima u toku predizborne kampanje znači da dominantna percepcija javnosti o politici kao zanimanju kojim se bave muškarci nije dovedena u pitanje, već je reprodukovana. Medijska vidljivost kandidatkinja, koja je niža od zakonom određene zastupljenosti žena na izbornim listama, govori i o tome da zakonski propisi nisu dovoljni. Potrebno je da same partije i izborne liste, kao i urednici/ce i novinari/ke koji izveštavaju o

predizbornim aktivnostima promovišu vidljivost žena biračkom telu, u kome polovinu čine žene.

Druga hipoteza koja je postavljena u monitoringu odnosila se na to da će među ženama koje se pojavljuju kao kandidatkinje u predizbornom periodu u Dnevniku biti najviše onih koje su na liderskim pozicijama u svojim partijama ili su na poziciji nositeljica izbornih lista. Ova pretpostavka postavljena je u odnosu na raniji nalaz da su predizborne kampanje u Srbiji „liderske“, pa su u njima najvidljivije osobe koje se nalaze na vodećim pozicijama. Ova hipoteza je takođe potvrđena. Kao što pokazuje **Tabela 5**, samo dve kandidatkinje, Milica Đurđević, druga na listi Zavetnika, i Sanda Rašković Ivić,

Kandidatkinja	Stranka	Broj pojavljivanja
Milica Đurđević	Zavetnici	13
Sanda Rašković Ivić	Demokratska stranka Srbije	5
Milena Pavlović	Ruska stranka – Slobodan Nikolić	2
Elvira Kovacz	Savez vojvođanskih Mađara	1
Anita Tot	Savez vojvođanskih Mađara	1
Natalija Bužek	Dijalog – Mladi sa stavom	1
nepotpisana kandidatkinja	Dosta je bilo	1
Gordana Čomić	Demokratska stranka	1
Vesna Prčić	Demokratska stranka	1
Jelena Jekić	Zajedno za Srbiju	1
Jasna Avramović	Srpska napredna stranka	1

Tabela 5: Kandidatkinje koje su se pojavile u Dnevniku RTS-a

nositeljica liste DSS-a u koaliciji sa Dverima, pojavile su se ukupno 18 puta, što potvrđuje da je u okviru malog broja kandidatkinja koje se pojavljuju u vestima u toku predizborne kampanje bilo najviše žena koje su na liderskim pozicijama u svojim partijama ili su nositeljice izbornih lista. Oko ove dve žene bila je koncentrisana medijska vidljivost kandidatkinja. Pored toga što su dve najzastupljenije kandidatkinje visoko pozicionirane u svojim partijama i na izbornim listama, karakteristično za predizbornu kampanju 2016. bilo je i to što su one predstavljale partije i koalicije na desnoj strani političkog spektra. Ovo je od značaja za preovlađujuće stavove koje su kandidatkinje zastupale, naročito u pogledu položaja žena i rodne ravnopravnosti. Značajno je naglasiti da su urednici/e RTS-a odlučili da aktivnosti jedne od ove dve kandidatkinje, Milice Đurđević, prate u gotovo svim emisijama (13 od 14), bez obzira na to što je ona predstavljala listu Zavetnici, koja kao politička opcija nije bila afirmisana do ovih izbora i koja, uprkos velikoj zastupljenosti u predizbornoj kampanji u Dnevniku, nije prešla cenzus.

Osim poslednje tri, sve kandidatkinje bile su na listama na republičkom nivou (udeo kandidata po polu po nivou vlasti na kome su učestvovali na izborima prikazuje **Tabela 6**). One su se pojavile i obratile biračkom telu u okviru predizbornog bloka, a bile su potpisane kao i svi ostali predstavnici stranaka u predizbornom bloku, imenom i prezimenom i strankom koju predstavljaju (osim nepotpisane kandidatkinje pokreta Dosta je bilo). Poslednje tri kandidatkinje pojavile su se u priložima van predizbornog bloka i bile su potpisane kao funkcionerke na lokalnu. Vesna Prčić bila je kandidatkinja u pokrajini, a Jelena Jekić i Jasna Avramović, gradonačelnica Smedereva, bile su kandidatkinje na lokalnim izborima. Zorana Mihajlović, ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture u Vladi Srbije i članica SNS-a, pojavila se u uzorku 5 puta, ali nije bila kandidatkinja na izborima. U dva slučaja, u kojima nismo mogli sa sigurnošću da utvrdimo da li se radilo o kandidatkinjama, u pitanju su bile žene iz Saveza vojvođanskih Mađara i sa liste Dijalog – Mladi sa stavom.

	Muškog pola		Ženskog pola		Oba pola	
Kandidati na republičkom nivou	183	81%	25	11%	208	92%
Kandidati na lokalnom nivou	7	3%	2	1%	9	4%
Kandidati na pokrajinskom nivou	9	4%	1	0%	10	4%
UKUPNO	199	88%	28	12%	227	100%

Tabela 6: Kandidati po polu i nivoima vlasti u Dnevniku RTS-a

1.3. Objekti o kojima su subjekti govorili i karakter kampanje

U svim analiziranim priložima registrovano je ukupno 603 objekta o kojima su govorili subjekti priloga. Od tog broja, velika većina objekata bili su grupni objekti (organizacije i institucije) i apstraktni pojmovi (proces, projekti), a samo u 43 slučaja govorilo se o osobama muškog pola (7% objekata) i u jednom slučaju o osobi ženskog pola. Osobu ženskog pola pomenuo je premijer Vučić u pozitivnom kontekstu, a radi se o Svetlani Božić Krajinčanić, novinarki Radio-televizije Vojvodine, koja je kažnjena smanjenjem plate zbog pitanja premijeru, što je on ocenio nepotrebnim. Od 43 objekta muškog pola, 18 puta se govorilo o predsedniku tehničke Vlade, Aleksandru Vučiću. Među objektima je bilo i 27 kandidata o kojima se govorilo, koji su svi muškog pola i kandidati na republičkom nivou, i u tom broju je sa pomenutih 18 pojavljivanja učestvovao Aleksandar Vučić.

Među objektima o kojima su subjekti priloga govorili, kao najbrojniji su evidentirani strani i međunarodni subjekti (81), institucije republičke izvršne vlasti i opozicione partije (po 55), privatni ekonomski subjekti (50) i partije na vlasti (31). Stranačku pripadnost objekta bilo je moguće odrediti u ukupno 90 slučajeva, od čega je najviše bila zastupljena Srpska napredna stranka, sa 31 pojavljivanjem (34%).

Od svih registrovanih objekata, 60% je bilo vrednovano pozitivno, 23% negativno, 11% neutralno, a 6% i pozitivno i negativno. U govoru o 345 objekata u okviru predizbornog bloka, o 71% se govorilo u kontekstu kampanje, a o 29% u kontekstu anti-kampanje. Prema tome, predizborna kampanja, kako je prikazivana u Dnevniku RTS-a, može se oceniti kao pretežno pozitivna, jer su političke poruke učesnici na izborima formulisali većinom u pozitivnoj formi, promovišući svoja opredeljenja, dok je u manjem delu bilo političkih poruka u vidu antikampanje, usmerenih protiv političkih protivnika ili prethodnih vlasti. Nije bilo govora mržnje o osobama ženskog pola, mada su o ženskoj osobi subjekti govorili samo jednom. U ukupnom broju objekata (603) oštra retorika prema političkim protivnicima zabeležena je 4 puta: političkim protivnicima, i posebno Borisu Tadiću i Čedomiru Jovanoviću na predizbornim mitinzima hapšenjem je pretio Vojislav Šešelj, a na mitingu Srpske napredne stranke o neimenovanim političkim protivnicima govorio je sa prizvukom kriminalizacije Aleksandar Vučić.

2. Nalazi o predstavljanju kandidatkinja na izborima 2016. godine u Dnevniku RTS-a

Pojedina pitanja u kodnom listu služila su da se identifikuju priloge čija sadržina govori o načinu prikazivanja žena i kandidatkinja u Dnevniku RTS-a u vreme predizborne kampanje. Posebno su identifikovani svi prilozima u kojima subjekt govori o problemima žena i rodnoj ravnopravnosti i u kojima su u govoru subjekta prisutni rodni stereotipi. Za priloge u predizbornom bloku evidentirano je ko govori i ko se pojavljuje u slici i da li je pojavljivanje žena i muškaraca rodno stereotipno.

Za subjekte ženskog pola evidentirana je upotreba rodno senzitivnog jezika. Kada se analizira sadržaj priloga koji se bave ženama ili u kojima se pojavljuju kandidatkinje, dolazimo do zaključka da su teme rodne ravnopravnosti veoma slabo zastupljene, dok su stereotipna shvatanja uloge žena u društvu česta u govoru o ženama i prate pojavljivanje žena u kontekstu predizborne kampanje.

2.1. Pojavljivanje kandidatkinja i teme priloga

Kao što su kvantitativni nalazi pokazali, u 14 emisija Dnevnika iz poslednje dve nedelje predizborne kampanje 2016. pojavilo se ukupno 227 kandidata, od čega je 199 (88%) bilo muškog pola, a 28 (12%) ženskog. Kao što je prikazano u **Tabeli 5**, 11 žena se pojavilo među kandidatkinjama, i to 8 kandidatkinja po jedan put, jedna kandidatkinja dva puta, a najčešće su se pojavljivale Sanda Rašković Ivić iz Demokratske stranke Srbije (5 puta) i Milica Đurđević iz Zavetnika (13 puta). Oko samo dve kandidatkinje bila je koncentrisana medijska vidljivost kandidatkinja u Dnevniku. Kao što smo pretpostavili u drugoj hipotezi, u pitanju su žene koje su na liderskim pozicijama i nositeljice su lista partija i koalicija. Pored toga što su na liderskim pozicijama, kandidatkinje koje su se najviše pojavljivale predstavnice su političkih opcija na desnoj strani političkog spektra. Ovi podaci ukazuju na to da uređivačka politika RTS-a nije suštinski doprinela ravnopravnoj medijskoj zastupljenosti političkih opcija i njihovih kandidat-

kinja na izborima 2016. godine.

Tri kandidatkinje pojavile su se van predizbornog bloka: Vesna Prčić, kandidatkinja Demokratske stranke na pokrajinskom nivou, pojavila se kao funkcionerka lokalnog javno-komunalnog preduzeća; Jelena Jekić, kandidatkinja Zajedno za Srbiju na lokalnom nivou, kao lokalna funkcionerka; i Jasna Avramović, kandidatkinja SNS-a na lokalnom nivou, kao gradonačelnica Smedereva.

Kandidatkinje su govorile u priložima van predizbornog bloka vesti dva puta o ekonomskim temama i jedanput o komunalnim temama. U okviru predizbornog bloka vesti, u priložima su kandidatkinje izložile svoje stavove, tj. stavove stranaka koje predstavljaju, na sledeće teme: ljudska prava (manjine, osetljive grupe, demokratija, sloboda medija); poljoprivreda i selo; ekonomija, investicije i radna mesta; evrointegracije i spoljna politika Srbije; politički protivnici i

prethodna vlast; pitanja iz prošlosti (istorije); politička i ideološka pitanja, i druge teme.

Najveći broj pojavljivanja kandidatkinje Milice Đurđević, koja je bila nositeljica izborne liste „Za slobodnu Srbiju – Zavetnici – Milica Đurđević“ i druga na toj listi, najinteresantniji je nalaz. Ona se pojavila skoro svakodnevno u toku monitorovanog perioda (14 dana uoči predizborne tišine), osim u predizbornom bloku 11.04.2016. Ovo je istovremeno rezultat uređivačke politike RTS-a, koja je dala prostor ovoj listi, i odluke ove izborne liste da nastupi sa kandidatkinjom na čelu. Do tada javnosti skoro nepoznata politička opcija, koja bez obzira na redovno pojavljivanje u predizbornom bloku Dnevnika nije prešla cenzus na izborima, bila je vidljivija biračima u predizornoj kampanji od mnogih značajnijih i etabliranih izbornih lista.

Velika zastupljenost kandidatkinje Zavetnika uticala je na to da je ona mogla da iznese stavove o većem broju tema, a prezentovala je i konzervativna shvatanja o ulozi žena u društvu. Ona se najčešće bavila političkom i partijskom problematikom, kao što je angažman i karakter buduće vlade, obračun sa trenutnom vlašću, predvođenom SNS-om, ali i prethodnim „izdajničkim“ vlastima. Dotakla se tema vezanih za ekonomiju, poljoprivredu, zaštitu životne sredine i prošlost (na primer, u poseti rodnom mestu Stevana Sinđelića). Ona se obratila pre svega socijalno ugroženim grupama

– ratnim veteranima iz ratova devedesetih, osobama koje su zapale u dužničko „ropstvo“ uzimanjem kredita u švajcarskim francima, nezaposlenima koji su ostali bez posla posle „pljačkaških“ privatizacija. U prilogu od 19.04.2016. godine, kandidatkinja Đurđević je posetila porodicu Dikić sa Novog Beograda, koja je toga dana trebalo da bude proterana iz stana u kome živi zbog nagomilanih dugova, i rekla da „...odnos države prema porodici Dikić pokazuje da državi nije stalo do socijalno ugroženih porodica“. Iako su ova kandidatkinja i njena izborna lista identifikovali probleme socijalno ugroženih kategorija stanovništva, oni su manje nudili konkretne predloge za rešenje tih problema.

U prilogu od 18.04.2016. kandidatkinja Milica Đurđević izložila je stav o poboljšanju položaja žena, koji karakteriše konzervativan diskurs o ovoj problematici. Lista „Zavetnici“ zalaže se da žene budu poštovane u skladu sa tradicijom, a Đurđević naglašava da je žena stub društva i porodice i akterka promena koje njena opcija predlaže. Međutim, ona opravdava značajnu ulogu žena navodeći narodnu poslovicu „Muškarac jeste glava, ali je žena vrat“, i tako se jasno opredeljuje za shvatanje uloge žene koje nije u duhu rodne ravnopravnosti, već je u skladu sa tradicionalnim lociranjem žene u porodičnu sferu. Iako je žena u toj sferi poštovana, od nje se ne očekuje da bude ravnopravna učesnica u javnoj sferi, nego da u tome podržava muškarca, kao „glavu“ porodice.

2.2. Pojavljivanje žena i muškaraca u prilogu u predizbornom bloku

Za sve priloge u okviru predizbornog bloka evidentirali smo da li u celini priloga govori više muškaraca,

više žena, ili jednak broj, kao i ko se pojavljuje u slici. U prilogima u kojima se pojavljuju kandidatkinje u

predizbornom bloku, u 23 slučaja u prilogu govori samo žena, a u 2 slučaja žena i muškarac, tj. jednak broj. Kao što je već rečeno, ostale tri kandidatkinje su se pojavile u prilogima van predizbornog bloka. Kada se radi o kandidatima koji su se pojavili u predizbornom bloku, njih 160 se pojavilo u prilogu u kome su govorili samo muškarci, a u pomenuta dva slučaja u prilogu je govorio jednak broj, tj. muškarac i žena (u pitanju su predstavljanja lista „Dosta je bilo“ i „Dveri – DSS“).

Na pitanje „Ko se pojavljuje u slici?“ u prilogu u predizbornom bloku, dobijeni su nešto drugačiji rezultati. U prilogima u kojima se pojavljuju kandidati, više muškaraca pojavljuje se u slici u 63% slučajeva, a približno isti broj žena i muškaraca u 37%. U prilogima u kojima se pojavljuju kandidatkinje, u slici je više žena u 28%, više muškaraca u 8%, a približno isti broj u 64% slučajeva. Približno isti broj žena i muškaraca evidentiran je i u prilogima u kojima se vide veliki predizborni skupovi u kojima ne preovlađuje vidljivo jedan pol.

Rodni stereotipi u pojavljivanju muškaraca i žena u predizbornom bloku primećeni su u 5 slučajeva. U prilogu o Levici Srbije (RTS, Dnevnik, 12.04.2016.), u kome Borko Stefanović naglašava radničku orijentaciju svoje stranke, vidi se kako on pomaže muškarcu prilikom izvođenja radova na krovu. Na taj način je radnik

stereotipno prikazan kao muškarac sa čekićem, dok žene kao radnice nisu prikazane. U naredna dva primera (RTS, Dnevnik, 14.04.2016.) žene prestaju biti simbolički brisane i zaista i faktički ne postoje. Na skupu Bošnjačke demokratske zajednice Sandžaka, kao i na skupu SDA Sandžaka, u malobrojnoj publici moguće je primetiti svega par žena. Iz toga se može zaključiti da se ove dve partije ne obraćaju ženama, te stoga one ne dolaze na njihove skupove, ili da se u toj sredini učešće u politici smatra muškom nadležnošću.

Na mitingu koalicije okupljene oko Socijalističke partije Srbije u Jagodini (RTS, Dnevnik, 17.04.2016.), prilikom govora Dragana Markovića Palme, iza njega je vidljiva grupa mladih ljudi, u kojoj preovlađuju devojke, identično obučene, čija uloga na mitingu nije jasna. Kada se one posmatraju u kontrastu sa prvim redom posetilaca skupa, gde se vide muškarci u odelima, stiče se utisak da ove devojke služe više kao vizuelno pomagalo ili dekoracija, a manje kao učesnice političkog procesa. Prilog o akciji izborne liste „Dijalog – Mladi sa stavom“ (RTS, Dnevnik, 19.04.2016.) još jednom demonstrira stereotip o ženama kao ukrasu ili dekoru na političkim skupovima. Naime, u prilogu vidimo nekolicinu mladih predstavnika izborne liste kako izvode akciju, dok dve predstavnice stoje sa strane držeći transparent.

2.3. Potpisivanje kandidatkinja i govor o problemima žena i rodnoj ravnopravnosti

U najvećem broju slučajeva, 24 puta, kandidatkinje su potpisane rodno neutralno – imenom ili neutralnim terminima. Jedna kandidatkinja u predizbornom bloku nije bila potpisana. U predizbornom bloku Dnevnika

RTS-a svi predstavnici/e stranaka potpisivani su imenom, prezimenom i strankom koju predstavljaju, a funkcije u okviru stranaka nisu navođene. Tri kandidatkinje koje su se pojavile van predizbornog bloka

bile su potpisane rodno senzitivno (Vesna Prčić, direktorka JKP „Pogrebno“ Subotica; Jelena Jekić, načelnica odeljenja za urbanizam, Šabac; Jasna Avramović, gradonačelnica Smedereva). Od svih subjekata ženskog pola, u muškom rodu bilo je potpisano 6 žena.³

Od ukupnog broja kandidata (199), njih 180 se pojavljuje u slici i tonu, 1 samo tonski, 9 kandidata samo u slici, a 9 se ne pojavljuje u prilogu. Svih 28 kandidatkinja pojavljuje se u slici i tonu. Podatak o prosečnom trajanju govora kandidata i kandidatkinja govori o tome da kandidati u proseku govore duže od kandidatkinja (21,09 naspram 15,82 sekundi).

Subjekti su u priložima govorili o temama koje se tiču žena i o rodnoj ravnopravnosti ukupno 8 puta, od čega su se ove teme pojavile u saopštenjima stranaka 2 puta, a 4 puta su o njima govorili muškarci, od kojih su 3 kandidati, i dva puta kandidatkinje. Pored toga što forma predizbornih priloga u Dnevniku RTS-a, koja je bila kratka i sadržala najčešće samo jednu izjavu, nije dozvolila da se programi stranaka o ovim temama detaljnije elaboriraju, radi se i o tome da same stranke i kandidati i kandidatkinje nisu posvetili pažnju ovim pitanjima.

U prilogu van predizbornog bloka o promociji sistema za prevenciju nasilja u porodici (RTS, Dnevnik, 14.04. 2016.) ministar pravde Nikola Selaković objasnio je da će preventiva eskalacije nasilja u porodici biti pobošljana primenom GPS uređaja, koji nose i žrtva i nasilnik i koji

automatski šalje signal nadležnim organima i žrtvi da je nasilnik prekršio zabranu prilaska. Kako u Srbiji svake godine veliki broj žena strada kao žrtve nasilja u porodici, ovakav sistem može doprineti njihovoj zaštiti. Svejedno, nije jasno da li će primena tehnologije biti praćena i boljom saradnjom pravosuđa, policije i centara za socijalni rad, kao ni to kako bi nošenje GPS uređaja uticalo na svakodnevni život žrtve. U prilogu nisu konsultovane organizacije koje se bave zaštitom žrtava nasilja u porodici, niti su prisutne same žene kojih se ova mera tiče.

U okviru predizbornog bloka, prilikom predstavljanja kandidata i kandidatkinja, Saša Radulović, ispred pokreta „Dosta je bilo“, naglašava da na njihovoj listi u prvih sto mesta ima 50% žena (RTS, Dnevnik, 15.04. 2016.). Problem je što Radulović tom prilikom koristi samo muški rod, tako da i žene naziva „kandidatima“. Pritom on ne obrazlaže kako će se kandidatkinje te liste boriti za prava žena u Skupštini. U nedostatku promocije bilo kakvog eksplicitnog programa vezanog za prava žena ili rodnu ravnopravnost, ne može se tvrditi da će prisustvo kandidatkinja na izbornoj listi doprineti poboljšanju položaja žena u Srbiji.

Još jedan prilog u kome kandidati ili kandidatkinje posvećuju pažnju ženama ili rodnoj ravnopravnosti bio je prilog o „porodičnoj šetnji“, koju je u Novom Sadu organizovala izborna lista Dveri – DSS (RTS, Dnevnik, 16.04.2016.). Boško Obradović ispred Dveri obećava pre svega zaštitu trudnica, svodeći prava žena na prava

³ Zanimljiv je primer u kome je žena potpisana kao „sekretar za imovinsko-pravne poslove“. Moguće je da su autori priloga smatrali da je „sekretarica“ najlogičniji ženski oblik zanimanja „sekretar“. Dok muški rod zanimanja (sekretar) u hijerarhiji bilo kog preduzeća označava osobu na poziciji moći, ženski rod (sekretarica) označava osobu sa manje moći i na nižoj poziciji u organizacionoj hijerarhiji, tako da se radi o dva različita zanimanja. Zbog toga se može preporučiti da se za funkciju „sekretar“ koristi ženski oblik „sekretarka“.

trudnica. Za razliku od njenog koalicionog partnera, Sanda Rašković Ivić ispred Demokratske stranke Srbije, takođe u Novom Sadu (RTS, Dnevnik, 17.04.2016.), ističe da je njen zadatak u Parlamentu da se bori za suštinsku ravnopravnost žena, za radna mesta, zdravlje i obrazovanje žena, kao i za žensko preduzetništvo. Iako nije predstavljen konkretan predlog mera (možda zbog ograničenog prostora koji RTS ustupa političkim opcijama u predizbornom bloku), ovo je primer da je kandidatkinja izričito navela da se bori za ravnopravnost žena, a da pritom žena nije svedena na biološku funkciju majke.

Slično Dverima, Zavetnici zastupaju tradicionalne stavove u pogledu uloge žena u društvu (RTS, Dnevnik, 18.04.2016.). Milica Đurđević označava žene kao stub društva i traži da budu poštovane „u skladu sa tradicijom“. Međutim, iako su žene u nekim funkcijama i u porodičnom domenu tradicionalno „poštovane“, deo tradicionalnog odnosa prema ženama su i nasilje, tretiranje žene kao svojine i predstava o nižoj vrednosti žena. Tradicionalno, od žena se očekuje da ostanu u privatnoj sferi i bez uticaja na politička dešavanja. Đurđević ovo potvrđuje time što završava svoju izjavu poslovičom: „Muškarac jeste glava porodice, ali je žena vrat“. Dakle, od žena se očekuje da u javnom životu učestvuju preko muškaraca kao predstavnika. U istom izdanju Dnevnika ženama se bavila i Republikanska stranka. Uz sliku nepotpisanog predstavnika ove partije, navedeno je da se, između ostalog, ona bori i za „prava trudnica“. Time su žene još jednom, kao i u izlaganju Boška Obradovića, svedene na biološku funkciju majke.

Govoreći na mitingu Srpske napredne stranke u Novom Pazaru (RTS, Dnevnik, 19.04.2016.), Aleksandar Vučić je najavio otvaranje nove fabrike tekstila i posebno

istakao da će u njoj biti zaposlene uglavnom žene. U ovom predizbornom obećanju istaknuta je potreba za zapošljavanjem žena. Međutim, loše plaćeni i nisko kvalifikovani poslovi u tradicionalno „ženskoj“ industriji neće značajno doprineti ekonomskom osnaživanju žena na tržištu rada, gde je nezaposlenost velika, a radna snaga jeftina.

U prilogu o skupu Zelene stranke (RTS, Dnevnik, 20.04.2016.) tema je rodna ravnopravnost. Vidi se kako na predizbornom skupu neimenovana predstavnik Zelene stranke drži govor, a novinarka prenosi izjavu da u agendi Zelene stranke od 100 tačaka rodna ravnopravnost zauzima bitno mesto. Takođe se naglašava da njen program predviđa da proporcionalna zastupljenost polova mora da postoji na mestima donošenja političkih odluka, u medijima, školstvu i privredi. Detalji programa se ne navode, ali je činjenica da ova izjava ne svodi žene na porodicu i ulogu majke.

Pored toga što su problemi žena i rodna ravnopravnost tema u svega osam priloga, još je upečatljiviji podatak da se u tri od tih osam priloga o ženama govori isključivo u kontekstu porodice i rađanja. Žene kao učesnice u javnom životu i političkom procesu gotovo da nisu prisutne, ni kao subjekti, ni kao objekti medijskog govora u Dnevniku.

U jedinom slučaju u kome je objekat o kome je subjekt govorio bila osoba ženskog pola korišćen je rodno senzitivni jezik. Pored toga što su podaci pokazali da žene i pitanja koja se tiču položaja žena skoro da i ne postoje kao predmeti govora, rodni stereotipi u govoru subjekata, posebno kandidata i kandidatkinja, ilustruju da se žene, onda kada se pominju, najčešće pominju u kontekstu porodice.

U monitorovanom uzorku eksplicitna upotreba rodnih stereotipa u govoru primećena je u pet slučajeva. Kandidat Muamer Zukorlić ispred Bošnjačke demokratske zajednice u poseti Sjenici i okolnim selima (RTS, Dnevnik, 16.04.2016.), govoreći o pomirenju, od koga, kako kaže, „ne odustaju“, naglašava da neće odustati dok ne pomire „zadnju dvojicu ljudi“ u Sandžaku. Ovo se može protumačiti tako da se ne odnosi na žene, već samo muškarce, dok žene ostaju nevidljive u političkom diskursu.

Na sličan način žene čini nevidljivim i kandidat Dragan Marković Palma (Jedinstvena Srbija). Govoreći na predizbornom skupu u Jagodini (RTS, Dnevnik, 17.04.2016.), on se posebno osvrće na stanje u poljoprivredi i tom prilikom o poljoprivrednicima govori isključivo u muškom rodu. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, žene čine 62,9% među članovima porodica koji obavljaju poslove na poljoprivrednim gazdinstvima, a u isto vreme čine svega 14,8% stalno zaposlenih na gazdinstvima. Takođe, žene su nositeljice gazdinstava u 17,3% slučajeva. (Republički zavod za statistiku, 2014, p. 59) Ovi podaci ukazuju na to da je u poljoprivredi izraženo korišćenje besplatnog ženskog rada, a žene su, usled neuplaćivanja doprinosa, suočene sa neizvesnom budućnošću nakon godina ulaganja i nalaze se u zavisnom ekonomskom položaju. Ukoliko se posebno interesuje za stanje u poljoprivredi, Dragan Marković Palma bi mogao da posveti veću pažnju potrebama žena u toj oblasti.

U prilogu povodom potpisivanja ugovora sa kineskom kompanijom „Hestil“ o kupovini smederevske Železare, Aleksandar Vučić čini istu grešku kao i drugi navedeni političari (RTS, Dnevnik, 18.04.2016.). Govoreći o zaposlenima, Vučić pominje samo „radnike“. Ovo je naročito interesantno jer je pre njega govorila Jelena Pasarić Pavić, inženjerka u Železari. Pored ignorisanja radnica železare u Smederevu, Vučić je inženjerku nazvao „draga Jelena“. Taj način obraćanja urušava njen kredibilitet kao stručnjakinje i čini njen profesionalni identitet nevidljivim.

U poslednja dva slučaja rodni stereotipa u govoru, žena je vezana za kontekst porodice (RTS, Dnevnik, 18.04.2016.). Milica Đurđević ispred izborne liste „Za slobodnu Srbiju – Zavetnici – Milica Đurđević“ govorila je o položaju žena u društvu. Ovo je jedan od svega osam slučajeva u kojima se govori o temama koje se tiču žena i rodne ravnopravnosti i u njemu dominira rodni stereotip o ženama kao stubu porodice. Na sličan način žene za porodicu vezuje i Republikanska stranka. U saopštenju o njenim ciljevima, ova stranka govori o ženama jedino kao trudnicama, naglašavajući da će se boriti za njihova veća prava i zanemaruje probleme sa kojima se suočavaju žene u drugim ulogama.

REFERENCE

Pokrajinska skupštinska odluka o izboru poslanika u Skupštinu Autonomne Pokrajine Vojvodine. (2014). Preuzeto sa <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv9&j=SRL>

Republički zavod za statistiku. (2014). Žene i muškarci u Republici Srbiji. Beograd: Republički zavod za statistiku. Preuzeto sa http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/userFiles/file/Stanovnistvo/ZeneiMus/ZiM_srpski_web.pdf

Seksizam vlada medijima u Srbiji. (2015, 16. decembar). Preuzeto sa <http://www.euractiv.rs/ljudska-prava/9452-seksizam-vlada-medijima-u-srbiji->

Valić Nedeljković, D. (Ur.). (2008). Kandidatkinje: monitoring prisustva žena kandidatkinja u medijima tokom predizbornih kampanja za lokalne i pokrajinske izbore u 2008. Novi Sad: Novosadska novinarska škola, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.

Zakon o izboru narodnih poslanika. (2011). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

Zakon o lokalnim izborima. (2011). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_lokalnim_izborima.html

KANDIDATKINJE U CENTRALNOJ
INFORMATIVNOJ EMISIJI SLIKE
DANA 3 TELEVIZIJE BELLE AMIE
IZ NIŠA U VREME PREDIZBORNE
KAMPANJE 2016. GODINE

Ana Andrejić, Ana Jovanović, Dragan Nikolić

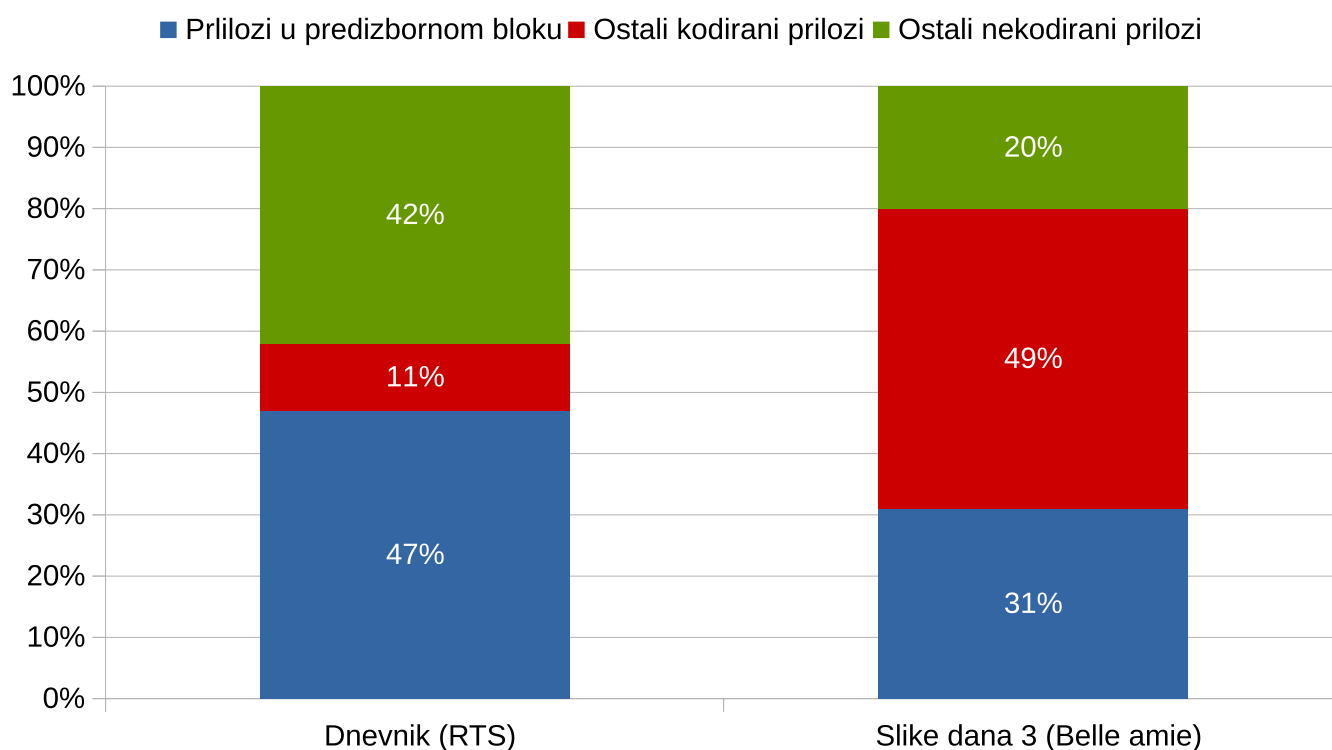


1. Nalazi o zastupljenosti kandidatkinja na izborima 2016. godine u emisiji Slike dana 3 TV Belle amie

Kao i u monitoringu Dnevnika RTS-a, uzorak za monitoring zastupljenosti i predstavljanja kandidatkinja na izborima 2016. godine u emisiji Slike dana 3 Televizije Belle amie činio je 14 centralnih informativnih emisija koje su emitovane u toku poslednje dve nedelje predizborne kampanje, u periodu od 8. do 21. aprila 2016. godine, svakog dana u 20:00 sati. Jedinica analize bio je prilog. Analizirano je ukupno 138 priloga, u kojima se kao subjekt koji govori ili akter priloga, ili kao objekt o kome govori subjekt priloga pojavljuje bar jedna politički aktivna ili stranački opredeljena osoba, ili grupni politički subjekt u Srbiji. U tim priložima kodirani su svi subjekti i objekti. Od ukupnog broja priloga u 14 emisija Slike dana 3 (173), kodirano je 138 priloga (80%), i to svi prilozima u predizbornom bloku (31%) i još

49% priloga van predizbornog bloka, budući da su se u njima pojavljivali domaći političari. To je jedna od glavnih razlika u odnosu na rezultate monitoringa Dnevnika RTS-a, u kome su se političari van predizbornog bloka pojavili u samo 11% priloga. Ova razlika prikazana je na **Grafiku 1**.

Prilozi su analizirani na osnovu kodnog lista, koji je konstruisan za potrebe monitoringa. U monitoringu su postavljene dve hipoteze o medijskoj reprezentaciji kandidatkinja na izborima 2016. Prva hipoteza tiče se udela kandidatkinja u ukupnom broju kandidata koji se pojavljuju u vestima. U skladu sa nalazima prethodnog monitoringa medija u Srbiji u vreme predizborne kampanje 2008. godine (Valić Nedeljković, 2008),



Grafik 1: Procenat kodiranih priloga u emisijama Dnevnik RTS-a i Slike dana 3 TV Belle amie

pretpostavili smo da će rezultati monitoringa pokazati da su se žene kao kandidatkinje u Slikama dana 3 pojavile sa manjom zastupljenošću od 33% u ukupnom broju kandidata, dakle, manje od njihovog učešća na izbornim listama.¹ Druga hipoteza odnosila se na to da će među ženama koje se pojavljuju kao kandidatkinje u predizbornom periodu u Slikama dana 3 najviše

biti onih koje su na liderskim pozicijama u svojim partijama ili su na poziciji nositeljica izbornih lista. Ova pretpostavka postavljena je u odnosu na raniji nalaz da su predizborne kampanje u Srbiji „liderske“, pa su u njima najvidljivije osobe koje se nalaze na vodećim pozicijama. (Valić Nedeljković, 2008)

1.1. Odlike priloga u emisiji Slike dana 3: rubrika, žanr, autor, povod, lokacija i tema priloga

Televizija Belle amie imala je različitu uređivačku politiku od RTS-a u predizbornom programu u svojoj centralnoj informativno-političkoj emisiji. Umesto mnoštva kratkih priloga koji prikazuju većinu izbornih lista u Dnevniku RTS-a, u Slikama dana 3 prikazan je četiri i po puta manji broj priloga u predizbornom bloku, ali je prosečna dužina priloga bila veća (101 sekunda). Dnevno je u proseku emitovano manje od četiri priloga u predizbornom bloku, tako da TV Belle amie nije predstavila sve izborne liste u svom programu. Vladajuća Srpska napredna stranka svakodnevno je bila prisutna u predizbornom bloku, nekada i sa više priloga, dok se od opozicije najviše puta pojavila lokalna lista Reformističke stranke, koja je na izborima ostvarila izuzetno loš rezultat. Favorizovanje partije na vlasti u predizbornom bloku pretvoreno je u potpunu dominaciju u Slikama dana 3 kroz prikrivenu kampanju, jer se u čak 49% priloga van predizbornog bloka pojavljuju funkcioneri vlasti, skoro bez izuzetka iz SNS-a. Uz 31% predizbornih priloga, čak 80% Slike dana 3 u vreme

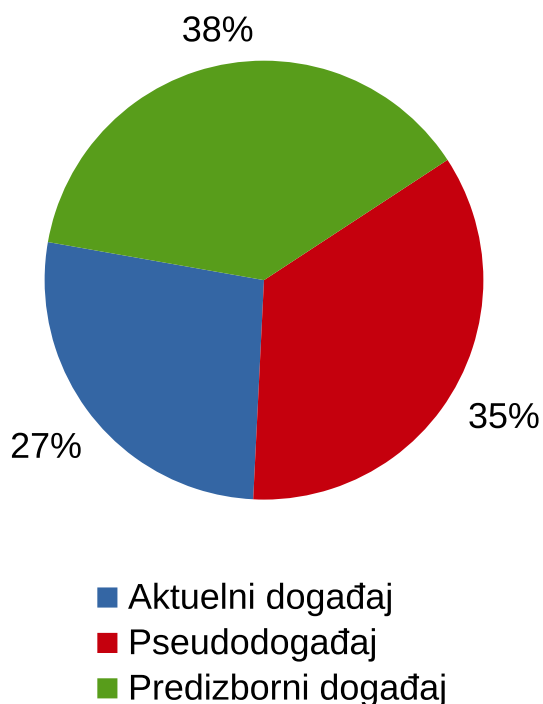
predizborne kampanje bilo je u znaku politike.

U Slikama dana 3 TV Belle amie nije bilo moguće utvrditi identitet i pol autora/ki priloga i urednika/ca emisije, jer oni nisu bili nijednom potpisani u emisijama u uzorku. Polazeći od pravila da je glas iz off-a u priložima obično glas autora, može se zaključiti da su najveći broj priloga napravile žene. Nedostatak potpisa autora priloga, ipak, ne dozvoljava da sa sigurnošću utvrdimo ovu odliku priloga.

Zbog uređivačke politike da se predizborni prilozima snimaju kao srednje dugački autorski izveštaji, žanrovska struktura Slike dana 3 drastično je različita od Dnevnik RTS-a. 76% priloga čine autorski izveštaji, dok su preostalih 24% vesti ili izjave. Najčešći povod izveštavanja bili su predizborni događaji (38%), u 35% priloga izveštavano je o pseudodogađajima (konferencijama za medije, obilascima radova, najavama investicija...), a o aktuelnim događajima izveštavalo se u

¹ Nakon izmena Zakona o izboru narodnih poslanika iz 2011. godine, članom 40a propisano je da oba pola moraju biti reprezentovana na izbornim listama sa najmanje trećinom kandidata, i to tako da svaki pol mora imati bar jednog predstavnika na svaka tri mesta po redosledu na listi (Zakon o izboru narodnih poslanika, 2011). Identične odredbe postoje i u propisima koji regulišu izbore za Skupštinu AP Vojvodine (Pokrajinska skupštinska odluka, 2014) i lokalne izbore (Zakon o lokalnim izborima, 2011).

27% priloga. U pseudodogađajima glavni akteri bili su funkcioneri vlasti, nosioci prikrivene kampanje u korist vladajućih stranaka u Slikama dana 3.



Grafik 2: Povod izveštavanja u Slikama dana 3 TV Belle amie

Kao regionalna televizija, TV Belle amie je izveštavala mahom iz centralne Srbije (bez Sandžaka i Preševa, Bujanovca i Medveđe), u 87% kodiranih priloga. Prilozi

iz Beograda zastupljeni su u 7% slučajeva, a iz ostalih mesta u 6%. Čak 80% kodiranih priloga (111 od 138) potiče iz Niša, gde je i sedište ove televizije, što znači da ostatak regiona nije bio adekvatno zastupljen u programu, bar ne u priložima u kojima su se pojavljivali političari.

Među priložima van predizbornog bloka, najviše je bilo priloga na teme iz oblasti ekonomije i privrede, 25 priloga (29%). Po zastupljenosti slede komunalne teme, u 19 priloga (22%), teme vezane za kulturu, u 8 priloga (9%), a sa po 5 priloga (6%) zastupljene su teme vezane za politiku i delatnost vlasti, i druge socijalne teme. Sve ostale teme bile su zastupljene sa manje od 5%. U priložima u okviru predizbornog bloka najčešće su teme vezane za ekonomiju i investicije, sa po 10 javljanja, ili 19%, a u jednom prilogu manje (17%) pojavljuju se proceduralna pitanja u predizbornoj kampanji. Slede sa po 5 javljanja u priložima (po 9%) teme vezane za poljoprivredu i selo, komunalne probleme na lokalnu, i politička i ideološka pitanja. Ostale teme prisutne su u manjoj meri.

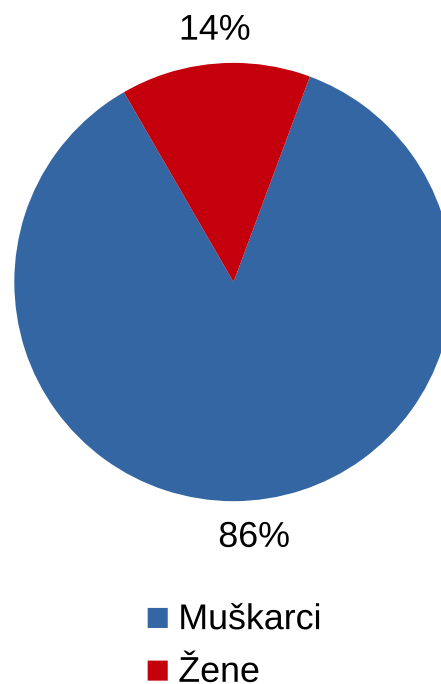
1.2. Subjekti priloga: pol subjekta, stranačka identifikacija subjekta, političari i političarke, kandidati i kandidatkinje

Pretpostavili smo da će se žene kao kandidatkinje u Slikama dana 3 pojaviti sa manjom zastupljenošću od 33% u ukupnom broju kandidata, dakle, manje od njihovog učešća na izbornim listama. S obzirom na to da je reprezentacija žena kao kandidatkinja u skladu sa opštim načinom medijskog predstavljanja žena, iznećemo najpre podatke o polu i karakteristikama svih kodiranih subjekata.

Ukupan broj subjekata u analiziranim priložima Slika dana 3 bio je 250. Od toga je grupnih subjekata, kao što su stranke i Republička izborna komisija, bilo 14 (6%). Od osoba u ulozi subjekta priloga, 202 je bilo muškog pola i 34 ženskog (procenat zastupljenosti osoba po polu u ulozi subjekta priloga prikazan je na **Grafiku 3**).

Od 250 subjekata najčešće se pojavljuju funkcioneri lokalne samouprave, 54 puta (22%). Partije na vlasti i opozicione partije podjednako su zastupljene, sa po 33 subjekta (13%). Za njima po brojnosti slede republička izvršna vlast i predstavnici javnog sektora (po 23, odnosno po 9%). Stranih subjekata bilo je 16 (6%), a predsednik tehničke Vlade u vreme kampanje, Aleksandar Vučić, pojavio se u 12 priloga (5%). Ostale kategorije subjekata bile su zastupljene sa manje od 5%. Nasuprot Dnevniku RTS-a, u kome je najviše bilo subjekata iz opozicionih partija i lista (45% svih subjekata), u Slikama dana 3 opozicija i vlast su u predizbornom bloku bili podjednako zastupljeni, dok su se političari iz vladajućih stranaka dodatno pojavljivali van predizbornog bloka kao predstavnici lokalne vlasti. Predstavnici opozicije, pored toga, nisu bili ravnopravno zastupljeni: najčešće se pojavljivala lista „Udružena opozicija – Srcem za Niš – Prof. dr Milan Višnjić“ (lokalna koalicija Reformističke stranke i Zajedno za Srbiju), koja je na izborima doživela neuspeh. Gotovo polovina opozicionih subjekata (14) bili su kandidati te liste. Takođe je primećeno da predizborni skupovi nekih partija u Nišu jednostavno nisu zabeleženi u Slikama dana 3, iako su se odvijali par stotina metara od sedišta TV Belle amie (na primer, skup Levice Srbije, održan 9. aprila).

Nesrazmera u zastupljenosti muških i ženskih subjekata još je veća među političkim subjektima. Zbog činjenice da nisu svi politički opredeljeni subjekti bili kandidati na izborima, ali su doprinosili vidljivosti partija kojima pripadaju, evidentirali smo tri kategorije subjekata:



Grafik 3: Procenat subjekata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

stranački identifikovane subjekte, među kojima smo evidentirali osobe i stranke; političare/ke, kako stranačke, tako i nestranačke osobe; i same kandidate/kinje, tj. osobe koje su se nalazile na izbornim listama, na republičkom, pokrajinskom ili lokalnom nivou.

Među stranački opredeljenim subjektima, od ukupno 176, pored jedne partije, bilo je 157 muškaraca i 18 žena. Podaci o zastupljenosti svih stranački opredeljenih osoba, čija je pripadnost stranci ili izbornoj listi potpisana ili je bilo moguće utvrditi, prikazani su u **Tabeli 1**, a podaci o kandidatima i kandidatkinjama po strankama i izbornim listama u **Tabeli 2**.

Stranačka identifikacija subjekta	Muškarci		Žene		Oba pola	
	broj	%	broj	%	broj	%
1. Srpska napredna stranka	99	56,57%	9	5,14%	108	61,71%
2. Socijalistička partija Srbije	16	9,14%	2	1,14%	18	10,29%
3. Demokratska stranka	2	1,14%	0	0%	2	1,14%
4. Socijaldemokratska stranka	4	2,29%	0	0%	4	2,29%
5. Liberalno-demokratska partija	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
6. Srpska radikalna stranka	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
7. Demokratska stranka Srbije	4	2,29%	0	0%	4	2,29%
8. Dveri	1	0,57%	2	1,14%	3	1,71%
9. Patriotski pokret Srbije (Bratislav Dikić)	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
10. Ruska stranka	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
11. Ujedinjeni regioni Srbije	0	0%	1	0,57%	1	0,57%
12. Zeleni Srbije	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
13. Liga socijaldemokrata Vojvodine	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
14. Narodni pokret Srbije	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
15. Srpsko-ruski pokret	1	0,57%	0	0%	1	0,57%
16. Partija ujedinjenih penzionera Srbije	0	0%	1	0,57%	1	0,57%
17. Ujedinjena seljačka stranka	3	1,71%	0	0%	3	1,71%
18. Udružena opozicija – Srcem za Niš –Prof. dr Milan Višnjić	14	8,00%	0	0%	14	8,00%
19. Pokret socijalista	3	1,71%	2	1,14%	5	2,86%
20. Socijademokratska partija Srbije (Rasim Ljajić)	3	1,71%	1	0,57%	4	2,29%
UKUPNO	157	89,71%	18	10,29%	175	100%

Tabela 1: Broj i procenat stranački opredeljenih osoba po polu po strankama i izbornim listama u Slikama dana 3 TV Belle amie

Od ukupno 250 subjekata u kodiranim priložima, 178 osoba (71%) evidentirano je kao političar/ka. Za razliku od Dnevnika RTS-a, u kome se većina političara pojavila u predizbornom bloku, čak 103 političara/ki (59%) u Slikama dana 3 pojavilo se u priložima van predizbornog bloka. Dok su u predizbornom bloku Slika dana 3 političari iz vladajućih i opozicionih partija podjednako zastupljeni (iako je na izborima kandidovano više opozicionih lista, što se odrazilo na veću zastupljenost opozicije u predizbornom bloku u Dnevniku RTS-a), van predizbornog bloka zabeležena je apsolut-

na dominacija vladajućih partija, naročito Srpske napredne stranke. Od 103 politička subjekta van predizbornog bloka, samo jedan je bio opozicioni političar (u izveštaju sa sednice Skupštine grada Niša), a funkcioneri SNS-a pojavili su se 89 puta (86% političkih subjekata van predizbornog bloka). Oni su se pojavljivali kao funkcioneri lokalne i republičke vlasti ili kao upravljači javnih preduzeća; ipak, za učestalost njihovog pojavljivanja ne postoji drugo objašnjenje, osim da je reč o izrazitoj prikrivenoj kampanji u korist vladajućeg SNS-a.

Stranačka identifikacija kandidata	Muškarci		Žene		Oba pola	
	broj	%	broj	%	broj	%
1. Srpska napredna stranka	73	52,90%	5	3,62%	78	56,52%
2. Socijalistička partija Srbije	16	11,59%	2	1,45%	18	13,04%
3. Demokratska stranka	2	1,45%	0	0%	2	1,45%
4. Socijaldemokratska stranka	3	2,17%	0	0%	3	2,17%
5. Liberalno-demokratska partija	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
6. Srpska radikalna stranka	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
7. Demokratska stranka Srbije	4	2,90%	0	0%	4	2,90%
8. Dveri	1	0,72%	2	1,45%	3	2,17%
9. Patriotski pokret Srbije (Bratislav Dikić)	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
10. Ruska stranka	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
11. Ujedinjeni regioni Srbije	0	0%	0	0%	0	0%
12. Zeleni Srbije	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
13. Liga socijaldemokrata Vojvodine	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
14. Narodni pokret Srbije	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
15. Srpsko-ruski pokret	1	0,72%	0	0%	1	0,72%
16. Partija ujedinjenih penzionera Srbije	0	0%	0	0%	0	0%
17. Ujedinjena seljačka stranka	3	2,17%	0	0%	3	2,17%
18. Udružena opozicija – Srcem za Niš –Prof. dr Milan Višnjić	14	10,14%	0	0%	14	10,14%
19. Pokret socijalista	1	0,72%	2	1,45%	3	2,17%
20. Socijademokratska partija Srbije (Rasim Ljajić)	1	0,72%	1	0,72%	2	1,45%
UKUPNO	126	91,3%	12	8,7%	138	100%

Tabela 2: Broj i procenat kandidata po polu po strankama i izbornim listama u Slikama dana 3 TV Belle amie

U Slikama dana 3 nije utvrđen potpuno dosledan sistem potpisivanja subjekata, mada je način potpisivanja bio različit u predizbornom bloku i van njega. U predizbornom bloku, pored imena, osobe su najčešće potpisivane skraćenicom stranke (npr. SDS), ali su se pojavljivali i razni varijeteti (npr. lider SRS-a, kandidat za odbornika SPS-a...). Podaci o tome ispred koje institucije se pojavljuju političari/ke (kako u predizbornom bloku, tako i van njega), što je određeno po potpisu ili oslovljavanju u prilogu, prikazani su u **Tabeli 3**.

Kandidata i kandidatkinja na izborima 2016. bilo je 138, od čega 126 muškaraca (91%) i 12 žena (9%). Ovim je potvrđena prva hipoteza, da su se žene kao kandidatkinje u centralnoj informativnoj emisiji TV Belle amie pojavile sa manjom zastupljenošću od njihovog učešća na izbornim listama, a procenat zastupljenosti kandidatkinja u Slikama dana 3 (9%) manji je i od njihove zastupljenosti u ukupnom broju kandidata u Dnevniku javnog medijskog servisa (12%). Podaci o procentualnoj zastupljenosti muškaraca i žena u ukupnom broju osoba koje su bile subjekti u prilogima, među stranački

identifikovanim osobama, među osobama koje su identifikovane kao političari/ke, i u ukupnom broju

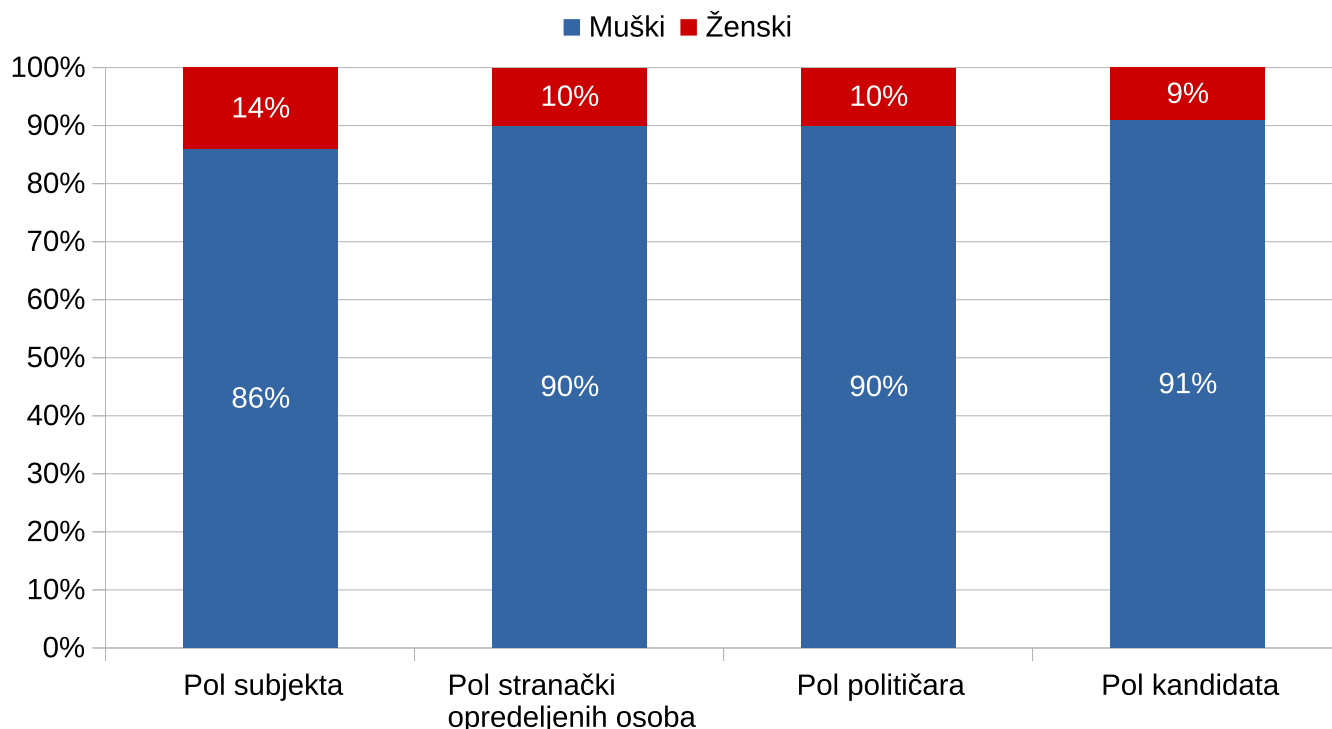
kandidata, dati su uporedno u **Tabeli 4**. Isti podaci prikazani su na **Grafiku 4**.

Političari/ke se pojavljuju kao predstavnici/ce	Muškarci		Žene	
	broj	%	broj	%
Institucija republičke vlasti	30	17%	2	1%
Institucija lokalne vlasti	49	28%	3	2%
Pokrajinskih institucija	0	0%	0	0%
Kosovskih institucija	0	0%	0	0%
Državnih ekonomskih subjekata	15	8%	0	0%
Državne uprave i službi	3	2%	0	0%
Stranke na vlasti	27	15%	6	3%
Stranke u opoziciji	31	17%	2	1%
Drugo	5	3%	5	3%
UKUPNO	160	90%	18	10%

Tabela 3: Institucije/organizacije koje predstavljaju političari/ke u Slikama dana 3 TV Belle amie

	Subjekata		Stranački opredeljenih osoba		Političara		Kandidata	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Muški pol	202	86%	157	90%	160	90%	126	91%
Ženski pol	34	14%	18	10%	18	10%	12	9%
UKUPNO	236	100%	175	100%	178	100%	138	100%

Tabela 4: Broj i procenat subjekata, stranački opredeljenih osoba, političara i kandidata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie



Grafik 4: Procenat subjekata, stranački opredeljenih osoba, političara i kandidata po polu u Slikama dana 3 TV Belle amie

Dakle, utvrdili smo da su žene kao kandidatkinje na izborima još manje vidljive u centralnoj informativnoj emisiji TV Belle amie nego što su zastupljene na listama, a pojavljuju se u nešto manjem procentualnom udelu, nego žene među svim subjektima, članovima stranaka i političarima.

Druga hipoteza, da će među ženama koje se pojavljuju kao kandidatkinje u predizbornom periodu biti najviše onih koje su na liderskim pozicijama u svojim partijama ili su na poziciji nositeljica izbornih lista, nije potvrđena u uzorku Slika dana 3. Kao što se vidi u **Tabeli 5**, samo dve kandidatkinje su se pojavile po dva puta – Jelena Žarić Kovačević, kandidatkinja za narod-

nu poslanicu SNS-a (oba puta kao predsednica niške Gradske izborne komisije) i predsednica niškog odbora Dveri Jelena Đorđević (druga na listi Dveri – DSS za izbore za nišku gradsku Skupštinu). Sve ostale kandidatkinje pojavile su se samo jedanput, a nijedna od njih nije zauzimala istaknuto mesto na listama na kojima su kandidovane. Jelena Đorđević iz Dveri mogla bi se nazvati lokalnom liderkom, ali se ipak radi o malom broju pojavljivanja u kampanji. Primećuje se, međutim, da su se kao kandidatkinje, osim Jelene Đorđević, pojavile samo predstavnice partija na vlasti² – u pet slučajeva SNS-a, po dva puta Pokreta socijalista i SPS-a i jedanput Socijaldemokratske partije Srbije Rasima Ljajića.

² Zanimljivo je pomenuti da je liderka Dveri Jelena Đorđević nakon izbora prešla u Srpsku naprednu stranku.

Kandidatkinja	Stranka	Broj pojavljivanja
Jelena Žarić Kovačević	Srpska napredna stranka	2
Jelena Đorđević	Dveri	2
Ivana Jović	Srpska napredna stranka	1
Adriana Anastasov	Srpska napredna stranka	1
Jelena Stojanović	Srpska napredna stranka	1
Milena Žikić	Pokret socijalista	1
Jasmina Ilić	Pokret socijalista	1
Sanja Jefić Branković	Socijaldemokratska partija Srbije	1
Ivana Dinić	Socijalistička partija Srbije	1
Suzana Ranković	Socijalistička partija Srbije	1

Tabela 5: Kandidatkinje koje su se pojavile u Slikama dana 3 TV Belle amie

Osim Jelene Žarić Kovačević iz SNS-a, sve kandidatkinje bile su na izbornim listama za lokalne organe vlasti (udeo kandidata po polu i nivou vlasti na kome su učestvovali na izborima prikazuje **Tabela 6**). Tri kandidatkinje pojavile su se u prilogima van predizbornog

bloka, dok se ostalih 7 (u ukupno 9 pojavljivanja) pojavilo u predizbornom bloku vesti. Osim kandidatkinja, političarke su se pojavile još 6 puta (od toga, ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Zorana Mihajlović dva puta).

	Muškog pola		Ženskog pola		Oba pola	
Kandidati na republičkom nivou	27	19%	2	2%	29	21%
Kandidati na lokalnom nivou	99	72%	10	7%	109	79%
Kandidati na pokrajinskom nivou	0	0%	0	0%	0	0%
UKUPNO	126	91%	12	9%	138	100%

Tabela 6: Kandidati po polu i nivoima vlasti u Slikama dana 3 TV Belle amie

1.3. Objekti o kojima su subjekti govorili i karakter kampanje

U svim analiziranim prilogima registrovano je ukupno 365 objekata o kojima su govorili subjekti priloga. Od tog broja, velika većina objekata bili su grupni objekti (organizacije i institucije), 82%, i apstraktni pojmovi (proces, projekti), 13%, a samo u 20 slučajeva govorilo se o osobama muškog pola (5%) i u jednom slučaju o osobi ženskog pola. Osobu ženskog pola, ministarku

Zoranu Mihajlović, u pozitivnom kontekstu pomenuo je tadašnji gradonačelnik Niša Zoran Perišić, u prilogu o najavi novih letova sa niškog aerodroma. On je tada rekao da će se obistinuti najave ministarke iz 2015. godine da će niški aerodrom dostići broj od sto hiljada putnika godišnje. Od 20 objekata muškog pola više od jedanput pomenuti su gradonačelnik Niša Zoran Pe-

rišić (4 puta) i predsednik tehničke Vlade Aleksandar Vučić (2 puta). Među objektima je bilo i 13 kandidata, svi muškog pola. U deset slučajeva reč je o kandidatima sa lokalnih izbornih lista, a u 3 slučaja o kandidatima za narodne poslanike.

Najbrojniji među objektima bili su lokalni organi vlasti, u 60 slučajeva (16%). Za njima slede javni ekonomski subjekti, u 48 slučajeva (13%), strani i međunarodni subjekti, 39 puta (11%), i organi republičke izvršne vlasti, 21 put (odnosno 6%). Stranački identifikovanih objekata bilo je 41. U više od polovine tih slučajeva govorilo se o Srpskoj naprednoj stranci (22 puta – 54%), i to u pozitivnom kontekstu (osim jednog slučaja kada je vrednosni kontekst bio neutralan).

Od svih 365 objekata, 71% vrednovan je pozitivno, 15% neutralno, 8% negativno i 6% i pozitivno i nega-

tivno. U poređenju sa Dnevnikom RTS-a, primećuje se da je u Slikama dana 3 u većoj meri prisutno pozitivno vrednovanje subjekata. To se može objasniti manjom zastupljenošću predizbornih priloga, kao i izrazitom prikriivenom kampanjom, u kojoj se nosioci vlasti prikazuju kao dobri upravljači, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou. U govoru o objektima u okviru predizbornog bloka preovlađivala je pozitivna kampanja, dok je negativan govor o političkim protivnicima zabeležen u samo 7 slučajeva (7%). Ako smo kampanju kako je prikazana u Dnevniku RTS-a ocenili kao pretežno pozitivnu, u Slikama dana 3 TV Belle amie možemo govoriti o izrazito pozitivnoj kampanji, jer su političke poruke učesnici na izborima formulisali većinom u pozitivnoj formi, promovišući svoja opredeljenja i obećanja. Nije zabeležen nijedan slučaj govora mržnje.

2. Nalazi o predstavljanju kandidatkinja na izborima 2016. godine u emisiji Slike dana 3 TV Belle amie

Pojedina pitanja u kodnom listu služila su da se identifikuju prilozima čija sadržina govori o načinu prikazivanja žena i kandidatkinja u Slikama dana 3 u vreme predizborne kampanje. Za priloge u predizbornom bloku evidentirano je ko govori, ko se pojavljuje u slici i da li je pojavljivanje žena i muškaraca rodno stereotipno.

Za subjekte ženskog pola evidentirana je upotreba rodno senzitivnog jezika, kao i za objekte ženskog pola. Posebno su identifikovani svi slučajevi u kojima subjekt govori o problemima žena ili rodnoj ravnopravnosti i u kojima su u govoru subjekta prisutni rodni stereotipi.

2.1. Pojavljivanje kandidatkinja i teme priloga

Osim Jelene Žarić Kovačević iz SNS-a, koja je bila kandidatkinja na republičkom nivou, ostalih 9 kandidatkinja koje su se pojavile u Slikama dana 3 bile su na izbornim listama za lokalne organe vlasti. Tri kandidat-

kinje pojavile su se u prilozima van predizbornog bloka, a ostalih 7 (u ukupno 9 pojavljivanja) u predizbornom bloku vesti. Pored kandidatkinja, političarke su se pojavile u još 6 slučajeva (od toga, ministarka Zorana

Mihajlović dva puta). Spisak svih pojavljivanja kandidatkinja u Slikama dana 3 dat je u **Tabeli 5**.

U predstavljanju žena sa svojih lista prednjačile su partije Dveri i Pokret socijalista. Kandidatkinja Jelena Đorđević sa liste Dveri pojavila se dva puta u prilogima u predizbornom bloku, jednom sa stranačkim kolegom Boškom Obradovićem i drugi put sa Goranom Đorđevićem iz DSS-a, koalicionog partnera Dveri. Kandidatkinje Pokreta socijalista su u prilogima u kojima su se pojavile samostalno predstavile svoju stranku.

Teme priloga u kojima su se pojavile kandidatkinje van predizbornog bloka bile su, u po jednom slučaju, komunalne teme, druge socijalne teme, i sport i rekreacija. Prilozi u kojima su se kandidati pojavljivali van predizbornog bloka najčešće su imali dve teme – ekonomiju i privredu, i komunalne teme, u po 22 slučaja (po 31%), a bile su zastupljene i različite druge teme. Najčešća

tema priloga u okviru predizbornog bloka u kojima su se pojavili kandidati bila je tema ekonomije, investicija i radnih mesta, a bile su zastupljene i različite druge teme. Kandidatkinje su se u okviru predizbornog bloka pojavile po dva puta u prilogima sa temom o proceduralnim pitanjima u predizbornoj kampanji i sa temom komunalnih problema na lokalnu. Po jedan put tema priloga bila su politička i ideološka pitanja, poljoprivreda i selo, zdravstvena i demografska pitanja, kao i dva puta teme koje su klasifikovane kao drugo.

Ni jedna od kandidatkinja nije se dotakla problematike vezane za položaj žena i rodnu ravnopravnost. O ženama u okviru predizbornog bloka govorila je jedino Jelena Žarić Kovačević, predsednica Gradske izborne komisije (Belle Amie, Slike dana 3, 21.04.2016.), koja je u okviru navođenja statističkih podataka o biračkom telu i samim izborima pomenula i zastupljenost kandidatkinja na gradskim izborima.

2.2. Pojavljivanje žena i muškaraca u prilogu u predizbornom bloku

Glavni nosioci prikrivene kampanje u Slikama dana 3 bili su kandidati muškog pola. Dok je od 12 pojavljivanja kandidatkinja u prilogima van predizbornog bloka bilo 3 pojavljivanja (25%), u slučaju kandidata, pojavljivanja van predizbornog bloka bila su brojnija (71 put ili 56%) od pojavljivanja u okviru predizbornog bloka (55 puta ili 44%).

Priloga u kojima govore samo muškarci u predizbornom bloku bilo je 35, odnosno 78%. Samo žena govorila je u 5 priloga, što predstavlja 11%. Više muškaraca nego žena govorilo je u jednom prilogu, a jednak broj žena i muškaraca u 4, ili 9% priloga u predizbor-

nom bloku. U prilogima u predizbornom bloku u slici se pojavljuje najčešće više muškaraca, u 29 priloga (56%), zatim približno isti broj žena i muškaraca, u 21 prilogu (40%), dok je više žena bilo u dva priloga (4%). Više žena pojavljuje se u slici u prilogu o niškom odboru Pokreta socijalista (Belle Amie, Slike dana 3, 16.04.2016.) i u prilogu o radu Gradske izborne komisije (Belle Amie, Slike dana 3, 21.04.2016.).

Kada se radi o tome ko govori u prilogu sa pojavljivanjima kandidatkinja u predizbornom bloku, u 5 od 9 slučajeva to su bile samo žene (što čini 56% pojavljivanja kandidatkinja u predizbornom bloku), jednak broj

žena i muškaraca govorio je 3 puta, dok je više muškaraca nego žena govorilo u jednom prilogu. Kada su se u predizbornom bloku pojavljivali kandidati, u 89% slučajeva u prilogu su govorili samo muškarci, u 7% slučajeva jednak broj žena i muškaraca i u 4% više muškaraca nego žena.

Pojavljivanje žena i muškaraca u predizbornom bloku bilo je izrazito rodno stereotipno u četiri slučaja, i to u priloziima u kojima se pojavljuju kandidati muškog pola. Prilog u kome je Socijalistička partija Srbije predstavila svoj program o selu i poljoprivredi (Belle Amie, Slike dana 3, 08.04.2016.) prikazuje žene kao ukrase, dok su muškarci subjekti priloga. U prilogu posvećenom šahovskom turniru za osobe sa invaliditetom (Belle Amie, Slike dana 3, 10.04.2016.) na celom turniru moguće je videti samo dve žene, čime se podstiče stereotip o šahu kao muškoj igri. U izveštaju sa predstavljanja kandidata i kandidatkinja Srpske napredne stranke za mesta odbornika i odbornica u niškoj opštini Medijana (Belle Amie, Slike dana 3, 20.04.2016.) muškarci su subjekti koji daju izjave, dok su žene prikazane kao dekor u pozadini govornika. Slično pojavljivanje žena kao dekora primećeno je i u prilogu o predizbornom događaju Ujedinjene seljačke stranke, koji je emitovan u istom izdanju emisije. Dok su u tom prilogu muškarci

političari obučeni u uobičajenu garderobu, devojke (i par mladića) obučeni su u narodnu nošnju, kao vizuelni dekor i ilustracija vrednosti za koje se partija zalaže.



Predstavljanje Ujedinjene seljačke stranke (Belle Amie, Slike dana 3, 20.04.2016.)

Rodno stereotipna upotreba žena kao dekora u priloziima u predizbornom bloku zabeležena je u tri slučaja u Slikama dana 3. Dok se u predizbornom bloku biračkom telu obraćaju uglavnom muškarci, političari i kandidati na izborima, žene se manje pojavljuju među akterima kampanje, a više u ulozi dekora politike, koju vode muškarci. Time se održavaju rodni stereotipi o politici kao muškom domenu.

2.3. Potpisivanje kandidatkinja i govor o problemima žena i rodnoj ravnopravnosti

U Slikama dana 3 subjekti ženskog pola potpisani su rodno nesenzitivnim jezikom u 8 slučajeva, što čini 27% ženskih subjekata. Potpis je rodno senzitivniji za 12 žena (40%), a neutralnim terminima (imenom i prezimenom, i/ili nazivom političke stranke, institucije ili organizacije kojoj pripadaju) potpisano je 10 žena (33%).

U muškom rodu potpisana su različita zanimanja i svojstva žena. Tako imamo žene potpisane kao: „meštaniin Gornjeg Matejevca“, „predsednik Saveta građana“, „predsednik Gradske izborne komisije“, „član Gradske izborne komisije“, „direktor Narodne biblioteke“...

Od 12 pojavljivanja 10 kandidatkinja, u 7 slučajeva one su bile potpisane rodno neutralno, 3 puta u muškom rodu i 2 puta u ženskom rodu. Od tri kandidatkinje potpisane u muškom rodu, dve su potpisane funkcijama u lokalnim organima vlasti u prilogima van predizbornog bloka – jedna kandidatkinja iz SNS-a (Jelena Stojanović, „predstavnik Saveta građana“), kao i Sanja Jefić Branković iz Socijaldemokratske partije Srbije („saradnik Kancelarije za ljudska i manjinska prava“). Predsednica Gradske izborne komisije, Jelena Žarić Kovačević, kandidatkinja SNS-a na republičkom nivou pojavila se dva puta u predizbornom bloku, pri čemu je jednom bila potpisana kao „predsednica“, a drugi put kao „predsednik“ GIK-a.

Od 126 pojavljivanja kandidata u prilogima, 118 puta oni su se pojavili u slici i tonu, dok je svih 12 pojavljivanja kandidatkinja bilo u slici i tonu. Kandidati su ukupno govorili desetostruko duže, ali prosečno trajanje govora kandidata (32,99 sekundi) nije bilo značajno duže od prosečnog trajanja govora kandidatkinja (32,75 sekundi). Prosečno trajanje govora kandidata bilo je kraće u Dnevniku RTS-a, a razlika između kandidata i kandidatkinja veća.

Subjekti su o temama koje se tiču žena i rodne ravnopravnosti u Slikama dana 3 govorili u svega dva slučaja, jednom van predizbornog bloka, a drugi put u predizbornom bloku. U prilogu o održanoj javnoj raspravi o prednacrtu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Belle Amie, Slike dana 3, 18.04.2016.) reč je data samo muškarcu. U pitanju je Radomir Ilić, državni sekretar Ministarstva pravde. U prilogu je se vidi veliki broj žena u publici, kao i žene koje se nalaze na skupu u ulozi stručnjakinja i govornica, ali one ne govore u prilogu.

Nijedna politička stranka nije se tokom svog predstavljanja u okviru predizbornog bloka bavila temama koje se tiču žena ili rodne ravnopravnosti. Jedino pojavljivanje ovih tema u govoru subjekta bilo je kada je podatak o broju kandidatkinja na gradskim izborima u prilogu u okviru predizbornog bloka (Belle Amie, Slike dana 3, 21.04.2016.) iznela predsednica Gradske izborne komisije, Jelena Žarić Kovačević. Prema podacima Gradske izborne komisije, na gradskim izborima u Nišu kandidatkinja je bilo 36%, što je iznad zakonskog minimuma.

Među objektima u kojima su subjekti govorili bila je samo jedna žena, ministarka Zorana Mihajlović, što je manje od 1% ukupnog broja objekata. U tom slučaju korišćen je rodno senzitivni jezik. Nisu zabeleženi rodni stereotipi u govoru subjekata. Žene kao kandidatkinje i teme koje se tiču žena i rodne ravnopravnosti bile su veoma slabo zastupljene u centralnoj informativnoj emisiji na lokalnoj televiziji Belle Amie u toku predizborne kampanje. Podatak da nema rodni stereotipa u govoru mogao bi nas navesti na utisak da je sve u redu. Međutim, u Slikama dana 3 žene su u tolikoj meri bile nevidljive, da je upravo suprotno tačno.

REFERENCE

Pokrajinska skupštinska odluka o izboru poslanika u Skupštinu Autonomne Pokrajine Vojvodine. (2014). Preuzeto sa <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv9&j=SRL>

Valić Nedeljković, D. (Ur.). (2008). Kandidatkinje: monitoring prisustva žena kandidatkinja u medijima tokom predizbornih kampanja za lokalne i pokrajinske izbore u 2008. Novi Sad: Novosadska novinarska škola, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.

Zakon o izboru narodnih poslanika. (2011). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

Zakon o lokalnim izborima. (2011). Preuzeto sa http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_lokalnim_izborima.html

ŽENE U CENTRALNIM INFORMATIVNIM EMISIJAMA: GLAVNI NALAZI I PREPORUKE

Ana Andrejić



UPOREDNI PREGLED GLAVNIH NALAZA: ŽENE KAO IZVOR INFORMACIJA

U ovom delu publikacije sumirani su glavni nalazi sva četiri istraživanja, kako bismo mogli da uporedimo rezultate monitoringa centralne informativne emisije javnog medijskog servisa i lokalne televizije u Srbiji, kao i rezultate našeg monitoringa sa sličnim istraživanjima.

U Dnevniku RTS-a autori i autorke priloga bili su potpisani u 64% analiziranih priloga, što nam ukazuje na to da je produkcija informativnog sadržaja na javnom medijskom servisu profesionalno organizovana, među njima i javljanja uživo i prilozima dopisnika/ca. Od potpisanih autora u Dnevniku 79% je bilo ženskog pola, 15% muškog, a 6% priloga imalo je dva ili više autora (i među njima je bilo više žena). Kao što smo i očekivali na osnovu prethodnih istraživanja (Milivojević, 2004; Klaus, 2009), među autorima je prevaga novinarki toliko izražita, da taj nalaz zahteva posebnu pažnju. Na kraju ovog zaključnog teksta razmotriću značaj i smisao ovog nalaza.

U centralnoj informativnoj emisiji lokalnog medija po tonskom pojavljivanju u prilogu identifikovali smo da je 87% autora ženskog pola, a 13% muškog (iako način na koji smo utvrdili pol autora na TV Belle amie, usled toga što autori priloga nikad nisu potpisani, nije pouzdan). Praksa nepotpisivanja autora priloga u Slikama dana 3 je neprofesionalna, a moguće je i da je povezana sa nepoštovanjem radnih prava zaposlenih.

Novinari i novinarka koji na terenu snimaju autorske priloge, tj. većinu sadržaja Slika dana 3, pojavljuju se u prilogu samo tonski, a nikada u slici i tonu, tako da su nam kao osobe nevidljive. Karakterističan je kadar u priložima u kome vidimo ruku novinarka kako piše, ali ne i celu osobu. Nepoznati su i urednici/e Slika dana 3, jer nikada nisu potpisani. Od voditelja i voditeljki, samo se jedna novinarka predstavlja.

U Dnevniku RTS-a problem nije u nepotpisivanju autora/ki i urednica, već u tome što natpis „urednici“ na odjavnoj špici i „reporter“ uz ime autora priloga nisu rodno senzitivni i u neskladu su sa činjenicom da Dnevnik ima samo urednice i većinu autorki priloga.

Nalazi o polu subjekata u istraživanju o ženama kao izvoru informacija takođe su u skladu sa očekivanjima. U Dnevniku je među osobama u ulozi subjekta priloga bilo 78% muškaraca i 22% žena, što je jednako proseku u srpskim medijima, utvrđenom 2015. godine. (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 5) U Slikama dana 3 bilo je 76% muških subjekata i 24% ženskih, što je jednako svetskom proseku za 2015. godinu. (p. 5)

Za sve pretpostavke u istraživanjima o ženama kao izvoru informacija, na koje je bilo moguće primeniti hi-kvadrat test, rezultati testiranja statističke značajnosti¹ razlike koja je utvrđena po polu navedeni su u **Tabe-**

¹ Usvojen je kriterijum da vrednost značajnosti povezanosti treba da bude manja od 0,01 da bi razlika u distribuciji slučajeva po polu, koju smo utvrdili po datom obeležju, bila statistički značajna i da bismo pretpostavku smatrali potvrđenom.

lama 1 i 2. Pretpostavku da se autorke u manjem procentu javljaju uživo nije bilo moguće testirati za nalaze u Dnevniku zbog malih očekivanih vrednosti, ali je veoma verovatno da se autorke u manjem procentu od autora pojavljuju na ovaj način. Pretpostavka da se autorke manje pojavljuju u slici i tonu u Dnevniku RTS-a nije statistički potvrđena, iako je njihov procenat bio manji. Pretpostavke o javljanju uživo, načinu pojavljivanja i trajanju govora u kameru autora/ki u prilogu za Slike dana 3 nismo mogli da proverimo, jer je bilo samo jednog javljanja uživo, a svi ostali autori/ke pojavili su se samo tonski.

Interesantan je nalaz o trajanju govora u kameru (uživo i snimljenog) autora i autorki u Dnevniku. Rezultati su pokazali da autori (u 15% svojih priloga) dva puta povećavaju svoju vidljivost, tako što trajanje govora autora čini 30% ukupnog trajanja govora u kameru. I prosečno trajanje govora u kameru autora je veće nego kod autorki, čija su mnoga javljanja veoma kratka (67,77 prema 30,05 sekundi). Ovi nalazi slični su nalazima istraživanja o ženama kao izvoru informacija na tri televizije u Hrvatskoj, da se autori u većem procentu pojavljuju ispred kamere i da se javljaju uživo u 54,29% trajanja svih javljanja uživo. (Leaković, Stević i Stipović, 2015, p. 22)

Pretpostavka da se autorke u priložima više bave stereotipno shvaćenim „ženskim“ temama (kultura, obrazovanje, zdravstvo, deca, stari, ljudska prava...) nije potvrđena ni u Dnevniku, ni u Slikama dana 3. Takođe, autorke se nisu češće javljale uživo u priložima na ove

teme.

Kada se radi o pretpostavci da će autorke u priložima imati više subjekata ženskog pola nego autori, rezultati su pokazali da se radi o razlici od +/-1% u Dnevniku RTS-a (u priložima autora ima 77% muških subjekata i 23% ženskih, a kod autorki 76% i 24%) i +/-2% u Slikama dana 3 (procenti za autore*² su isti kao u Dnevniku, a u priložima sa autorkama* bilo je 75% muških subjekata i 25% ženskih). Utvrđeno je da ove razlike nisu statistički značajne, tako da može da se zaključi da pol autora ne predstavlja bitan činilac u izboru subjekata u prilogu.

Nalazi istraživanja centralnih informativnih emisija televizija u Hrvatskoj takođe su pokazali da se u priložima autorki ne pojavljuje više žena. U tekstu vesti istraživačice su identifikovale pol glavnog nositelja/nositeljice vesti i utvrdile da je „kada vijest potpisuje autorica, muškarac znatno prisutniji kao nositelj (u 139 vijesti koje potpisuje žena i nositeljica je žena, dok je 418 puta u glavnoj ulozi muškarac). Kada je, pak, riječ o autoru, taj je omjer još izraženiji u korist muškaraca kao nositelja – žene su nositeljice u svega 47 slučajeva, muškarci u 268.“ (Leaković, Stević i Stipović, 2015, p. 40) Istraživačice su takođe pronašle da su „žene (...) izvori informacija u 76 priloga koje potpisuju autorice, dok su muškarci to u njih 459 (omjer 1:6). Kada vijesti, pak, potpisuju muškarci, taj je omjer još izraženiji u korist muškaraca kao izvora informacija: u svega 19 slučajeva izvori su žene, nasuprot 318 vijesti u kojima su to muškarci (omjer 1:16,7).“ (p. 42)

² Uz reči autor i autorka u Slikama dana 3, kao što je naglašeno ranije, stavljen je asterisk (*) kako bismo istakli da ti podaci nisu sa sigurnošću utvrđeni, zbog prakse da se autori priloga u centralnoj informativnoj emisiji TV Belle amie ne potpisuju.

Pretpostavka	hi-kvadrat χ^2	značajnost povezanosti	Potvrđeno ili ne
Pretpostavke o autorima			
Atorke se manje pojavljuju u slici i tonu	0,842434	0,358	nije potvrđena
Atorke se više bave „ženskim“ temama	1,156595	0,282	nije potvrđena
Atorke imaju više ženskih subjekata u priložima	0,06148	0,804	nije potvrđena
Pretpostavke o subjektima			
Muški subjekti se više pojavljuju slikom i tonom	6,075224	0,013	nije potvrđena
Ženski subjekti se više pojavljuju u priložima sa „ženskim“ temama	41,32039	0,000	potvrđena
Ženski subjekti se manje pojavljuju u zanimanjima vezanim za javne funkcije	34,14968	0,000	potvrđena
Ženski subjekti manje iznose informacije na osnovu zauzimanja funkcije	35,1109	0,000	potvrđena
Ženski subjekti su češće potpisani samo imenom	8,203585	0,004	potvrđena
Ženski subjekti su češće nepotpisani, a govore	9,675392	0,001	potvrđena
Ženski subjekti su češće potpisani imenom i nazivom organizacije	0,591121	0,441	nije potvrđena

Tabela 1: Hi-kvadrat i značajnost povezanosti za pretpostavke o zastupljenosti žena kao izvora informacija u Dnevniku RTS-a

GMMP iz 2015. godine došao je do rezultata da je svetski prosek zastupljenosti žena kao izvora informacija u priložima autorki 29%, a u priložima autora 26% (Global Media Monitoring Project, 2015c, p. 54). Na osnovu kretanja ovog pokazatelja u prošlim monitorinzima izraženo je očekivanje da će, sa povećanjem procenta žena među reporterima, biti više žena u priložima i autora i autorki, a razlika u njihovoj zastupljenosti po polu autora manja. Međutim, ovo predviđanje ne važi za nalaze iz Srbije i Hrvatske, gde manja zastupljenost žena među subjektima u prilogu i izvorima informacija opstaje bez obzira na to što autorki već ima više nego autora.³

Nalazi o polu subjekata u prilogu pokazali su da, iako subjekata muškog pola ima 78% u Dnevniku, a autora samo 15%, važi isti princip po kome muškarci ukupno

govore duže od svoje zastupljenosti. Tako su subjekti muškog pola govorili u 82% vremena, a prosečno trajanje govora muškaraca bilo je duže od govora žena (23,07 prema 16,21 sekundi). U Slikama dana 3 subjekti muškog pola, kojih je bilo 76%, neznatno su dodatno povećali svoju zastupljenost, tako što su ukupno govorili u 77% trajanja govora, dok je prosečno trajanje govora bilo manje različito u korist muškaraca (33,99 prema 28,58 sekundi) nego u Dnevniku. Pretpostavka da se muški subjekti u većem procentu pojavljuju slikom i tonom nije potvrđena ni u Dnevniku, ni u Slikama dana 3, iako je u Dnevniku značajnost blizu vrednosti tražene za potvrdu.

Za razliku od slične pretpostavke u vezi autorki, koja nije potvrđena, za žene u ulozi subjekta priloga u obe emisije je potvrđeno da se više pojavljuju u priložima

³ U uzorku od 180 centralnih informativnih emisija tri televizije u Hrvatskoj, autorki priloga je bilo 42,6%, a autora 23,9%, dok je autorstvo ostalih priloga uglavnom bilo pripisano uredništvu.

Pretpostavka	hi-kvadrat χ^2	značajnost povezanosti	Potvrđeno ili ne
Pretpostavke o autorima*⁴			
Autorke* se više bave „ženskim“ temama	0,609123	0,435	nije potvrđena
Autorke* imaju više ženskih subjekata u priložima	0,069841	0,791	nije potvrđena
Pretpostavke o subjektima			
Muški subjekti se više pojavljuju slikom i tonom	1,947817	0,162	nije potvrđena
Ženski subjekti se više pojavljuju u priložima sa „ženskim“ temama	28,30357	0,000	potvrđena
Ženski subjekti se manje pojavljuju u zanimanjima vezanim za javne funkcije	17,38875	0,000	potvrđena
Ženski subjekti se manje pojavljuju u zanimanjima vezanim za ekspertizu	0,167819	0,682	nije potvrđena
Ženski subjekti manje iznose informacije na osnovu zauzimanja funkcije	18,06444	0,000	potvrđena
Ženski subjekti su češće nepotpisani, a govore	14,68777	0,000	potvrđena
Ženski subjekti su češće potpisani imenom i nazivom organizacije	3,631555	0,056	nije potvrđena

Tabela 2: Hi-kvadrat i značajnost povezanosti za pretpostavke o zastupljenosti žena kao izvora informacija u Slikama dana 3 TV Belle amie

sa „ženskim“ temama, nego subjekti muškog pola. Radi se o spisku od 8 tema, među kojima su kultura, zdravlje, socijalna pitanja, ugrožene grupe, ljudska prava i sl. Na lokalnoj televiziji prevaga žena u ovim temama, ukupno gledano, je veća, a najviše u priložima na temu obrazovanja.

Pretpostavke o tome da se žene kao subjekti manje pojavljuju u zanimanjima koja predstavljaju javne funkcije ili su vezana za javnost, kao i da manje iznose informacije na osnovu zauzimanja funkcije u organizaciji ili instituciji, potvrđene su za obe emisije. Za razliku od javnih funkcija, pretpostavke o tome da se žene manje pojavljuju kao predstavnice ekspertskih zanimanja i da manje iznose informacije na osnovu ekspertize nisu potvrđene u našim uzorcima. Došli smo do suprotnih rezultata. U 4 zanimanja koja smo izdvojili kao

ekspertska (analitičar/komentator, medicinski doktor, advokat/sudija, naučnik/ca) u Dnevniku se pojavilo 7% od ženskih subjekata i 3% muških. U Slikama dana 3 žena je bilo 5%, a muškaraca 6% u ovim zanimanjima, ali pretpostavka isto nije potvrđena. Pretpostavku da žene manje iznose informacije na osnovu ekspertize opovrgli su rezultati za obe emisije, tako da je verovatnije da veći procenat žena, a ne veći procenat muškaraca kao subjekata iznosi informacije po tom osnovu. Ovaj nalaz različit je od nalaza GMMP iz 2015., koji je utvrdio da od svih eksperata koji se pojavljuju u medijima u Srbiji žene čine 7%, „što je ispod evropskog proseka koji iznosi 18%, i proseka Severne Amerike u kojoj su najprisutnije u čitavom svetskom uzorku sa 32%.“ (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 6) Naše pretpostavke bile su postavljene u odnosu na udeo žena u tim zanimanjima u ukupnom broju sub-

⁴ Zbog toga što u Slikama dana 3 niko od autora/ki nije potpisan, podatak o polu autora utvrđen po je po glasu novinara/ke u prilogu i nije pouzdan.

jekata ženskog pola. Međutim, i kada uporedimo ukupan broj žena i muškaraca u ekspertskim zanimanjima, dobijamo da žene u njima učestvuju sa 32,43% u Dnevniku, i 20,83% u Slikama dana 3. Možemo da zaključimo da je udeo žena u ekspertskim zanimanjima i žena koje iznose informacije na osnovu ekspertize, koji smo utvrdili u inače malom broju subjekata ženskog pola, u obe emisije značajan, tako da je i brojčana prevaga muškaraca u tom pogledu manja.

Pretpostavka da će se subjekti ženskog pola u većem procentu pojaviti u ulogama vezanim za porodični i bračni status nije mogla biti ispitana zbog malih očekivanih vrednosti, ali bi se mogla potvrditi na većem uzorku za Dnevnik RTS-a, dok na lokalnoj televiziji takođe nije mogla da bude ispitana, ali rezultati nisu dali osnova da se smatra potvrđenom.

Od pretpostavki da će veći procenat žena biti potpisan opcijama od manjeg ugleda i značaja potvrđeno je da su žene češće nepotpisane kad govore, u obe emisije, a u Dnevniku su i češće od muškaraca potpisane samo imenom. Pretpostavka da će žene u većem procentu biti potpisane imenom i nazivom organizacije, bez navođenja funkcije, nije potvrđena u obe emisije. U Dnevniku se na taj način potpisuju sve osobe kada se pojavljuju u predizbornom bloku i priložima iz Skupštine (imenom i nazivom partije), a u Slikama dana 3 takva praksa nije konzistentna, tako da je na lokalnoj televiziji velika, iako ne dovoljna, verovatnoća da će upravo u potpisivanju žena biti izostavljena funkcija ili položaj u organizaciji koju predstavljaju.

UPOREDNI PREGLED GLAVNIH NALAZA: KANDIDATKINJE

U monitoringu pojavljivanja kandidatkinja u centralnim informativnim emisijama javnog medijskog servisa i lokalne televizije kodirali smo sve subjekte i objekte u priložima u kojima se pojavljuju srpski političari i stranke u predizbornom periodu. Kao što je u izlaganju nalaza navedeno, jedna od glavnih razlika između dve emisije bila je ta što su se na lokalnoj televiziji u mnogo većem procentu priloga van predizbornog bloka pojavljivali političari na vlasti, tako da je prikrivena kampanja bila izražena i značajno doprinela medijskoj prezentaciji partija na vlasti na lokalnom nivou.

Interesantno je da nalaz o polu subjekata govori da su, kada uzorak čine samo prilozi sa pojavljivanjem

političkih subjekata u vreme predizborne kampanje, žene još manje zastupljene nego u uzorku za istraživanje o ženama kao izvoru informacija, u kome su analizirani svi prilozi: u Dnevniku ženskih subjekata ima 16% u uzorku za kandidatkinje (prema 22% u uzorku za žene kao izvor informacija), a u Slikama dana 3 14% (prema 24%).

U istom smeru se smanjuje i udeo žena među političkim subjektima u samom uzorku za istraživanje o kandidatkinjama: u Dnevniku pada sa 16% u svim kodiranim priložima, na 13% među stranački opredeljenim osobama, opet 13% među političarima, i napokon, 12% među kandidatima i kandidatkinjama. U Slikama

dana 3, isto tako, udeo žena pada sa 14%, na 10% među stranački opredeljenim osobama i političarima i, napokon, na 9% žena među kandidatima. Ovo pokazuje da se u predizbornom periodu informativne emisije ne približavaju prikazivanju kandidatkinja u udelu od 33%, koliko su zastupljene na izbornim listama, a budući da je zastupljenost žena među prikazanim političarima i kandidatima veoma niska, istovremeno se udaljavaju i od cilja povećanja udela žena među svim subjektima.

U obe emisije najzastupljeniji su bili kandidati iz najveće vladajuće partije na republičkom i lokalnom nivou. U Dnevniku je kandidata i kandidatkinja iz Srpske napredne stranke bilo 16% od svih kandidata, a na lokal-

noj televiziji čak 57%. Iako su u Dnevniku bili zastupljeniji subjekti iz opozicionih partija, predstavljanje opozicije nije bilo ravnomerno raspodeljeno. U predizbornom bloku obe emisije bilo je favorizovanih opozicionih lista, koje se, uprkos tome, nisu dobro pokazale na izborima. U Slikama dana 3 najveći broj puta se pojavila opoziciona lista „Udružena opozicija – Srcem za Niš“. U Dnevniku je dotada slabo poznata lista Zavetnici bila predstavljena u predizbornom bloku 14 puta, kao i neke već etablirane opozicione partije. Činjenica da su Zavetnici u prvi plan istakli kandidatkinju uticala je da broj njenih pojavljivanja bude najveći među kandidatkinjama i čini 6% svih pojavljivanja kandidata u Dnevniku RTS-a.

RODNO SENZITIVAN JEZIK I TEMA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Za sve žene u ulozi subjekta u prilogu evidentirali smo da li su potpisane ili navedene rodno senzitivnim jezikom. U uzorku Dnevnika RTS-a iz šestomesečnog perioda, u istraživanju o ženama kao izvoru informacija, utvrdili smo da je preko polovine (51%) žena kao subjekata priloga potpisano (ili navedeno, kad ne govore) u ženskom rodu, tj. rodno senzitivno, 41% žena potpisan je rodno neutralno, a 12 žena (8%) potpisano je u muškom rodu, tj. rodno nesenzitivno. Ovo je najmanji procenat rodno nesenzitivnog potpisa žena od četiri uzorka u našem monitoringu.

Na lokalnoj televiziji Belle amie rezultati su lošiji: dok je manje rodno senzitivno (44%) i rodno neutralno (35%) potpisanih žena, procenat žena potpisanih u muškom rodu je dosta veći (21%). U uzorku iz pred-

izbornog perioda, u kome smo kodirali samo priloge u kojima se pojavljuju domaći politički subjekti, obe televizije imaju nešto lošije rezultate: u muškom rodu je u Dnevniku potpisano 6 žena (10%), a 8 žena (27%) u Slikama dana 3.

Istraživanje o ženama kao izvoru informacija u 180 centralnih informativnih emisija tri televizije u Hrvatskoj utvrdilo je da je, od 261 žene koje su bile glavne nositeljice vesti u prilogu, 9 žena bilo potpisano rodno nesenzitivno, u muškom rodu, što čini 3,45%. Ovo je bolji nalaz od sva četiri uzorka u našim istraživanjima.

Jedino u uzorku Dnevnika za istraživanje o ženama kao izvoru informacija pojavilo se 3 priloga, čija je tema bila rodna ravnopravnost, i to 2 u Dnevniku od 8. marta.

U tom uzorku je evidentirano i najviše slučajeva u kojima su subjekti govorili o problemima žena ili rodnoj ravnopravnosti, 14, od čega je 9 bilo u Dnevniku od 8. marta. Govor o o problemima žena ili rodnoj ravnopravnosti u uzorku Dnevnika za istraživanje o kandidatkinjama evidentiran je u 8 slučajeva, od čega se o tome 2 puta govorilo u saopštenjima stranaka, 4 puta su

o tome govorili muškarci (od kojih su 3 bili kandidati na izborima), i 2 puta kandidatkinje. U uzorku Slika dana 3 za istraživanje o ženama kao izvoru informacija o ovim temama subjekti su govorili 4 puta, a u uzorku za istraživanje o kandidatkinjama 2 puta.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Podaci o procentu autorki priloga u Dnevniku, kojih je bilo 79% (a autora 15%, dok je u 6% priloga bilo potpisano više autora) u skladu su sa nalazima da je novinarska profesija u Srbiji, bar kada se radi o udelu žena među reporterima i presenterima, jedna od najviše feminizovanih u svetskim okvirima.

U istraživanju centralnih informativnih emisija televizija u Hrvatskoj autorke priloga bile su žene u „42,6% analiziranih jedinica, nasuprot muškarcima, koji potpisuju njih 23,9%.“ (Leaković, Stević i Stipović, 2015, p. 73) Utvrđeno je i da u 180 analiziranih emisija žena i muškaraca među urednicima ima „u jednakome omjeru (38,33% odnosno 39,44%).“ (p. 73) U našem uzorku od 24 emisije Dnevnika utvrdili smo da je prevaga žena kao reporterke petostruka, a među urednicama su samo žene. Međutim, kao i u vestima u Hrvatskoj, to što Dnevnik uređuju i priloge najviše prave žene ne utiče na povećanje procenta žena među subjektima koji su prikazani u vestima.

Rezultati GMMP za medije u Srbiji iz 2015. pokazali su da su žene kao novinarke i reporterke proizvele 58% svih analiziranih sadržaja, a još su prisutnije kao presenterke, sa 80%. (Global Media Monitoring Project, 2015b, p.6) Pored toga, utvrđena je razlika u starosti prema polu: dok je 28% presenterki mlađe od 35 godina, muški presenteri su u starosnoj grupi iznad 35. Dok mnoge razvijenije zemlje još uvek nisu dostigle ravnopravnu zastupljenost žena među reporterima i presenterima,⁵ njihov udeo u Srbiji visoko je iznad svetskog proseka (koji je 49% za presenterke i 37% za reporterke), slično zemljama kao što su Rumunija, Španija, Bugarska, Gruzija. (p. 6) Svetski prosek udela reporterke najviši je na radiju (41%), a najmanji u štampi (35%). (Global Media Monitoring Project, 2015c, p. 10) Zastupljenost žena kao reporterke u štampi, na radiju i televiziji zajedno nije se menjala od 2005. godine i iznosi 37%. (p. 48)

Cilj iz Pekinške deklaracije da se poveća učešće žena među onima koji proizvode medijske sadržaje u Srbiji

⁵ Po podacima GMMP iz 2005. godine, u Evropi je najniži procenat žena među reporterima i presenterima vesti bio u Nemačkoj, 27%, a ispod 40% u Velikoj Britaniji, Holandiji, Belgiji i Portugalu. U još 13 evropskih zemalja reporterke i presenterke bilo je 45-55%, dok su Srbija i Crna Gora imale najveći procenat reporterke i presenterke, 80% i 74%. (Klaus, 2009, p. 104)

nije više relevantan u pogledu zastupljenosti reporterki i presenterki, ali je i dalje relevantan u pogledu žena kao upravljača i vlasnika medija. Iako u Srbiji više žena studira novinarstvo i čine većinu među mladim novinarima, žene se ređe pojavljuju kao „voditeljke/urednice emisija, naročito nakon pedesete godine.“ (Global Media Monitoring Project, 2015b, p. 7) Neke žene mogu i da napreduju do uredničkih pozicija, ali napredovanjem u struci ne mogu da dospeju do upravljačkih mesta. Više menadžerske pozicije i vlasništvo nad medijima i dalje su rezervisani za muškarce, dok za žene postoji „stakleni plafon“. (Global Media Monitoring Project, 2015a, p. 15)

Feminizacija novinarske profesije u Srbiji povezana je sa nejednakom raspodelom moći između zaposlenih i upravljača u medijima, koja ima i rodnu dimenziju. Novinarstvo je postalo neprivačno za muškarce, jer je nesiguran i slabo plaćen posao. (p. 15) Procesi feminizacije profesija ili nekih njihovih segmenata učestvuju u kompleksnoj dinamici (de)profesionalizacije, u kojoj rod igra različite uloge i „isključivanje/uključivanje žena ima strateški značaj.“ (Bolton i Muzio, 2008, p. 14) Svejedno, kako profesionalizam karakterišu kriterijumi vezani za „maskuline kodove kontrole, discipline i racionalnosti“ (p. 14), profesionalni status i moć ostaju rezervisani za muškarce, čak i kad su u profesiju uključene žene, jer se „muškim“ kriterijumima profesionalizma osigurava da žene i ono što je određeno kao „žensko“ ostanu na podređenim pozicijama. Ograničavanje ženskih domena u profesiji povezano je sa

pojavom segmentacije radne snage na osnovu roda. Vertikalna segmentacija znači da muškarci zauzimaju pozicije koje se smatraju stručnim⁶ i koje nose moć odlučivanja i privilegije, tj. više su u hijerarhiji. (Klaus, 2009, p. 107) Horizontalna segmentacija označava pojavu da se oblasti rada muškarcima i ženama dodeljuju shodno tradicionalnoj podeli rodnih uloga. (p. 107) To bi značilo da autorke više izveštavaju o „ženskim“ temama, što smo utvrdili da nije slučaj. Pošto čine većinu u centralnoj informativnoj emisiji javnog medijskog servisa, novinarke Dnevnika izveštavaju o temama koje su na javnom servisu najzastupljenije, a javni servisi imaju tradiciju „da favorizuju elitnu politiku i ‚ozbiljne vesti‘, a zanemaruju druga pitanja.“ (p. 104)

Snježana Milivojević daje jedno objašnjenje činjenice da feminizacija novinarske profesije nema uticaja na povećanje vidljivosti žena i manje prisustvo rodnih stereotipa u medijskim sadržajima. Ona navodi da „[ž]ene u profesiji često i same čuvaju patrijarhalni kod trudeći se da dokažu da je ‚profesija neutralna‘ i da one nemaju nikakvih namera da je na bilo koji način menjaju. Novinarke često vatreno zagovaraju da ‚novinar‘ zvuči bolje nego ‚novinarka‘ i da feminizacija naziva trivijalizuje i profesiju samu.“ (Milivojević, 2004, p. 23) Ona smatra da žene u novinarstvu treba da se izbore za promenu standarda.

Međutim, kako feminizacija profesije ne znači samo brojnost novinarki, već i nedostatak ugleda u društvu i moći novinara oba pola, moguće je da novinari i

⁶ Stručnost koja se pripisuje nekom poslu nije rodno nepristrasna kategorija. Kada žene postanu većina u nekoj profesiji, dešava se da se posao koji su ranije obavljali muškarci, i koji se smatrao visoko stručnim, reklasifikuje kao posao koji ne zahteva veliku stručnost, i obrnuto. Kao što piše Džudi Vajcman, „Klasifikacija ženskog posla kao nekvalifikovanog i muškog kao kvalifikovanog često ima malo veze sa stvarnom količinom pripreme i sposobnosti koju oni zahtevaju.“ (Judy Wajcman, 1991, navedeno u: Abbate, 2012, p. 7)

novinarke u tim uslovima nisu u povoljnoj poziciji da menjaju standarde, već prihvataju maskulinu tačku gledišta upravljača i vlasnika medija, kao i društvenih aktera o kojima izveštavaju. To što Dnevnik koristi natpis „reporter“, dok se najčešće pojavljuje novinarka i potpisano je njeno ime, upravo učestvuje u održavanju nižeg „deprofesionalizovanog“ statusa novinarki. Isto tako, ukoliko novinarke i urednice ne smatraju da treba da utiču na veću zastupljenost žena među osobama koje prikazuju, medijski sadržaji će reflektovati, pre nego „realnost“, ⁷ dominantno muško stanovište u drugim profesijama i održavati podređeni položaj žena u društvu.

Shvatanje profesionalnosti i objektivnosti u novinarstvu istraživano je od 1980-ih u kontekstu roda. U tom shvatanju rod igra ulogu, ali nekada je veća uloga organizacijske kulture i „vrijednosti profesionalizma u novinarstvu, koje su razvili muškarci jer su u većini na mjestima na kojima se donose odluke“ (Leaković, Stević i Stipović, 2015, p. 5). „Drugim riječima, novinarke su (...) izjednačile profesionalnost s ‚muškom‘ normom, objektivnošću i distanciranošću u kreiranju vijesti, svjesno označavajući ‚žensko, subjektivno‘ neprofesionalnim.“ (p. 7)

Moguće je da se i novinari i novinarke u feminizovanom srpskom novinarstvu rukovode maskulinim vrednostima i interesima nadređenih, kao i aktera koje prikazuju, sa utiskom da objektivno prikazuju realnost. U uslovima deprofesionalizacije i opadanja ugleda i moći novinarstva u Srbiji, upravo bi angažman novinara u promociji rodne ravnopravnosti doprineo shvatanju aktivne uloge medija u društvu i jačanju njihove profesionalnosti i značaja. U tom smislu, u interesu je samih novinara/ki i urednika/ca javnog medijskog servisa (i drugih medija, koji se finansiraju iz lokalnih budžeta) da preuzmu značajniju ulogu u kreiranju sadržaja u skladu sa vrednostima, definisanim zakonom u okviru koncepta javnog interesa, među kojima je i rodna ravnopravnost.

⁷ U pogledu odnosa zastupljenosti žena u politici i u medijima uočeno je da u nekim zemljama mediji reflektuju realnu zastupljenost žena u politici, a u drugim ne. Po rezultatima GMMP iz 2000. na Novom Zelandu je bilo 46% žena kao izvora o političkim temama u medijima, dok je u Švedskoj, koja ima najveću zastupljenost žena u parlamentu, preko 42%, bilo 24% žena kao izvora političkih vesti. (Fountaine i McGregor, 2010) Kao što je Takman tvrdila krajem 1970-ih, moguće je da je stvar u tome da će mediji posle perioda zaostajanja početi da reflektuju realnost. U svakom slučaju, treba istaći da mediji imaju aktivnu ulogu u održavanju nesklada sadržaja sa realnošću, kada se učešće žena u nekoj oblasti poveća, kao i u održavanju rodne neravnopravnosti u društvu ili u njenom prevazilaženju.

PREPORUKE ZA MEDIJE U CILJU OSTVARIVANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U CENTRALNIM INFORMATIVNIM EMISIJAMA

Iako novinari/ke i urednici/ce ne mogu uvek da utiču na izbor sagovornika i osoba koje prikazuju, preporučujemo neke od sredstava koja su im dostupna i saglasna su sa osnovnim profesionalnim standardima u medijima i sa zakonom propisanim ciljevima u oblastima javnog interesa. Novinari i novinarka mogu i treba da propituju stvarnost koju prikazuju i da oblikuju medijske sadržaje sredstvima kao što su: postavljanje pitanja sagovornicima, izbor sagovornika, stavljanje izjava i događaja u adekvatan kontekst (koji ne mora uvek da se slaže sa namerom samih aktera), informisanje javnosti i pokretanje pitanja o situaciji u društvu kritičkom tematskom obradom problema, i druga.

Mediji treba da pokažu profesionalno uvažavanje novinara i novinarki, urednika i urednica, i svoju posvećenost rodnoj ravnopravnosti, tako što će:

- uredno da potpisuju autorke i autore priloga u centralnim informativnim emisijama, kao i urednice i urednike;
- da koriste rodno senzitivnan natpis i oslovljavanje uz imena ženskih osoba („reporterka“, „novinarka“, „dopisnica“ i „urednica“);
- da usvoje standarde i preporuke za korišćenje rodno senzitivnog jezika u vestima i za promociju rodne ravnopravnosti u sadržaju vesti, koje će primenjivati svi autori i autorke priloga, i o čijoj primeni će se starati urednici i urednice.

Autori i autorke priloga, u saradnji sa urednicima/urednicama, treba da:

- biraju i prikazuju, ukoliko na to mogu da imaju uticaja, podjednako sagovornike oba pola, posebno u

oblastima u kojima su žene nedovoljno vidljive, ne rukovodeći se rodno stereotipnim ulogama i zanimanjima muškaraca i žena;

- da primene rodno senzitivnu standardizaciju potpisivanja i navođenja žena kao subjekata priloga;
- da utiču, ako je moguće, na češće prikazivanje žena koje su na javnim funkcijama, uz rodno senzitivno potpisivanje punim nazivom funkcije;
- da prikazuju žene u ulozi ekspertkinja i izvora informacija na osnovu stručnog znanja, u čemu im može pomoći pravljenje baza ekspertkinja u pojedinim oblastima, uz rodno senzitivno i potpuno potpisivanje i navođenje zanimanja;
- da prikazuju u porodičnim ulogama, kada je to moguće, podjednako roditelje i supružnike oba pola;
- da žene kao subjekte potpisuju kad govore, i da ih ne potpisuju opcijama od manjeg značaja (samo imenom, imenom i nazivom organizacije ili institucije);
- da izbegnu upotrebu rodni stereotipa u prikazivanju žena i muškaraca, kao i njihovo nekritičko prenošenje;
- da proizvode tematske priloge o problemima žena i rodnoj ravnopravnosti, u kojima mogu da pokažu inicijativu i problemski prikažu stanje u određenoj oblasti, uključujući same medije, uz pozivanje relevantnih sagovornika;
- da kao sagovornice o pitanjima koja se tiču žena prvenstveno prikažu žene i da daju reč osobama, organizacijama i institucijama koje se bave položajem žena i samim ženama koje ti problemi pogađaju;
- da proizvode sadržaje o ženama i namenjene ženama, kao i o drugim marginalizovanim društvenim grupama, u cilju ostvarivanja javnog interesa.

U vreme predizborne kampanje urednici/e i novinari/ke treba da:

- pokušaju da prikažu, ako je to moguće, veći broj kandidatkinja iz raznovrsnih političkih opcija;
- da pitaju kandidate, naročito ako govore o zastupljenosti žena na izbornoj listi i o rodnoj ravnopravnosti, da li kandidatkinje te liste mogu da se pojave i daju izjavu, i da pitaju kakvi su konkretni stavovi programa te liste o rodnoj ravnopravnosti;
- da prave tematske priloge o tome koliko pojedine partije kandiduju, a koliko promovišu žene koje su na listama, koliko su partije uradile i šta obećavaju po pitanju rodne ravnopravnosti;
- da pitaju žene koje se time bave i pripadnice biračkog tela o njihovim stavovima i potrebama žena u kontekstu politike i delovanja partija.

REFERENCE

- Abbate, J. (2012). *Recoding gender. Women's changing participation in computing.* Cambridge, London: The MIT Press.
- Bolton, S., & Muzio, D. (2008). The paradoxical processes of feminization in the professions: the case of established, aspiring and semi-professions. *Work, Employment & Society*, 22(2), 281-299.
- Global Media Monitoring Project. (2015a). Serbia. Global Media Monitoring Project 2015. National report. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Serbia.pdf
- Global Media Monitoring Project. (2015b). Srbija. Globalni medijski monitoring projekat 2015. Nacionalni izveštaj. Preuzeto sa <http://centarzamedije.fpn.bg.ac.rs/content-files/GMMP%202015%20Glavni%20nalazi.pdf>
- Global Media Monitoring Project. (2015c). Who makes the news? Global Media Monitoring Project 2015. Preuzeto sa http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf
- Klaus, E. (2009). Media systems, equal rights and the freedom of the press: Gender as a case in point. In A. Czepek, M. Hellwig, & E. Noval (Eds.), *Press freedom and pluralism in Europe. Concepts & conditions* (pp. 101-114). Bristol: Intellect.
- Leaković, K., Stević, A., Stipović, J. (2015). Žene i muškarci u središnjim informativnim emisijama HRT-a, RTL-a i NOVE TV od 2009. do 2013.: glasovi nejednake vrijednosti. Preuzeto sa http://www.unizg.hr/rektorova/upload_2015/Leakovic_Stevic_Stipovic_zene%20i%20muskarci%20u%20sredisnjim%20informativnim%20emisijama.doc
- Milivojević, S. (2004). Žene i mediji: strategije isključivanja. *Genero*, Special issue, 11-24. Preuzeto sa http://web.fmk.edu.rs/files/blogs/2010-11/MI/Med_kul_razl/Snjezana_Milivojevic.pdf

Ana Andrejić, urednica
ŽENE U CENTRALNIM INFORMATIVNIM EMISIJAMA
JAVNOG MEDIJSKOG SERVISA I LOKALNE TELEVIZIJE U SRBIJI

*

Centar za humanističke studije
Niš

*

Za izdavača
Ana Andrejić

*

Lektura i korektura
Dušan Raković

*

Dizajn, prelom i grafička obrada
Milo Raković

*

Motiv na koricama: SMPTE color bars - common NTSC test pattern
Izvor: Wikipedia

*

chs@chs.org.rs
<http://chs.org.rs>

CIP - Каталогizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

316.774:654.1]:305-055.2(497.11)

ŽENE u centralnim informativnim emisijama Javnog medijskog servisa i lokalne televizije u Srbiji [Elektronski izvor] / uredila Ana Andrejić. - Niš : Centar za humanističke studije, 2017

Način dostupa (URL): <http://chs.org.rs>. - Opis zasnovan na stanju na dan 13.2.2017. -
Nasl. s naslovnog ekrana. - Bibliografija.

ISBN 978-86- 80834-00- 9

a) Медији - Телевизије - Информативне емисије - Жене - Србија
COBISS.SR-ID [312443143](#)



ISBN 978-86-80834-00-9